

ЗА ПРАВА НАРОДУ...

МЕЛЬБОРН 1980

М. СКОПНИЙ

diasporiana.org.ua

ПО Д Я К И

Президія Комітету Оборони складає щиру подяку:

Українській Кредитовій Кооперативі «Дністер» в Мельборні за частинне фінансування цього видання;

Видавництву і друкарні «Просвіта» в Мельборні за пожертву у формі виготовлення безкоштовно знімок та поміркованих цін друку.

Друк: Видавництво «Просвіта» 37 Canning St., Nth. Melbourne, 3051.

Оформлення обкладинки: Максим Окопний

ЗА ПРАВА НАРОДУ

ЗБІРНИК ДОКУМЕНТІВ

УКРАЇНСЬКОЇ ГЕЛЬСІНКСЬКОЇ ГРУПИ

diasporiana.org.ua

МЕЛЬБОРН — 1980

**Видає: Комітет Оборони Прав Людини в Україні
при Українській Громаді Вікторії — Австралія**

ВСТУПНЕ СЛОВО

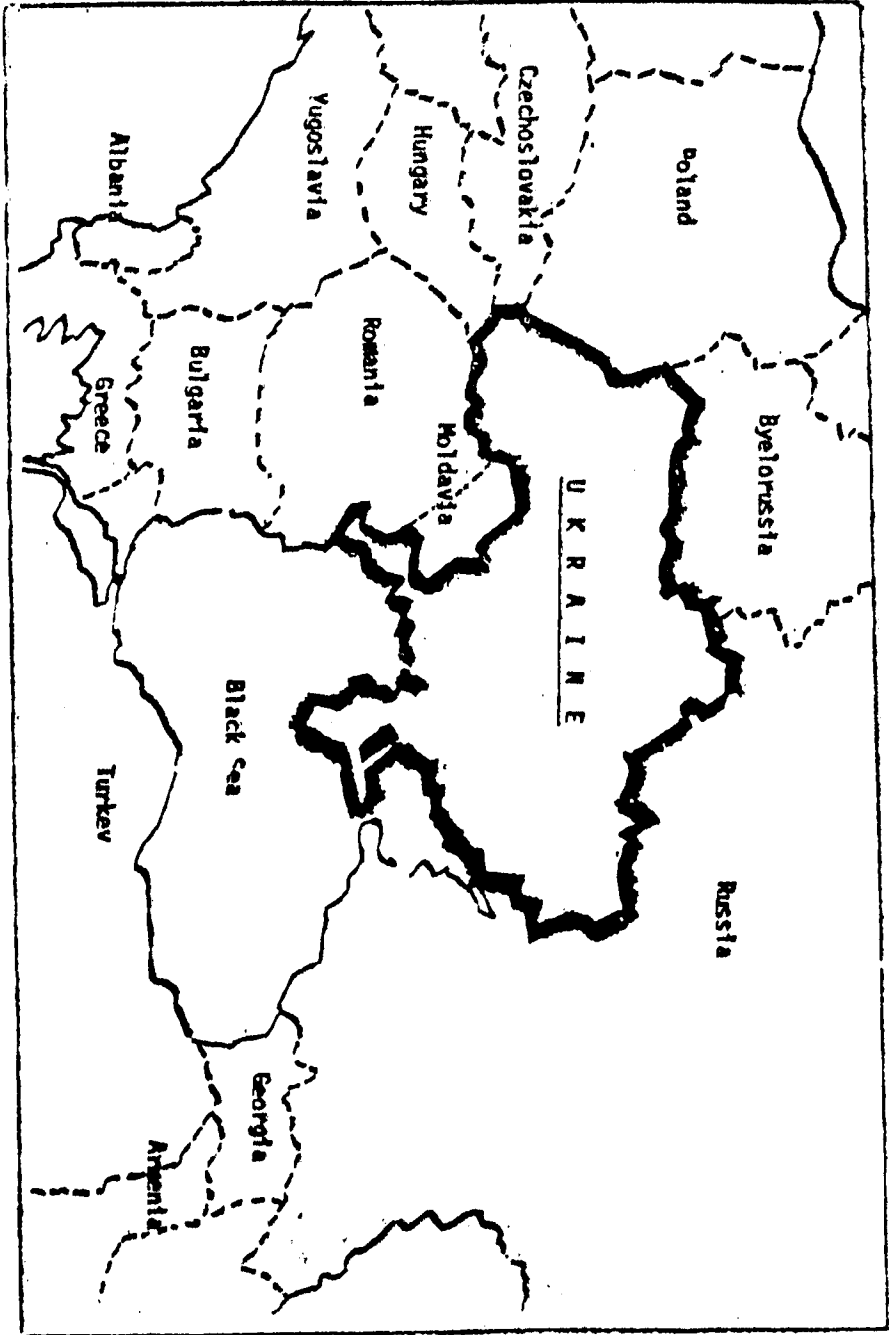
Мені пощастило бути близькою до Української Громадської Групи Сприяння виконанню Гельсінкських Угод від часу її створення. Саме тоді я познайомилася з ініціатором і керівником Групи — відомим українським письменником Миколою Руденком. З більшістю її членів нас уже єдило знайомство, а то й дружба: Н. Строкатою, О. Мешко, М. Матусевичем і М. Мариновичем, О. Бердником. З Л. Лук'яненком та І. Кандибою ми до того не бачилися, якщо не лічити моїх відвідин Мордовського табору, де вони перебували, в 1966 році, і бачення однаково сірих, понурих, зігнутих від холоду постатей за колючим дротом. Тільки О. Тихого я не знала зовсім, аж поки в червні 1977 року побачила його разом з Руденком на лаві підсудних.

Їх було заарештовано через неповних три місяці після створення Групи. Ще через півтора місяці заарештували наймолодших її членів — Мирослава Мариновича й Миколу Матусевича, а під час суду над ними вже був під арештом і Левко Лук'яненко... Присуди найжорстокіші: всі дістали максимальне покарання за тією статтею — по 7 років суворого ув'язнення і 5 років заслання, а Лук'яненко й Тихий як рецидивісти — по 10 років особливого ув'язнення і 5 років заслання. Зараз під слідством перебуває чергова жертва з Гельсінкської Групи — Олесь Бердник.

Як бачимо з хронології Групи, вона не встигла розпростати крил, як їх було вже обрубано. Цю, чи не першу в історії Радянського Союзу спробу легального, відкритого спротиву на Україні, хочуть розчавити в зародку. І все ж старання відважних Гельсінківців інформувати світ про порушення людських прав на Україні не пропали на марне. З неймовірними труднощами, але інформаційні бюлетені продовжують доходити до своїх адресатів. Велика заслуга в цьому належить Закордонному представництву Української Гельсінкської Групи, яке очолює П. Г. Григоренко — координатор Групи від самого її створення в листопаді 1976 року (в Європі представництво очолює Л. Плюц).

Свідченням того, що впевнений, хоч і слабкий голос мужніх людей з України, об'єднаних у громадську групу сприяння виконанню Гельсінкських угод, є цей збірник документів Групи, пропонуванний читачам Австралії.

Надія Світлична

ПЕРЕДМОВА

Заходом Комітету Оборони Прав Людини в Україні при Українській Громаді Вікторії в Мельборні, появляється оцеї збірник матеріялів Української Гельсінкської Групи в Києві. На зміст його в основному становлять Інформаційні Бюлетені Групи ч. 1 і ч. 2, додатки до Бюлетенів (листи, заяви й інші документи), як також деякі статті та звернення до Української Гельсінкської Групи. Вони поширювалися в Україні самвидавом, одні мали авторство, інші ні.

Це, очевидно, далеко не всі документи Української Гельсінкської Групи, бо на еміграції поодинокі вже публікувалися ще інші, які не входять до змісту цього видання. В збірнику друкуються матеріяли, які прийшли безпосередньо від Групи до нашого Комітету. Оригінали (або копії оригіналів) зберігаються в архіві Комітету. Публікуємо їх, згідно з бажанням відповідального члена Групи, який у листі до нашого Комітету писав: «...само собою зрозуміло, що їх (документи) треба друкувати і поширювати серед Українських Громад та загалом прогресивної громадськості... Як бачите з дат дещо вже запізніле, але теми ці актуальні...»

Мова і стиль матеріялів українського змісту в збірнику не є оригінальні. До нас вони прийшли в російській мові, із зазначенням, що це переклад з української. Ці матеріяли також були призначені для міжнародних організацій та конференцій і треба припускати, що їх перекладали на російську мову тільки тому, щоб приспішити, полегшити чи не ускладнювати справу перекладом на дотичну мову на Заході. Через це стиль і мова деяких документів у збірнику можуть бути дещо відмінними від інших видань, цих самих документів на еміграції.

Багато дечого в матеріялах та статтях повторюється. Зокрема, коли йдеться про особу Левка Лук'яненка. Проте, нічого з того не скорочувачно, і ми друкуємо їх повністю, як документи часу.

Взагалі в документах найбільше мова про Лук'яненка. Це має свою вимому і свідчить, що Лук'яненко є найвизначнішим сучасником і борцем у правозахисному русі в Україні, що він був ініціатором та душею Групи, незважаючи на постійний явний і прихований нагляд міліції й КГБ.

Всі документи про нього з одного боку висвітлюють його життєвий шлях, глибокі особисті вартості української людини, всебічну діяльність і непересічної мірності мужність, що межує з одчайдушністю. Лук'яненко — людина часу, широкої ініціативи, послідовної праці. Його слова і діла були настільки однозгідними і послідовними, що він став святилицем в сучасній боротьбі українського народу, незважаючи на те,

що таких претенсій Лук'яненко не мав і сам по собі є скромною людиною.

З другого боку, з документів чітко видно, як Лук'яненко на своєму життєвому шляху виховання комуністичної системи зробив переоцінку та дійшов до основних змін своїх поглядів. Він із 8-літнім стажем член КПРС, став віруючою людиною і українським демократом-самостійником.

Не диво, що Група в його обороні використовувала всі засоби, висилаючи на Захід заяви і звернення, щоб урятувати та полегшити долю вартісної й шляхетної української людини. Одним із таких намагань знайти прихильність і допомогу Лук'яненкові було звернення із соціалістичних позицій та аргументів до Виконавчого Комітету Соціалістичного Інтернаціоналу, до цих впливових кіл на Заході.

Цей документ, як і подібні в збірнику, друкуємо повністю, також як документ часу, як один із засобів боротьби наших патріотів на батьківщині в тих складних і невідрадних умовах.

У «Вступі» до Бюлетеню пишеться: «...Усі ми одноголосно прийшли до висновку, що вказуючи відверто і безпосередньо радянському урядові та світовій громадськості про порушення прав на батьківщині, Група зробить помітний внесок у справу миру, безпеки і співпраці між народами... Органи державної безпеки вирішили інакше. Нашу Групу охрестили антирадянською організацією... В цих умовах жорстокого, беззаконного терору і психологічного натиску, ми вважаємо за необхідне продовжувати боротьбу за права людини, нації, за гідність громадянина...»

Приблизно через рік після створення Групи, в жовтні 1977 р., її ініціатори внесли прохання до Ради Міністрів Української РСР, в якому вимагалось офіційного визнання, покликаючись на 39-у статтю нової конституції. Це звернення підписали тодішній керівник Групи О. Бердник, координатор Групи — П. Григоренко, члени Групи: І. Кандиба, Л. Лук'яненко, О. Мешко і Н. Строката. Ці, що підписали заяву до Ради міністрів, заявили себе «фундаторами юридичної особи».

Ініціатори Групи здавали собі вповні справу з тяжких і невідрадних умов для збирання і передавання інформації про порушення прав людини на території України. Московська Гельсінкська Група, кілька днів після створення Київської, у своєму зверненні так писала про цю подію: «9 листопада 1976 року створилася Українська Група Сприяння під головуванням відомого поета й суспільного діяча Миколи Руденка... Незважаючи на те, що формально Україна є повноправним членом Об'єднаних Націй, її не запросили на нараду в Гельсінках; в її столиці на ділі немає кореспондентів західної преси; фактично там немає також дипломатичних представників, що могли б приймати інформації... Ство-

рення української громадської групи в обставинах, що панують в Україні, є актом великої мужности...»

Хто ж доконав цей «акт мужности», хто був ініціатором та творцем Групи і хто став її членами? Коли переглянути прізвища й список членів — видно, що майже всі вони в'язні. Серед них деякі, що відбули 15-літні строки ув'язнення, включно до відомої Володимирської тюрми чи суворох режимів концтаборів. Лук'яненко й інші напевно були свідомі і приготовані, що як рецидивістам їм загрожує щонайменше поновно 15 років.

Найкраще це пояснює лист Василя Стуса з далекого Магаданського краю з заслання, після арештів членів Групи. Він пише: «...Левко чує, що громада вкрай перелякана розправою над Комітетом нагляду. Отож, коли в Києві є члени такого, то хай знають: я даю згоду стати його членом, хоч і мало можу, будши так далеко від України. Бо коли перший ряд виліг, треба комусь заступити місце. Звичайно, у вас можуть бути свої кийвські міркування (і слухні), але не хотілось би, щоб вони диктувалися страхом перед танком, який усе тропить перед собою...»

Не диво, отже, що після арештів і засудів Миколи Руденка, Олексі Тихого, Миколи Матусевича, Мирослава Мариновича, Петра Вінса, Левка Лук'яненка і «видалення» Петра Григоренка, Група поповнилася новими членами, як Віталій Калиниченко, Василь Стрільців, Василь Січко. Ті, яких КГБ ще досі не заарештувало, є під суворим адміністративним наглядом та під постійною загрозою психологічного терору (домашні труси, допити тощо).

Тому, з тимбільшим подивом треба розглядати та розцінювати працю, яку провела і проводить (хоча сьогодні дуже обмежено) Українська Гельсінкська Група. Для прикладу, хочби, взяти статтю «Слідство в справі Лук'яненка». Скільки там фактів, даних і подробиць про ціле слідство. І мова не про одну місцевість; роблено обшуки і переслухувано цілий ряд людей в усій Україні, а то й на далеких місцевостях поселення в Радянському Союзі. Це вказує, що Група в свій час була добре організованою і незважаючи на розпорошення, її члени були поміж собою в діловому зв'язку. Врешті про це говорить навіть слідчий КГБ, що «Кандиба після звільнення не дармує і роз'їжджає по містечках Радянського Союзу».

Усі документи, апелі і звернення Української Гельсінкської Групи — це немов оскарження цілої тоталітарно-фашистівської системи ССРСР з її терористичним апаратом.

Там прізвища суддів, слідчих, наглядачів та інших апаратчиків адміністративної частини таборів чи в'язниць. Прізвища й посади кагебістів, а також місцевості, дати і вчинки тих езекуторів системи.

Там безліч доказів про в'язнів і їхні родини, де порушується законність, практикують насильство, моральний і фізичний шантаж. Потрапивши до клітків цієї системи, людина весь час мусить бути настороженою і готовою до оборони перед шантажем, підступом, інтригою, сексотством. Препарують «зраду» дружини, якщо чоловік ув'язнений, фабрикують знімки і листування та користуються листуванням в'язнів для виготовлення нових підступів.

І з великим подивом треба відзначити непересічну стійкість, шляхетність і самооборону в'язнів та переслідуваних. Вони пройшли велику життєву школу, вивчили систему, знають усі її слабості. Тому вони є самі собі адвокатами та оборонцями, готові до кожної дискусії з слідчими, суддями; вони цитують закони, статті конституційні, як треба, вони з оборонних позицій йдуть в наступ. І тоді в'язні та оскаржені виступають з позицій законності і доказують кагебістам чи прокурорам, що це вони ламають законність, допускаються порушення людських прав, відбирають громадянам країни елементарне право бути лише... людиною.

Мирослав Болух

**УКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА
ГРУПА СПРИЯННЯ ВИКОНАННЮ
ГЕЛЬСІНКСЬКИХ УГОД
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ**

Н. 1

лютий 1978 р.

Олесь Бердник — Київ, вул. Лихачева 8, кв. 16

Віталій Калиниченко — Дніпропетровська область, м. Васильків, Щорса 2

Іван Кандиба — Львівська обл. с. Пустомити, вул. Шевченка 32

Оксана Мешко — Київ - 86, Верболюзна 16

Василь Стрільців, — Івано-Франківська обл., м. Долина

Ніна Строката, — Калужська обл. м. Таруса

МИКОЛА РУДЕНКО
основоположник і голова Української Гельсінкської Групи

Минуло трохи більше як рік від початку листопада 1976, коли зібрався наш авторський колектив, який назвав себе «Українська громадська група сприяння Гельсінкських угод в СРСР». Усі ми одноголосно прийшли до висновку, що вказуючи відверто і безпосередньо радянському урядові та світовій громадськості на порушення прав на батьківщині, група дасть помітний вклад у справу миру, безпеки і співпраці між народами. Всі наші звернення, листи і меморандуми обґрунтовані на передумовах права і на конституційних гарантіях.

Органи державної безпеки вирішили інакше. Нашу групу охрестили антирадянською організацією, більшу частину її членів репресували, а всіх інших піддали різним формам позасудового переслідування.

В цих умовах жорстокого терору і психологічного натиску, ми вважаємо за конечне вести далі боротьбу за права людини, нації, за гідність громадянина, за гарантії свободи думки і дії, згідно з кращими ідеалами людства, про які говорить Загальна декларація прав людини.

У 1978 році ми починаємо видавати Інформаційний бюлетень, в якому будемо подавати факти порушення прав людини в нашій республіці. Маємо надію, що наша діяльність, підтримана вірою в закон, дасть добрі наслідки, якщо не тепер, то в майбутньому.

**Українська Громадська Група
Сприяння Виконанню
Гельсінкських Угод**

У листопаді 1977 року, керівника Української Групи «Гельсінкі», засудженого Донецьким обласним судом на 12 років позбавлення волі, перевезли до Київської тюрми КГБ. Йому запропонували звільнення, якщо він засудить діяльність групи і напише покаяння. М. Руденко від цього відмовився. Його вивезли для відбуття кари до Мордовського табору (Мордовська АРСР, ст. Потьма, п/о Лесной, учр. ЖХ 385 (19-3).

У Мордовію, в табір особливого режиму, вислали другого члена групи, Олексія Тихого, засудженого на 15 років позбавлення волі (ст. Потьма, ЖХ 385 (1-6).

У грудні 1977 р. Микола Руденко проголосив голодівку (3 дні), на знак протесту проти відібрання в нього написаних в тюрмі віршів.

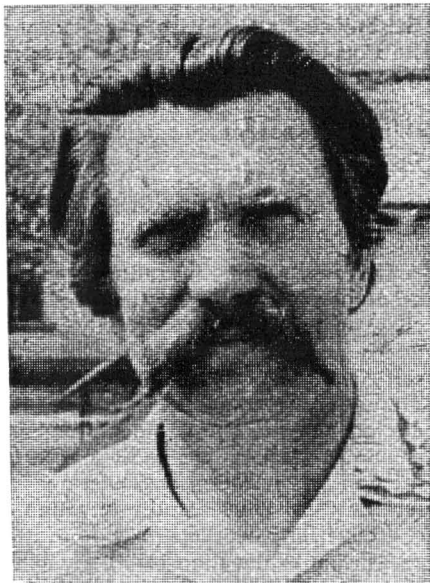
2

12 грудня 1977 р. в м. Чернігові (вул. Рокосовського 41-б, кв. 41) арештували ще одного члена групи, а саме адвоката Левка Лук'яненка, людину особливо трагічної долі.

У 1961 році, молодого, дуже надійного юриста, члена партії КПРС з 8-літнім стажем, присуджено на розстріл за написання теоретичного трактату: Проект «Української Робітничо-Селянської Спілки». (Проект написано на підставі конституційного права Української Республіки про добровільний вихід з Союзу ССР, ст. 14)...

Групу з 7 осіб — юристів і партійних працівників, було заарештовано, як тільки вони приступили до обговорення проекту між собою.

В червні 1961 року закритий суд засудив: І. Кандибу на 15 років табору, Віруна на 11 років, решта (О. Любович, І. Кишич, І. Боровицький, В. Луцький) дістали по 10 років. Верховний суд УРСР, в порядку касації, змінив кару Боровицькому і Кишичу по 7 років, а Лук'яненкові кару смерти на 15 років таборів примусової праці.

Лев Лук'яненко

Л. Лук'яненка 2 місяці і 6 днів тримали в камері смертників, у кайданах (наручниках); 4 роки з половиною Лук'яненко відбув у Володимирській тюрмі. Кінець терміну ув'язнення не приніс йому волі.

Протягом майже двох років, до нового арешту, він жив у Чернігові під явним наглядом міліції в супроводі таємного нагляду і переслідування КГБ.

Його звинувачено в протирадянській діяльності. Документальними

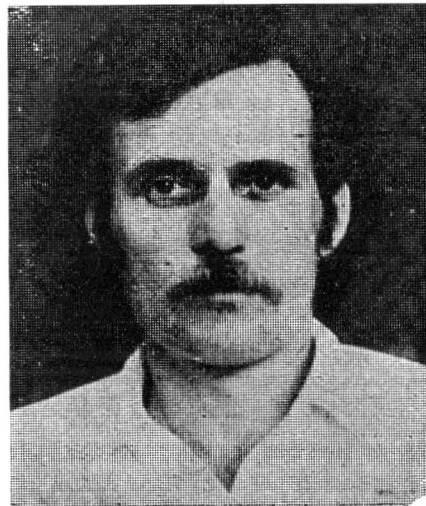
твердженнями звинувачення стали, перш за все, всі документи Української Групи підписані Лук'яненком; особисте листування, його публіцистичні статті, не друковані в радянській пресі, на жаль не друковані самвидавом.

Талановитий і чутливий журналіст, він залишився невідомий демократичній радянській спільноті.

Йому інкримінують, зокрема, такі авторські статті:

1. Автобіографічний нарис «Рік свободи».

2. «Припиніть кривосуддя» — адресовану до українського журналу «Народна творчість та етнографія» на захист безпідставно засудженого художника-інтарсиста Петра Рубана.

Петро Рубан

3. Відкритий лист до професора Рубіна, який нещодавно виїхав до Ізраїлю.

У Левка Лук'яненка відбувся не обшук, а грабунок, — сконфіскова-

но все до останнього рукописного рядка, разом з друкарською машинкою, також цілком особисте листування, яке вже раніше цензуровалось, частину знімок. Йому і його дружині Надії, не вдалося уникнути особистого обшуку.

У «справі» Левка Лук'яненка (справа ч. 39) 12 грудня зроблено 8 обшуків: у його брата — Олександра Лук'яненка в Чернігові, в його сестри в Городянському районі, Чернігівської області, в його батьків у селі Хрипівка, Городянського району, у Раїси Руденко, а також у членів групи Івана Кандиби, Віталія Калиниченка, Олесе Бердника, Петра Вінса. Обшуки проведено, порушуючи ст. 886 УПК УРСР, себто — забиралося не «документи і предмети що мали б значення для справи» — як то твердить закон, а — особисте листування, записники, адре-

**Олександр Лук'яненко
з дружиною і сином**

сари, копії «Загальної декларації прав людини» (у Кандиби), рукописи літературно-художніх творів і машинку до писання (у письменника О. Бердника), книги релігійного змісту закордонних видавництв (в домі Вінса).

23 січня відбувся обшук у Стефи Гулик, у Львові.

Надія Лук'яненко

Після арешту Лук'яненка його дружину Надію Миколаївну кілька разів викликали до КГБ. Слідчі Полунін і Санько дорікали їй за те, що вона допомагала Лук'яненкові вести його протирадянську діяльність, бо ж гостила його друзів, які втягнули його в ту діяльність. Їй сказали: «Тепер ми його припечемо. Дістане він всіх цілих 15 років».

3

8 лютого арештовано члена Української Групи «Гельсінкі» Петра Вінса. Його обвинувачують за статтю 216 КК УРСР. Два місяці перед тим, 8 грудня, П. Вінса затримано в Києві на дворці, коли він збирався їхати

ти до Москви. Тоді міліціонери його тяжко побили і він відбув 15 діб адміністративного арешту за «непослух поліції». Працівники міліції самі сказали матері Вінса, що вони його били за те, що він відмовився від добровільного особистого обшуку. Його вимогу показати розпорядження на обшук саме кваліфіковано, як непослух.

Петро Вінс

П. Вінс проголосив голодівку і тому не пішов на роботу. За це термін його арешту збільшено ще на 15 діб. Пізніше прокурор признав незаконність других 15 діб і цей присуд знесли... два дні перед тим, як він вже кінчався. Вінс голодував у поліцейській камері 28 діб.

Арешт 8 лютого стався на вулиці. Його родину не повідомили про арешт. Другого дня мати Вінса відшукала його в районській міліції, куди його привезли на допит. Вінс

устиг гукнути, що його звинувачують у «дармоїдстві».

П. Вінсу 23 роки. Він — син відомого керівника баптистів Георгія Вінса, якого 1974 р. засуджено на 5 років ув'язнення. Влада не давала змоги Петрові вчитися у вищій школі, чи влаштуватися на можливо кращу працю. Він був змушений час-від-часу братися до некваліфікованої і невідповідної за його станом здоров'я роботи (в юнацькій віці мав операцію-резекцію шлунка). Тепер, штучно створене «дармоїдство» загрожує йому роком ув'язнення в тюрмі.

4

9 лютого в «справі» Л. Лук'яненка відбувся штурм-обшук у члена Групи О. Мешко. Як і рік тому, КГБ в дім увійшов самовільно, по-зłodійськи, відкривши двері ключами, які відібрали від мешканця хати на праці (до хати його доставив автом КГБ з метою виконати доручення КГБ... боятися нема чого...) Поки один службовець КГБ відкривав двері, інших вісім чекали, сховавшись за воротами сусіднього дому. Постанову про обшук їй подали після того, як вже штучно викликали атмосферу страху і розгубленості. Обшук переводили 9 осіб, протягом більше, як 19 годин. Коли Оксана Мешко не хотіла віддати особистого листа від І. Кандиби (він в ньому розповідає про всі незаконні перипетії встановленого над ним адміністративного нагляду), капітан Пристайко і підполковник Ганчук вхопили її, один за праву, другий за ліву руку, боляче стискали руки доти, поки руки набрякли і посиніли — і лист

Оксана Мешко

видав з рук... (Оксані — 73 роки).

Забрали особисті листи, записники з адресами, різні записки особистого користування, що не мало жодного відношення до «справи» Лук'яненка, в тому числі і список Міжнародних Конвенцій про громадянські, політичні, економічні, соціальні, культурні права, які підписав Радянський Союз і які стверджено в Гельсінках в 1975 р.

Підполковник Ганчук відложив, щоб забрати «з метою вивчення» документи її сина, в'язня Пермських таборів — О. Сергієнка, й лише прихід Бердника допоміг те все відстояти і документи віддали.

На писемні виклики в КГБ — О. Мешко не пішла. 14 лютого, при співучасті міліції і «медробітників», її насильно доставили в Київський КГБ.

Слідчий Санько допитував її протягом 4-х годин у «справі» Лук'яненка; Мешко відмовилася відповідати на його запитання, бо ж вони

суперечать ст. 19 Загальної Деклярації прав людини і Гельсінкським угодам. Після допиту підполковник Ганчук дав Мешко «попередження» про кримінальну відповідальність, подаючи їй «доказові» документи, які сконфіксовано в неї при кількох обшуках, починаючи з 1972 р. О. Мешко відмовилася підписати протокол «попередження», не погоджуючись з твердженнями, що документи «антирадянські».

О. Мешко зголосила слідчому свою вимогу замкнути технічно-обладнану базу слідкування за її домом, яку влаштовано в сусідньому порожньому домі, і яка функціонує вже більше року без всякої законної підстави на те. Слідчі відповідь промовчали.

Протягом минулого року, а також в грудні-січні ц. р., допитували знайомих Мешко про неї саму, про її сина Олександра Сергієнка. Декому погрожують, що якщо надаліше будуть до неї приходити, підтримувати знайомство — заарештують; іншим «обицяють» звільнити з фахові праці, і т. д.

О. Бердника, який прийшов до мешкання Мешко в час обшуку, також обшукали (забрали вірші), потім завезли додому (він, з родиною, зараз мешкає в квартирі Руденка), де також перевели обшук.

5

Члена Української Гельсінкської Групи, колишнього політв'язня Івана Олексійовича Кандибу (відбув 15-літнє ув'язнення в спільній з Лук'яненком справі) останніми часами знову переслідують новими утисками.

Л. Лук'яненко і І. Кандиба

23 вересня 1977 р. І. Кандибу, на вулиці у Львові, затримав начальник КГБ села Пустомити і привів його в обласну прокуратуру. Говорив з ним заступник прокурора області по нагляду за слідством в органах КГБ — Руденко (брат генерального прокурора) і начальник львівського управління КГБ генерал Полідень. Кандибі дорікали за «неправильний спосіб життя», зокрема звинувачували його за поїздки в Москву, Київ, Тарусу, Чернігів. Прокурор запропонував йому публічно в пресі та радіо зректися своїх поглядів, осудити діяльність свою і своїх товаришів (себто Групи «Гельсінкі»). За це йому обіцяли дозволити

жити у Львові (Кандиба приписаний жити в селі Пустомити, де протягом року, до травня 1977 р. він перебував під наглядом) і працювати за фахом (Кандиба юрист, закінчив університет). Кандиба відмовився і за це прокурор назвав його «не-радянською людиною», виродком, ворогом і подав йому заздальгідь приготовану постанову про адміністративний нагляд на пів року. Просто з прокуратури, не давши змоги йому заїхати до родини за особистими речами, Кандибу відвезли в Пустомити. Тут, 28 вересня, його відвідав генерал Полудень, який знову намагався видобути з нього «каяття» і обіцянку змінити поведінку.

Кандиба, з труднощами, знайшов собі мешкання за 30 рублів на місяць, і роботу кочергара — за 70 рублів на місяць. В тому часі, коли він шукав роботу, зустрічаючи всюди відмову, міліція час-від-часу погрожувала йому кримінальним переслідуванням за «дармоїдство».

Ось, які причини подано на встановлення адміністративного нагляду над І. Кандибою:

1. Не бажає влаштуватися на працю,
2. Не проживає там, де приписаний,
3. Роз'їжджає по містах Радянського Союзу.

Не зважаючи на незаконність, а в першому пункті навіть брехливість звинувачення, Кандибі не вдалося добитися відклику тої постанови. Його заяви, на підставі кваліфікованих юридичних заперечень підстав адміністративного нагляду, вертали-ся до районного прокурора, від іме-

ні якого й винесено саме цю постанову.

12 грудня, в день арешту Л. Лук'яненка, у Кандиби переведено обшук, в час якого забрали копію Загальної декларації прав людини (цю декларацію забрали в Кандиби при раніших обшуках, зокрема ще в таборі).

2 січня Кандибу викликано до львівської ОВІР. Його розпитували, чи має він родичів за кордоном, та, чи просив він кого небудь, щоб прислали йому виклик; запропонували йому дати писемне пояснення в тих справах. Кандиба відмовився виконати цю незаконну вимогу. Якщо на його адресу прийшов виклик, сказав він, то влада зобов'язана його передати йому, без подібних пояснень.

В Україні ввійшло в практику, що заяви авторів про намір емігрувати, часто служать основою до різних переслідувань, включно з арештами і ув'язненнями в психіатричних лікарнях.

6 лютого, членові Групи Н. А. Строкатій адміністративний нагляд продовжено ще на пів року.

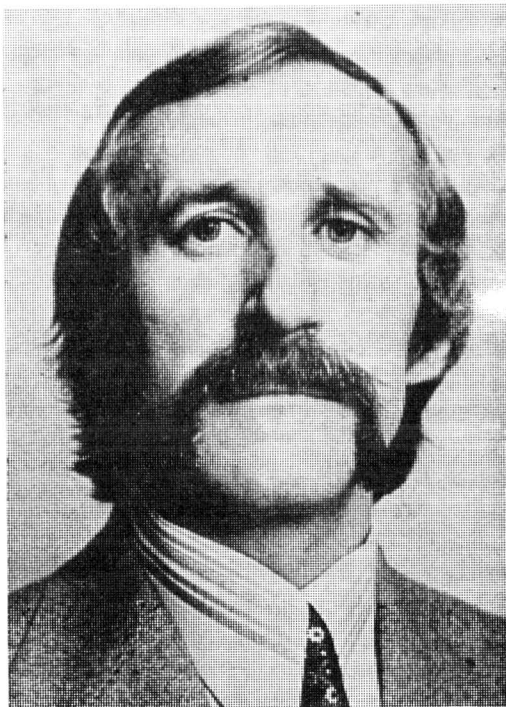
С. Караванський і Н. Строката

Після 4-х років ув'язнення в таборі Н. А. Строката живе під наглядом уже два роки.

У жовтні 1977 р., в Групу вступили Віталій Калиниченко і Василь Стрільців.

Віталій Калиниченко відбув 10 років ув'язнення (1966-1976) за спробу вийти за кордон, що кваліфіковано, як «зраду батьківщині». Після звільнення, він живе в м. Василькові, Дніпропетровської області, під наглядом міліції, працює інженером.

Після відмови ОВІР-а оформити йому документи на виїзд (у нього є виклик), Калиниченко 23 жовтня зголосив відмову від горожанства, вислав свій паспорт до Верховної Ради УРСР, також військовий білет і диплом.

Віталій Калиниченко

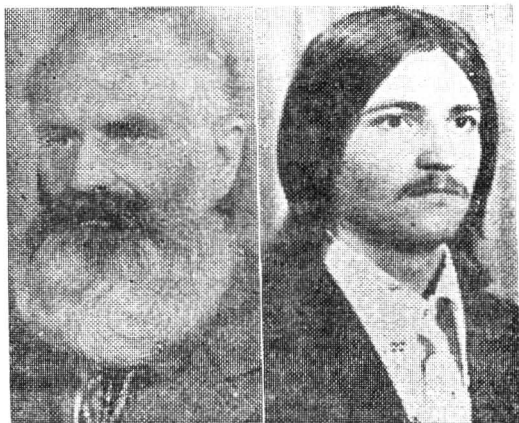

Василь Стрільців

Василь Стрільців — колишній політ'язень беріївських таборів; був засуджений на 10 років позбавлення волі, коли ледви скінчив 16 років життя. Після реабілітації (в час «одлиги» — «потепління»), закінчив Чернівецький університет і працював викладачем англійської мови в середній школі. Останніми часами підлягав поза-судовим переслідуванням. Його скарги до десятків установ республіки і Союзу залишилися без відповідей.

В. Стрільців оголосив страйк у серпні 1977 р. і подав заяву про виїзд у Великобританію.

Страйк проголосив також інженер Іван Січко, з міста Долини, якого перевели на некваліфіковану роботу. Він подав до уряду заяву з відмовою від громадянства та бажання

Іван і Василь Січко

емігрувати з СРСР. Таку саму заяву подав і його син Василь Січко, якого виключили з київського університету (факультет журналістики) з ідеологічних мотивів.

7

3-го лютого в м. Києві, районний народний суд засудив на три роки ув'язнення музику і композитора Вадима Смогителя. Засуджено його за ст. 206 ч. 2 (злосне хуліганство). Суд, що його проголосили відкритим, охороняла міліція і агенти КГБ. В залю суду допущено тільки матір і дядька Смогителя; його знайомих і друзів силою виштовхали; всі місця маленької залі зайняла «спецпубліка». Судовий розгляд пройшов без юридичної оборони, але в присутності визначного адвоката, який заявив, що він не ознайомився зі «справою». Самому Смогителю не дали змоги оборонятися, його перебив суддя: «...Припиніть, ви говорите не до діла».

Єдиний свідок з прохожих (решта були дружинники і міліція), «не бачив» бійки, в якій звинувачувано

Смогителя, він тільки свідчив що, коли його привели в міліцію разом з усіма, то «бачив у пошкодованого подряпину на колінах»; в поліційному протоколі це кваліфікувалося, як «легке поранення тіла».

Цей випадок хуліганства інсценізовано 13 грудня 1977 року, на вулиці, в темноті, протягом двох хвилин: якийсь чоловік раптом упав йому під ноги, й тут же Смогителя виштовхнули в поліційне авто, яке стояло поруч.

Протестуючи проти фальшивого звинувачення, В. Смогитель проголосив голодівку і тримав її до суду, себто протягом 53 днів.

Після арешту, в мешканні Смогителя переведено обшук. Забрано книги, авторські магнітозаписи арештованого музика.

Попередження тої «бійки» була телефонічна розмова 12 грудня з Канадою: Смогитель просив свого знайомого допомогти йому емігрувати. Ще раніше, в серпні, він післав до Верховної Ради УРСР заяву з проханням дозволити йому виїхати з Радянського Союзу для закінчення музичної освіти і праці за покликанням.

В. Смогитель — талановитий і особливої вартости музик. У 1939 р. організував національний ансамбль, університетський хор «Жайворонок», завоював собі популярність серед студентської молоді. Його композиції записувано для радіо; він готував документальний фільм про співачку хору Вірьовки — Ніну Матвієнко — всі ці успішні починання перервалися за таємничими сигналами. Його становище безнадійно

погіршало після репресій на українську інтелігенцію в 1972 р. (з деякими арештованими він був близько знайомий).

Саме ці обставини змусили Смогителя до рішення емігрувати.

8

Василь Барладяну, засуджений 26 червня 1977 р. в Одесі, за ст. 187 УК УРСР («розповсюдження навмисно неправдивих вигадок про радянський громадський і державний лад»), знаходиться в таборі, в селі Рафалівка Рівенської області. Під час побиття, якого він зазнав в час голодівки в слідчій тюрмі (в час відмови від чергового давання їжі), стан його здоров'я прогресивно погіршувався. В таборі його заставили тяжко працювати, а щойно в кінці листопада, після незчисленних скарг його дружини, Барладяну скеровано в лікарню, до Львова. Через 10 днів його повернули до табору, з висновком, що через високе тиснення він не може виконувати тяжку роботу. Його переведено оббивати скринки. Однак, болотяний клімат Полісся згубно діє на Барладяну, який крім інших хворіб, страждає на туберкульоз легенів. Перевести його в якийсь інший табір — йому відмовляють.

* * *

Євгена Сверстюка, який знаходиться в 35-у Пермському таборі (ВС 389/35), позбавлено права діставати посилки на протязі 1978-го року.

В січні 1978 р. Іван Світличний (36-й Пермський табір) захворів на інфекційну жовтуху. До лікарні його направили зі значним запізненням. В лютому, в таборі проголошено карантин.

В січні, в Україні переведено обшуки в «справі крадіжки», яку вчинив, за твердженням слідчих органів, Іван Дикий. Обшуки відбулися: 12 грудня в матері політв'язня Зоряна Попадюка, Любомири Попадюк і в його бабуні Софії Копистинської в Самборі, в Олени Антонів у Львові; 5 січня в Богдана Сороки (сина М. Сороки, який помер в таборі) у Львові, і у Віри Лісової, дружини політв'язня Василя Лісового. Дехто з них з І. Диким, взагалі, не знайомий.

Групі точно не відомо, чи Іван Дикий здійснив крадіж, але є цілком певно відомо, що ті, яких обшу-

кали, не могли мати будь-якого відношення до цієї справи. Ціль обшуків — знайти гроші, які використовуються для допомоги політв'язням і їх родин.

Відомо також, що Іван Дикий, кілька років тому був засуджений за статтею КК УРСР («антирадянська пропаганда і агітація») за писання анонімних листів до державних органів. Він повернувся декілька років тому на батьківщину, після 5 років у таборах і 2 роки заслання. Не міг одержати дозволу жити зі своєю родиною (в нього двоє дітей) в одному з сіл у Західній Україні; він не мав постійної прописки і праці та був переслідуваний міліцією.

**УКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА
ГРУПА СПРИЯННЯ ВИКОНАННЮ
ГЕЛЬСІНКСЬКИХ УГОД
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ**

Н. 2

березень — червень 1978 р.

**Члени Української Групи
«Гельсінкі»**

Микола Руденко (Керівник групи)
Засуджений на 7 літ ув'язнення і 5
років заслання. Мордовська АССР,
пос. Сосновка, учр. ЖХ — 385/1-6

Микола Матусевич. Засуджений
на 7 років ув'язнення і 5 років за-
слання.

Мирослав Маринович. Засуджений
на 7 років ув'язнення і 5 років за-
слання.

Петро Вінс. Засуджений на 1 рік
ув'язнення. Рівенська обл., Володи-
мирецький район, учр. ОР 318/78.

Левко Лук'яненко. В тюрмі під
слідством, м. Чернігів.

Петро Григоренко. Видалений з
СССР. Нью Йорк.

Олесь Бердник. Київ.

Віталій Калиниченко. Під нагля-
дом. Дніпропетровська обл., м. Ва-
сильків.

Іван Кандиба. Під наглядом. Львів-
ська обл., м. Пустомити.

Оксана Мешко. Київ.

Василь Січко. Івано-Франківська
обл., м. Долина.

Василь Стрільців. Івано-Франків-
ська обл., м. Долина.

Ніна Строката. Під наглядом. Ка-
лужська обл., м. Таруса.

ЗАЯВА

В Радянському Союзі знову здійснено акт мерзотного злочину проти Свободи, Справедливості і Гуманізму; вчинено політичну розправу над оборонцями прав і свобод у нашій країні: М. Орловим, Л. Лук'яненком, А. Гінзбургом, А. Шаранським, П'яткусом та іншими, засудивши їх на довгі терміни позбавлення волі. Ми глибоко обурені такою нелюдською формою насильства над нашими товаришами, — людьми, «злочинна діяльність» яких полягає тільки в тому, що вони прямо і відважно виступали проти систематичного гноблення елементарних прав і свобод у своїх країнах, — прав і свобод, які, як відомо, були проголошені й прийняті Організацією Об'єднаних Націй, Кінцевим актом Гельсінкських угод, Конституцією СРСР.

Теперішні «судові» процеси — це один з багаточисленних прикладів того, що т. зв. «Радянське правосуддя» нічого спільного немає з принципами справжнього права і справедливості, як рівнож з нормами загальнолюдської моралі. Вся практика «Радянського правосуддя» не знає такого випадку, коли б «суд» не визнав винними тих, кого партійне і державне керівництво вважає своїми політичними ворогами. А це, не говорячи вже про інші факти, є незаперечним доказом, що радянські «суди» у своїх рішеннях керуються виключно політичними настановами ЦК і уряду, які є не завжди тотожні з правом і справедливістю. Радянський «суд», на нашу думку, є тільки інструментом каральної політики іс-

нующого в нашій країні політичного режиму.

Історія «Радянського правосуддя» і його теперішня практика переконують нас, що радянські політичні суди нічим істотним не відрізняються від т. зв. «народних судів» фашистської Німеччини, які, як відомо, зовсім не керувалися принципами права, справедливості і гуманності, а інтересами націонал-соціалізму, інтересами Третього Райху. Світ знає куди це все doprowadило німецький народ. Але світ, на жаль, ще не цілком збагнув до чого може doprowadити аналогічна практика радянські народи.

Світ треба усвідомити, що советчина і свобода вже у своїй основі собі суперечать.

Такі суворі покарання присудив радянський режим видатним діячам руху за громадські права і свободи в СРСР:

Ю. Орлову — 12 років, Л. Лук'яненкові 15, А. Гінзбургові — 8, А. Шаранському — 13, П'яткусові — 15 років позбавлення волі — важкий удар для нашого руху. А все ж таки, цей удар не вбив вільнодумства в нашій країні. До руху включаються нові Лук'яненки, Орлови, Гінзбурги... Включаються і включаються сотні, тисячі нових борців за права й свободи. Включаються тому, що наш рух є голосом часу, тому, що радянське суспільство відчуває природну потребу свободи.

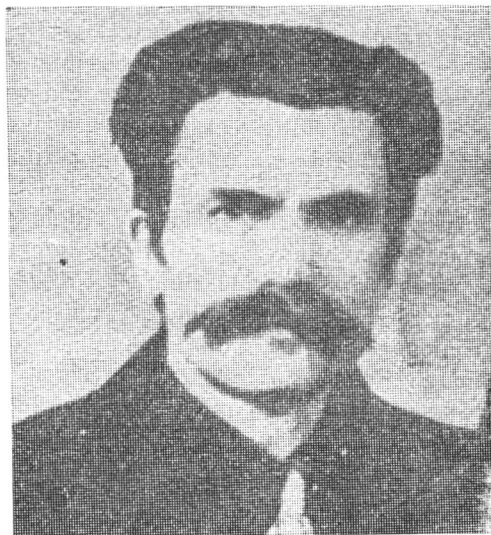
Мужність і стійкість, непохитна вірність ідеалам свободи і гуманізму, що їх виявили наші товариші під час судів і слідств, додають нам ще більше мужности і витривалости, ще

СВОБОДУ ЛЕВКОВІ ЛУК'ЯНЕНКОВІ

12 грудня 1977 року арештували члена-засновника Української громадської групи, видатного діяча правозахисного руху, публіциста й адвоката Левка Лук'яненка. Йому 50 років. Це другий арешт. Звільнений 21 січня 1976 року, після 15-річного ув'язнення, Лук'яненко перебував на волі — під суворим наглядом міліції і КГБ — менше як два роки.

Погляньмо на його життєвий шлях.

В 1944 році під час Другої світової війни, коли Левкові Лук'яненкові було 16 років, його мобілізували до радянської армії, у якій він відслужив 8 років. Рівночасно він навчався і закінчив з відзначенням середню школу. Під час служби в армії вступив до КПРС. Після демобі-

лізації, в 1953 році, він став студентом юридичного факультету Московського університету, який успішно закінчив в 1958 році. Працював у організаційному відділі Вінницького облвиконкому, потім у Глинянському районі Львівської області: в райкомі, в юридичній консультації. Там він познайомився з адвокатом Іваном Кандибою та іншими юристами і робітниками партійних і радянських органів; вони разом обмірковували різні суспільні проблеми. А проблем, після страшної руйнівної війни, було багато. Наслідки війни зокрема відчувалося на Україні, яка була на першій лінії наступу фашистів і сталінського терору.

більше скріплюють нашу віру, що ми боремся за справедливу справу. Ми глибоко переконані, що у нашій боротьбі за справедливість, ми не будемо самотні.

Ми висловлюємо глибоке признання людям доброї волі — всім тим, хто співчуває нашій справі та виявляє для нашого руху зрозуміння і солідарність.

Ми висловлюємо нашу погорду всім тим, які ще й сьогодні прямо чи посередньо допомагають реакційній політиці радянського керівництва.

**Члени Української групи
сприяння виконанню Гельсінкських
угод в СРСР**

Липень 1978 р.

Л. Лук'яненко приглядався до суспільного ладу європейських держав, порівнював життя народів Європи з життям народів СРСР, зокрема України. В університеті Лук'яненко здобув знання з ділянок права, політичної економії, державних устроїв різних суспільств. Доступ

до фондів університетських бібліотек дав можливість ознайомитися з платформами дореволюційних партій Росії й України (яка була на становищі колонії в Російській імперії). Так постала ідея реорганізації суспільно-політичної системи Української РСР, яка розвинулася у проєкт програми партії «Робітничо-селянської Спілки». Згідно з тим проєктом, основою є соціалізм з державною власністю для засобів виробництва; проте допустима теж приватна ініціатива у дрібному промислі, торгівлі і в сфері обслуговування. Передбачалась теж радикальна перебудова сільського господарства з дійсно добровільною кооперацією. Державна влада побудована на демократичному принципі і вільних виборах. Державна мова на Україні — українська. Питання про вихід України з Союзу РСР вирішується шляхом референдуму.

У листопаді 1960 року, у Львові на вулиці Декабристів 17 цей проєкт обговорювали сім однодумців. Був теж студент Вищої партійної школи Ващенко. Він виявився донощиком.

20 січня 1961 року всіх членів групи заарештували і пізніше засудили на закритому суді, який відбувся у будинку КГБ у Львові. Л. Лук'яненка засудили до кари смерти за його, по суті, теоретичний трактат, за ідею побудувати соціалізм з людським обличчям, випередивши подібні намагання А. Дубчека в ЧСР, а теж сучасні ідеї еврокомунізму. Розплата страшна: 67 днів у кайданах у камері стратенців. Верховний суд відмінив кару смерти на 15 років табору суворого режиму. Млин

ломання духовного хребта людини виявився ще страшніший. У Владимірській тюрмі його в'язнили чотири і пів року, в тюрмах КГБ у Києві, Львові й Чернігові ще мало що не два роки; піддавали психоекспертизі у спецлікарні в Рибінську; тримали в таборах тюрмах (ПКТ), морили важкою роботою, голодом...

Декілька разів йому пропонували написати заяви покаяння.

У таборах, після довгих роздумів, випробувавши на собі соціалістичну законність, Л. Лук'яненко відмовився від марксистської теорії, як безгрунтовної і нелюдяної. Віра у вищу справедливість довела його до Бога. Він став глибоко віруючою людиною, яка відстоює принципи демократії і прав людини з християнських позицій.

Тому це не було випадковістю, що, живучи під суворим постійним наглядом, Л. Лук'яненко опинився серед засновників Української групи; щобільше, він став душею цієї Групи.

І від свого імені й від імені Групи він виступає в обороні своїх обездолених побратимів, запроторених у табори і тюрми тільки за свої переконання. Він пише публіцистичну статтю в обороні художника-інтарсиста Петра Рубана «Зупиніть кривосуддя» і висилає її до редакції українського журналу **Народня творчість та етнографія**; виступає в обороні бандерівця Богдана Чуйка (якого обороняв, як член колегії адвокатів, київський юрист Марченко); гнобленого і зневаженого, переслідуваного навіть після відбуття строку, спеціаліста сільського господар-

ства, вчителя Кузьму Матвіюка та інших.

Він безстрашно листується з людьми гнобленими і переслідуваними, з якими поріднили його спільно пережиті тортури. І ось, після 15-річної каторги, КГБ знову арештував Лук'яненка.

Від часу арешту минуло вже сім місяців. Він ізольований від родини близьких йому людей; доля його невідома.

Допити й обшуки у справі Лук'яненка провадяться дослівно по всьому Радянському Союзу: в Магаданській області, в Хабаровському краю, в Краснодарському краю, в Комі АРСР — Унта, а теж по містах і областях України. Обшуками й допитами застрашують старих і молодих. Ні родина, ні приятелі досі не знають, чи Л. Лук'яненкові поставили вже обвинувачення і в чому його

го обвинувачують. Стало відомо, що слідство намагається поставити під сумнів психічний стан Л. Лук'яненка (зادля того, наприклад, використовується тюремну психіатрію). Допитами тероризують дружину Л. Лук'яненка, яка все життя була йому непохитним і відданим другом.

Трагічне і шляхетне життя Левка Лук'яненка повинно привернути загальну увагу.

Українська громадська група «Гельсінкі» звертається з проханням до міжнародної громадськості, юристів, віруючих в Бога виступити в обороні Левка Лук'яненка вже тепер, не чекаючи на присуд нової 15-річної каторги. Це зло, проти якого так мужньо, не жалуючи себе, виступає Лук'яненко, може зустрінути кожного, якщо йому не перегородиться шляху!

Л. Лук'яненко з родиною

СЛІДСТВО У СПРАВІ Л. ЛУК'ЯНЕНКА

КГБ провело обшуки і допити по справі Л. Лук'яненка в різних сторонах Радянського Союзу. В число тих, що попали на обшуки і допити, є люди, які після звільнення з ув'язнення були змушені поселитися у віддалених провінціях Союзу, здалека від України. На допити і обшуки попали й ті, з якими Л. Лук'яненко листувався (поштою).

Володимир Затворський. м. Инта Коми АССР. Обшук і допит. Забрали декілька листів Лук'яненка, копію заяви Л. Лук'яненка до Київського Екзархату (з проханням вислати біблію українською мовою), документ Української групи «Гельсінкі» — «Деклярація», зокрема про перебіг суду в Дружківці (суд над Руденком і Тихим). Забрали також чимало записок і заміток на літературні й історичні теми (записи зробив Затворський в таборі, де відбував присуд. Це не мало жодного відношення до Л. Лук'яненка).

Григорій Прокопович. Красноярський край, ст. Курагино. Провели обшук і допит. Забрали листи Л. Лук'яненка, копії заяв Л. Лук'яненка, в тому числі і заяву до Екзарха.

Микола Коц. Томська обл. Обшук і допит. Забрали листи Л. Лук'яненка.

Богдан Чуйко. м. Мичуринськ. Обшук і допит.

Володимир Воденюк. м. Кремечуг. Допит.

Василь Стус. Магаданська обл., Тенькинський рай., пос. імени Матросова. Обшук і допит в лютому

1978 р.

На допитах В. Стус сказав свій погляд про політичні процеси в Україні, про «справу» групи Л. Лук'яненка в 1961 році, про процеси 1965 і 1972 років — і вимагав, щоб текст і протокол обшуку і допиту вислати до Београдської конференції і до Комісії Прав Людини при ООН.

На допит В. Стуса відвезено в районний центр Уст-Омчут. Допит тривав три дні. Стус пише, що це було схоже на арешт. «Я сам — пише він — у вогонь не лізу, але якщо мене туди кидають, то на розпал мене стати».

Ігор Кравців. Харків. Обшук і допит.

Ма-Хун (втікач з Китаю, колишній в'язень Володимирської тюрми, був засуджений за шпionаж на брсків, звільнений в 1976 р. за браком доказів звинувачення і вивезли його до Хабаровського краю, де зараз перебуває, без права виїзду). Допитували Ма-Хуна і його дружину Катерину Борову (він оженився після звільнення). Слідчого цікавило: де і за яких умов Ма-Хун познайомився з Л. Лук'яненком; чи приходили на адресу Ма-Хуна (в Хабаровський край) листи від Л. Лук'яненка, посилки з журналами або книжками. Допити велися в половині січня 1978 р.

Надія Світлична. Київ. Допит в січні 1978 р.

Б. Д. Антоненко-Давидович (біля 80 років). Київ. Допит в січні 1978 р. В часі обшуку 23 квітня 1977 р. в Антоненка-Давидовича забрали статтю Л. Лук'яненка «Зупиніть кривосуддя», захист художника П. Руба-

на. Цю статтю Л. Лук'яненко післав свого часу офіційно до редакції журналу в Києві. На допиті вони цікавилися, як ця стаття попала до Антоненка-Давидовича.

Петро Вінс. Його дитинували про Л. Лук'яненка в Київській тюрмі 13 травня 1978 р. (безпосередньо перед відправленням до табору для відбуття засуду). Допит вів слідчий Берестовський: про Меморандум Української групи «Гельсінкі» ч. 2 — хто є автором цього документу і т. д.

(На суді Руденка і Тихого в червні 1977 р., говорилося, що автором цього документу є М. Руденко. Так говорив, врешті і сам Руденко).

Оксана Мешко. Київ. Обшук і допити в січні і лютому 1978 р. Слідчого Санько цікавило, яким чином попали на Захід статті Л. Лук'яненка: «Зупиніть кривосуддя» про Петра Рубана; «Відкритий лист до професора Рубіна»; «Рік свободи», автобіографічна повість.

Олена Антонів. Львів. Обшук і допит в січні 1978. В часі обшуку нічого не знайдено.

Стефанія Гулик. Львів. Обшук і допит в кінці січня і початок лютого.

Оксана Свитайло. м. Чернігів. Допит. О. Свитайло — знайома сім'ї Лук'яненко.

Олександр Лук'яненко і його дружина **Валентина Лук'яненко.** м. Чернігів. Обшук і допит. Олександр — брат Л. Лук'яненка.

Сестра Л. Лук'яненка, Городнянський рай, Чернігівська обл. Допит 12 грудня 1977 р. (в день арешту Л. Лук'яненка).

Родичі Л. Лук'яненка, село Хри-

півка, Городнянський рай. Обшук в грудні 1977 р.

Анна Голумбевська. Одеса. Допит 30 січня 1978 р. А. Голумбевська — вчителька, зараховується до «ненадійних». З Л. Лук'яненком незнайома.

Павло Кампів. м. Ужгород. Допит в лютому. П. Кампів бувший політв'язень, відбув 6 років ув'язнення і один рік заслання (із заслання звільнений в квітні 1977 р., передчасно через критичний стан здоров'я; є інвалідом 2-ої категорії).

Василь Овсієнко. Житомирська обл., село Леніно. Допит. В. Овсієнко б. політв'язень, звільнений в червні 1977 р.

Кузьма Матвіюк. Ровенська обл. Допит в лютому 1978 р. Бувший політв'язень, звільнений літом 1976 р.

Стефа Шабатура, м. Макушино, Курганська обл. Допит в лютому 1978 р. С. Шабатура — політв'язень, перебуває на засланні, після відбуття 5 років Мордовського концтабору. З Л. Лук'яненком незнайома і з ним не листувалася.

Іван Кандиба, Пустомити, Львівська обл.

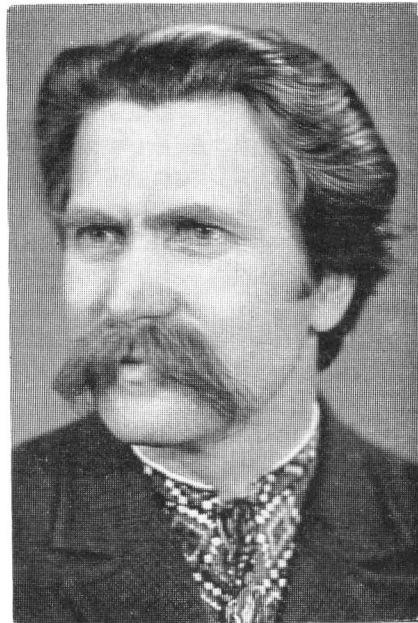
4-го травня ц. р. Кандибу викликали до Львова, до слідчого відділу КГБ на допит в справі Лук'яненка. Слідчий Руфинський допитував про документи Української групи «Гельсінкі», під якими стояв також підпис І. Кандиби. Серед тих документів: Звернення ч. 2 урядам країн, що підписали Гельсінкські Договори. Кандиба відповів, що цей документ він бачить перший раз, але якщо це мав би бути документ Групи, то він признає себе співавтором. І. Канди-

Левко Лук'яненко народився в селі Хрипівка, Городнянського району, Чернігівської області, в селянській родині, 25 серпня 1928 р.

До Червоної Армії його покликали в 1944 р., на 16-му році життя (метричні записи в часи окупації затрапилися), бо по зовнішнім ознакам йому приписано 1927-й рік народження. В армії служив 8 років; декілька років перебував зі своєю військовою частиною в Австрії, в місті Відні, а потім переведено його до Грузії, де демобілізувався. Десятилітку закінчив в 1952 р., ще, як був солдатом.

В 1953 р. вступив до університету ім. Ломоносова в Москві і закінчив його в 1958 р.

Добився призначення на працю в Україні, спершу до Вінниці, а потім в західні області (він був членом

СЛІДСТВО...

бі предложили також статтю, підписану Л. Лук'яненком, «Проблеми інакшедумуючих».

Ліда Рубан, м. Черкаси. Л. Рубан — дружина засудженого художника за політичні погляди, Петра Рубана. В серпні 1977 р. в неї провели особистий обшук і допит. Її висадили з поїзду, в дорозі до Києва і забрали декілька машинописних примірників статті Л. Лук'яненка «Зупиніть кривосуддя». Потім її строго допитували. В грудні 1977 р., після арешту Л. Лук'яненка, Ліду Рубан знову

допитували у зв'язку з цією статтею.

Евген Обертас. Київ. Допит 24 березня 1978 р. З Л. Лук'яненком незайомий. Допит відносився до «Деклярації» Української групи «Гельсінкі». Допит провадив слідчий Санько. Раніше, в квітні 1977 р. в Е. Обертаса провели обшук (у справі членів Української Групи — Мариновича і Матусевича), вилучено статтю О. Бердника «Свята Україна» і «Деклярація» Української Групи. Обшук тривав 17 годин. Дружина Обертаса, декілька днів перед обшуком, щойно повернулася з родильниці.

партії КПРС ще в армії, приблизно від 1951 р.) По партійній роботі працював в обласному політичному комітеті у Вінниці та в організаційному відділі Глинянського районного комітету, Львівської області. В тому ж районі перейшов на адвокатську працю, як правничий консультант.

Саме в Глинянському районі він написав свій теоретичний трактат: «Проект програми Українсько Робіничо-селянської Спілки». Проект був зачитаний у Львові, на квартирі юриста Івана Кандиби, на вул. Декабристів ч. 17, в листопаді 1960 р. своїм одноступням. За цей проект Левка Лук'яненка арештовано 21 січня 1961 р., обвинувачуючи його за статтею 56 УК УРСР (зрада батьківщини).

В червні 1961 р. його засуджено на кару смерти. Верховний Суд УРСР замінив кару смерти на 15 років виправно-трудоxв концтаборів суворого режиму.

В часі 15-річного ув'язнення, Левка Лук'яненка двічі переводили дисциплінарним порядком до Володимирської тюрми, раз на три роки і другим разом на півтора року.

В роках 1965, 1967 і 1972 його перевозили в Україну, де КГБ вимагало від нього публічної заяви покаання.

Пів року перед відбуттям строку, його направили на психіатричну експертизу в м. Рибанськ.

Звільнено його 21 січня 1976 р., з Чернігівської тюрми і зразу дано його під поліційний нагляд і неофіційний нагляд КГБ.

Його дружина Надія Никонівна, 1932 р. нар., чекала на нього 15 років. Родичі Левка Лук'яненка, Наталія і Григорій Лук'яненки, живуть в селі Хрипівка — їм 73 роки.

Липень 1978 р.

Члени Української громадської групи слідкування за Гельсінкськими договорами в УРСР

Засуджено ще двох членів Української групи «Гельсінкі» — заарештовані 23 квітня 1977 року — Мирослав Маринович і Микола Матусевич. Київський обласний суд засудив їх в м. Василькові, процес тривав три дні — 23, 24, 25 березня. Після трьохденної перерви, 28 березня проголошено присуд: по 7 років таборів суворого режиму та 5 років заслання — максимальний присуд по ст. 62 УК УРСР «антисоветська агітація та пропаганда». Процес провадив суддя Дишель, той що провадив справи Надії Світличної, Євгена Сверстюка, Семена Глузмана, Любови Середняк, Миколи Плахотнюка, Василя Стуса, Леоніда Плюща.

Дата процесу трималась в секреті. Родичі підсудних і їх друзі, яких викликано до суду, як свідків, одержали повідомлення тільки тоді, коли суд вже почався, 22-го ввечері. Будинок васильківського районного суду, де в присутності «спецпубліки» проходив «відкритий судовий процес», охоронявся великим відділом міліції та дружинників. Перед входом старанно перевірялись перепустки. Перед будинком зібралось багато людей. Зацікавленість місцевих жителів викликали незвичайні засоби «безпеки». Тих, хто спеціально приїхав на суд і вимагав, щоб їх пропустили, грубо відштовхували, погрожували їм «15-ми добами». Деякі з друзів Мариновича та Матусевича передали в суд писемні прохання про допущення їх у залю суду, але відповіді не було.

Там же на вулиці чекали виклику

свідки — рідні і друзі підсудних. Після свідчення майже нікого з тих свідків у залю суду не впустили, хоча за законом свідок повинен лишитися в суді до кінця судового слідства. В день проголошення присуду всіх працюючих свідків не відпустили з роботи (між ними і сестру Матусевича).

Суд відбувся без участі підсудних. На початку процесу Матусевич заявив, що не визнає суду і його вивели зі залі «за образу суду». Його КГБ відвезло до в'язниці і привезли назад тільки в час проголошення присуду, позбавили його тим останнього слова. Коли проголошено присуд, Матусевич вимагав, щоб його вислухали, але йому скрутили руки і випроводили зі залі. В перший день процесу суддя Дишель сказав Мариновичеві, який протестував проти закритого характеру суду, що суд є відкритий, але на суд до нього ніхто не прийшов. Коли наступного дня з допиту свідків стало зрозуміло, що йому суддя набрехав, Маринович відмовився брати участь у судовій розправі. На питання судді і прокурора він відповідав: «Відмовляюся відповідати з огляду на порушення принципу правосуддя». Обидва підсудні відмовилися від адвокатів, але призначений судом адвокат Матусевича Карпенко брав участь у процесі.

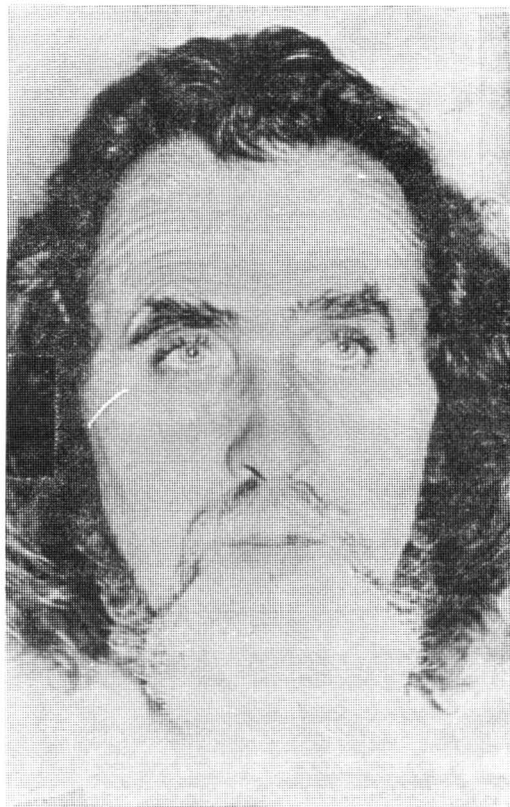
«Справа» Мариновича і Матусевича складається з 8 томів. Їм інкріміновано «розповсюдження» і участь у «виготовленні документів Укра-

їнської Гельсінкської групи»: Деклярації та двох меморандумів — номер 10 і 11. Крім того, Матусевича звинувачували по статті 206, ч. 1 — «хуліганство». На суд викликано 46 свідків, прибуло 36, майже половина з них було викликано для свідчень про «хуліганство».

На відміну від процесу Руденка і Тихого, на цьому суді не ховалось, що «кримінальним» була сама участь в групі «Гельсінкі». Під час допиту жінки Матусевича Ольги Гейко, суддя сказав їй: «Якщо ви є членом то ваше місце — там» — і вказав на лавку підсудних. Олесю Берднику, якого також викликали на свідка, суддя задав питання: «Де зберігається архів групи?». «Після того, як ми відіслали документи групи урядам країн, які підписали Гельсінкські договори — відповів Бердник — ми їх спалюємо, щоб не поповнювати архіви КГБ». (Дишель обурено перебив, і Бердник повторив: «архіви КГБ»).

У зв'язку з Меморандумом н. 11, допитувано Надію Світличну, про становище якої, після звільнення з табору, розповідалось в цьому документі. Її питали, кому вона передавала вісті про себе, хто складав Меморандум, якою була участь Мариновича і Матусевича? Н. Світлична сказала, що вона зверталася до групи, а не окремих її членів, групі була адресована копія її заяви в ЦК КПРС про переслідування та відмову від громадянства.

Суддя Дишель зачитав фразу з цієї заяви: «...після всього пережитого, вважаю нижче людської гідності бути громадянином одного ве-

Олесь Бердник

Надія Світлична

ликого і справжнього концтабору». Після того він запитав: «На якій підставі ви так твердете?» «Сьогоднішня розправа над Мариновичем і Матусевичем — найкраще це підтверджує» — відповіла Світлична. «Завважте це, вона ображає радянський суд, вона поширює клевету» — майже закричав суддя, звертаючись до прокурора. Це викликало бурхливе схвилювання «публіки» (яка в подібних випадках викрикувала погрозливі репліки під адресою підсудних або деяких свідків, до чого суд відносився поблажливо). Хтось викрикнув «Виродок! Таких треба судити». Суддя запитав Світличну: «Ми тут зібралися на відкритому судовому засіданні, з участю суддів, захисника, в присутності громадськості, а ви називаєте це розправою?» «А ви називаєте це відкритим судом, куди не пускають ні родичів, ні близьких до підсудних, де немає навіть самого підсудного?» — відповіла Світлична. Суддя відмітив, що Світлична була суджена, відбула чотири роки ув'язнення, і спитав її: «Це вас нічого не навчило?» «Це, власне, привело мене до висновку, який я зробила в цьому листі» — заявила Світлична.

На суд викликано Віру Лісову, дружину політв'язня Василя Лісового. В Меморандумі н. 10 група повідомила, що погрози та шантаж КГБ (вимагали, щоб вона намовила свого чоловіка покаятися) довели її до тяжкого захворювання серця. В суді В. Лісова підтвердила, що у висліді чергової розмови із співпрацівником КГБ, під час якої він кричав та ображав її, та після чого її зразу

звільнили з праці, вона захворіла і була в тяжкому стані. Серед знайомих, які її відвідували дійсно були і Маринович з Матусевичем, і вона розповіла про причини своєї недуги. (Цього було досить, щоб обвинувачувати їх в участі зложення Меморандуму н. 10).

Віра Лісова

В справі «розповсюдження» була допитувана філолог Михайлина Коцюбинська (племінниця відомого письменника) та інженер Євген Обертас, як також прочитано свідчення письменника Б. Д. Антоненка-Давидовича, який не був присутній, через хворобу. Свідки відмовились сказати від кого вони одержали вилучені в них під час обшуку документи групи. Суддя запитав Коцюбинську, для чого вона зберігала «Деклярацію». «Що це, така дорогоцінність?» Коцюбинська відповіла, що вважає її, в кожному разі, за варту уваги. Є. Обертас у своїх свідченнях заявив, що є другом підсудних і підтримує їх діяльність.

Як свідків допитувано батьків, сестру, дядька, двоюрідну сестру і дружину Матусевича, мати, сестру і дру-

жину Мариновича — Раїсу Сергійчук. І таким підступним способом позбавлено їх законної можливості бути присутніми на більшій частині судових засідань.

(За кілька днів перед судом, в районській газеті «Шлях до комунізму» з'явилася стаття, яка обмивала брудом сім'ю Матусевичів, поміщуючи нісенітні наклепи про особисте життя сім'ї. 19 березня цю статтю передрукувала обласна газета «Київська правда»).

Майже цілий день розглядалася на суді справа «хуліганства» Матусевича.

Випадок, який був причиною для обвинувачення, відбувся 1972 року. Подорожуючи по Карпатах зі своїми друзями, Матусевич був випадково свідком в селі Криворівня, як один з туристів кинув образливу завагу під адресою гуцулки, яка проходила вулицею. Матусевич зразу здержав образчика і тут зразу на нього накинулися туристи. Приятелів Матусевича в той час з ним не було, але він зумів сам відбитися і здавалось, що випадок на цьому закінчився. Але пізніше надійшла заява верівника туристичної групи Г. Макогоненка до КГБ, згідно якої Матусевич мав кричати до туристів: «Забірайтеся на Урал, бидло, москалі!» і вдарив одного з них — В. Даниліва. І така версія стала обвинуваченням. Чому розбуджено справу про хуліганство аж за 4 роки і 10 місяців (два місяці до речення минулости) і чому не сказано навіть про познаки лобов'я в «потерпівшого» — осталось невиясненим.

На суді свідчили 11 людей з туристичної групи. Не все вони під-

твердили, про що говорила кримінальна фраза. Приятелі Матусевича: супружжя Обертас і Валентина Гиренко також були допитувані в суді по цьому випадку. Вони розповіли, що застали тільки кінець випадку, коли Матусевич вже вивернувся від наступу на нього туристів. Згідно обвинувачення, Матусевич вчинив свій «хуліганський вчинок» з національних почуттів, тільки тому, що туристи говорили по російськи. Але на суді виявилось, що В. Гиренко говорить тільки по російськи і це не перешкаджало її товариським відносинам з Матусевичем. (Суддя спеціально її про це запитав, коли вона почала свідчити російською мовою, пояснивши, що так звичніше для неї).

Суддя довго з'ясовував, як треба характеризувати випадок: бійка, чи це боротьба, чи суперечка. Суддя не забував щоразу перепитувати в «потерпілого», чи немає він запитань до свідка, навіть, коли мова йшла про документи Гельсінкської групи. Данилів поважно повідомляв, що запитань не має.

* o *

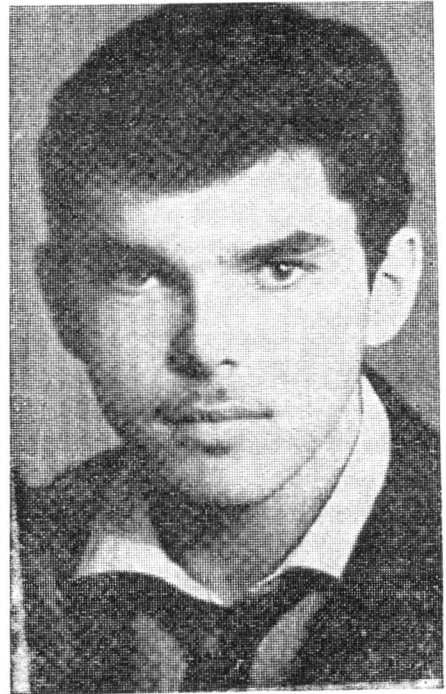
7 років таборів і 5 років заслання — такою була мірка покарання за участь в правозахисній групі. Треба великої відваги і великої любові до людей, щоб боротися за права людини в умовах цілковитого політичного беззаконня, зневаги людської гідності. Майже рік в'язниці не зловив Миколу Матусевича і Мирослава Мариновича. Вони з честю розпочали свій хресний шлях, реченець якому 12 років тюрми, в'язниці, примусової праці, голоду!

БІОГРАФІЧНІ ДАНІ

Микола Матусевич, народився в 1946 році в с. Матюші, Білоцерковського району, Київської обл. Вчився на історичному факультеті Київського педінституту. В 1972 році його виключено з 4-го курсу «за неуспіхи», а насправді за прояви симпатії до переслідуваних тоді українських інтелігентів. В останній час, перед арештом, працював редактором у видавництві медичної літератури в Києві.

Батьки і сестра Матусевича живуть у Василькові. Батько — Іван Петрович — агроном, мати — Анастасія Федорівна — вчителька біоло-

гії в школі, сестра Таміла — інженер.

Дружина Матусевич, Ольга Гейко, живе в Києві і працює у видавництві «Радянська школа».

Мирослав Маринович народився в 1949 р. в м. Дрогобичі. Служив в армії, має подяку від військової частини. Потім закінчив Львівський політехнічний інститут. До арешту працював інженером в Києві.

Його мати Любов Маринович живе в Дрогобичі, дружина Раїса Сергійчук живе у Василькові, працює бухгалтером.

СУД НАД ВІНСОМ

Петро Григорович Вінс (1956 р. нар.), член Української громадської групи «Гельсінкі», був арештований 15 лютого 1978 р., і оскаржуваний за статтею 214 УК УРСР («провадив протягом довшого часу життя паразита»).

В назначений спершу день 27 березня, суд не відбувся через «брак транспорту для довозення підсудного» і суд перенесено на 6 квітня. (Підозрівають, що суд перенесено, бо до ССРСР приїхала група американських конгресменів і передбачалось, що вони побувають у Києві в кінці березня).

6-го квітня П. Вінса судили в Подільському районному суді. Заля суду вже від самого початку була заповнена «статистами» з КГБ і друзям Вінса заявили: «немає місця». У відповідь на їх рішучу поставу, яку піддержали Н. І. і Л. М. Вінс, мати і бабуся П. Вінса, міліція витиснула їх від дверей, вниз по сходах. В той час вдалося увійти на залю знайо-

мий П. Вінса — Н. Максимовій (дещо пізніше, в часі перерви її намагалися затримати, але тому перешкодила Н. І. Вінс). Сестер Петра, Елисавету і Наталію, силою витягли зі залі, куди вони від родини ввійшли першими і намагалися передати судді заяву про порушення важности суду. Їх відправили в міліцію. Маму і бабусю П. Вінса, які заступалися за них, також видалили силою зі залі суду. Бабусю, Лідію Михайлівну Вінс, опісля впустили на залю суду. Маму, Надію Іванівну Вінс, покликали як свідка і після зізнань вона зісталася в суді.

Поки в залі суду йшла розправа, міліція і КГБ розправлялися з тими, що були за дверима. Трьох чоловіків (крім сестер Вінса) відвезли в міліцію, де їх придержали до вечера. Це були: Я. Боровецький, кандидат медичних наук В. Малинкович (пропонований свідок) і прибувший з Москви А. Твердолобов, який недавно повернувся із заслання. Намагалися задержати також Г. Токаюка, за якого заступалися присутні на суді киявські баптисти.

Тиждень перед судом забрали з вулиці, друга П. Вінса — Петра Драгу; його арештовано і присуджено на 15 діб за «нарушення публічного порядку». Ранком, в день суду, задержано «в підозрі за крадіж» (як суд скінчився, то і підозра відпала) — Валерія Надюка, який мав свідчити, що звільнення Вінса з посліднього місця праці було незаконним: П. Вінсу заявили, що звільняють з

праці у зв'язку з ремонтом, тимчасом ремонту ще довго не було і саме в той час прийнято на працю В. Надюка.

На суді, крім матері Вінса, виступали ще 8 свідків. Вони підтвердили обвинувачення про «паразитний спосіб життя» такими свідченнями і доказами: «добре вдягався», «ходив з течкою», «бачили, як розважався» і т. п.

Назначений судом оборонець, адвокат Н. А. Шафранський, подав заяву, де вказував, що слідство велось односторонньо і необ'єктивно. Формально навіть не додержано речення одного місяця, згідно якого від 1 грудня 1977 р. Вінс за попередженням міліції мав знайти працю. Майже місяць був під арештом (за законом передбачається лише 15 діб). П. Вінс ще добре не відійшов після 20 денної голодівки, яку він держав в часі арешту, поїхав в Якутну на побачення зі своїм батьком. Ця зустріч була конечною для одержання від батька дозволу на виїзд закордон, на визов з Канади. 13-го лютого П. Вінс вернувся з зустрічі і через день вже був арештований. Адвокат вказав на це, що в «справі» П. Вінса названо його формально здоровою людиною, не зважаючи на це, що военкомат зняв його з військової служби через стан здоров'я; що в дитячих роках він перейшов складні операції; і що в часі арешту декілька разів викликали йому наглу лікарську поміч. Адвокат просив відложити справу. Всі внески адвоката, включно до виклику на свідка В. Малинковича, як лікаря, який наглядав останньо над П. Вінсом, суд

відкинув.

Петро Вінс відмовився давати в суді свідчення і відповідати на запити, заявляючи що процес той незаконний. У своїому «останньому слові» він сказав, що ще перед роком, після його вступлення до Групи «Гельсінкі», працівники КГБ погрожували йому розправою і саме тепер ця погроза здійснюється. Він відмітив, що він собою представляє вже третє покоління сім'ї Вінс, яке наражене на переслідування: його дід, балтистський проповідник, П. Я. Вінс помер в таборі в 1943 р.; бабуся Л. М. Вінс була на засланні в Сибірі, а в 1964 р. засудили на 3 роки ув'язнення; його батько Г. П. Вінс засуджений на 5 років таборів і 5 років заслання.

Суд визнав в присуді, що П. Вінс не влаштувався на працю на протязі двох і пів місяців, після попередження міліції і визначив йому максимальний вимір — 1 рік позбавлення волі в ІТК загального режиму.

Вкінці квітня, Київський міський суд розглядав касаційну розправу, де адвокат просив зняти присуд з огляду на односторонність слідства і свідчень; суд затвердив присуд.

* o *

13 травня Петра Вінса допитував в справі Лук'яненка майор КГБ Берестовський. 14 травня Вінса відставили відбувати присуд в табір учр. ОР-318/76 в Рівенській області (про цей табір і про жорстокі умовини, яким підлягав П. Вінс, подається в розділі «Політв'язні»).

ЗАСУДЖЕНІ З ПОЛІТИЧНИХ МОТИВІВ...

Політичні табори суворого режиму
(виправно-трудові колони для «особливо небезпечних державних злочинців»)

Микола Руденко, Мордовія, табір ч. 19, письменник, основоположник і керівник Групи «Гельсінкі» в Україні, відбуває засуд в 19-му таборі в Мордовії і на початку цього року комісією, йому замінено групу. Тепер він вважається інвалідом другої групи і працює прибиральником бараку: прибирає, миє підлоги, палить в печі. Ця робота вважається легкою і відповідальною для інваліда цієї категорії. Вірші, які він пише, підлягають безпосередній цензурі в таборі; конфіскують все, навіть лірику.

На знак протесту, він проголосив голодівку і через три дні йому повернули деякі сконфісковані вірші.

П'ятого травня дружина М. Руденка і його близька знайома, приїхали до нього на побачення.

Дружину на побачення пропустили, а знайомій відмовили.

М. Руденко гірко шуткував:

— Тут великодушний порядок! Восени, як відзначували 60-річчя, деяким в'язням, учасникам війни, видали премію. Невелику, але видали...

— Яким учасникам?

— Бувшим поліціантам, зрадникам, донощикам, співпрацівникам гестапо. Кожному благодать від радянської влади. І подарунок з празником — 2-3 рублі... От воно як.

— А тобі?

— Ти що! Я — це друге діло, я в часі вітчизняної війни відбув Ленінградську блокаду політкомісаром. Я одержав тоді орден Леніна, тепер я інвалід 2-ї групи — мені «не належиться».

Політичні табори Уралу (Пермська область) учр. ВС-389.

Тут розміщені табори чч. 35, 36, 37, які зараз загально нараховують біля 150 в'язнів.

В таборі 36 закінчується побудова нової двоповерхової будівлі (біля забороненої зони). Багато в'язнів вважають цей табір «штрафним». Тут часто, без формальних причин, забороняють: права на посылку, право на побачення, право на закуп про-

дуктів в таборі; відсилають до таборової тюрми, на строгий режим (ПКТ) або в карцер (ШИЗО). Особливо відзначається в тому відношенні заступник начальника табору по режиму майор Федоров. Деякі в'язні заявили йому бойкот.

Покарання, часто протизаконні, викликають масові протести в'язнів (в голодівках і штрайках беруть участь 10-12 осіб; рівночасно вони висилають індивідуальні протестні заяви до радянсько-партійних органів. Серед тих, що протестують, обов'язково є українці). В останній час в'язнів спершу відправляють в ПКТ або ШИЗО і щойно тоді зачитують там йому приказ-постанову про покарання; таким чином, іншим в'язням в таборі не відома формальна причина покарання, що утруднює організацію акції протесту.

Олександр Сергієнко, в'язень совісти, який перебуває в 36-му таборі. Ранком 10 червня, мати і дружина **О. Сергієнка**, **Оксана Мешко** і **Звенислава Вівчар**, приїхали на чергове особисте побачення; в'язні табору суворого режиму мають право лише на одно побачення в рік. Це право можуть в'язневі відібрати у випадку покарання.

Дружина і мати Сергієнка чекали два дні і щойно 12-го було дозволено на зустріч і тільки на одну добу, хоча за останні місяці Сергієнко не мав жодних «провин» (право на особисте побачення від однієї до трьох діб і в кожному індивідуальному випадку час побачення визначається адміністрацією табору).

10-го червня мати і дружина Сергієнка ждали на зустріч з начальни-

О. Мешко, О. Сергієнко і З. Вівчар
1979 р. — Хабаровський край

ком табору **Журавковим** біля 6 годин та звернулися до нього з проханням вирішити справу побачення. **Журавков** відповів, що відправить їх в міліцію «за докучливість»; він сказав також, що «нічого не знає», «один на відпустці, другого немає» (мова йшла про відсутність працівників КГБ, без яких такі справи самостійно не вирішуються).

Сергієнко nadalьше хворіє, але відмовився від лікування в таборовій лічниці, бо він переконаний, що воно спрямоване на погіршення його здоров'я. Недавно появився в зоні таборовий лікар Южаков, стоматолог, і на прохання Сергієнка вирвав йому зуб. Операція виявилася складною, наступила інфекція, рана не гоїлася і температура підвищувалася. Лікар Петров призначив Сергієнкові дієту.

Валерій Марченко, журналіст (з Києва), відбув присуд в Уральських таборах 35 і 36 від вересня 1977 р. до березня 1978 р. Перебував «на профілактиці» в Київській тюрмі КГБ. Від нього вимагали «покаяння» — заяву про відречення своїх поглядів і т. п. До нього привели також маму Марченко, яка дуже вболіває станом його здоров'я: Марченко хворіє на тяжку хронічну хворобу нирок (гляди прилога). До арешту (в 1973 р.) він систематично лікувався в Київському інституті ім. Амосова і був там на облікові. В 1976 р. (?) на місце його колишнього замешкання перед арештом, з того інституту прислали анкету про характер хвороби й ефективність лікування. (Відповіддю на цю анкету є лист Марченка директорові інституту урології, гл. також в прилогах).

Василь Лісовий, філософ, кандидат наук (з Києва), засуджений за «антирадянську пропаганду і агітацію», відбув присуд в таборі 36 і перевезли його в табір 35. В той самий час з табору 35 в табір 36 пере-

везли одноступця В. Лісового **Евгена Пронюка**, філософа з Києва, який хворіє на туберкульозу.

Евген Пронюк

Михайло Слободян, в'язень совіти, в крайньо критичному стані здоров'я перебуває в таборі 36.

В минулому році його відставили, в дуже поганому стані, до лічниці (стан його погіршився після того, як уже хворого змусили тягнути дошки та качати дерев'яні колоди на лісорубці). Слободяна направив на цю роботу майор Федоров, не давши йому навіть змоги дійти до санітарної частини. У Слободяна язва дванадцятки, що погано кровавить, тяжка хвороба вух, з яких часто витікає гній, майже глухий на одно вухо. Захворів Слободяна в місцях позбавлення волі. По виході з лічниці, зимою-весною 1978 року, здоров'я Слободяна nadalше було в поганому стані, одначе його не дали до шпиталю, не звільнили з роботи, карали за невиконання норм праці, а на початку березня ц. р. його ще загнали за це в карцер (ШИЗО).

В половині березня в таборі організувалася масова голодівка на піддержку Слободяна, щоб його відправити до шпиталю і забезпечити його кваліфікованою медичною обслугою і лікуванням.

Евген Сверстюк, філолог з Києва, в'язень совісти, під сучасну пору перебуває в таборі 36. В липні 1977 р. був позбавлений права на одержування посилок (в'язні табору суворого режиму мають право на одержання посилки, після відбуття половини визначеного присуду): одна посилка на рік, до 5 кг. ваги і строго визначеного змісту з певними обмеженнями. Цього права можуть позбавити в формі покарання («види покарання»). За яке «порушення режиму» заборонили посилку Сверстюкові, нам покищо невідомо. В кінці лютого і на початку березня

Евген Сверстюк

Сверстюка покарали новим присудом, на 4 місяці до внутрішньотаборової тюрми суворого режиму (ПКТ).

Дмитро Верхоляк — перебуває тепер у 35-у таборі; на початку 1978-го року вислав до Верховного суду УРСР скаргу, що був засуджений протизаконно і без доказів. 25-літній строк Д. Верхоляка кінчується в цьому році.

Побутовий (Кримінальний) табір загального режиму

ст. Рафалівка, Рівенської області,
установа ОР-318/76

В цьому таборі, від літа 1977 р. перебуває **Василь Барладяну**, а від половини травня 1978 р. — **Петро Вінс** (диви «Суд над Вінсом»)

Ув'язнені працюють тут без вихідних днів; офіційно неділя є вільним від праці днем, але недільна норма записується на суботню. З кам'яного кар'єру, де працює частина в'язнів, не відкачують воду. Сушилок

нема. Постіль і білизна ув'язнених в дуже несанітарному стані. Санітарні і гігієнічні заходи відсутні, в бараках повно вошей. Цибулі і, взагалі, ярини ув'язнені не одержують. Хворі, які звертаються до санітарної частини, підлягають знущанням. Так приміром, лікар (?) каже хворому, який прийшов за лікарською порадою: «...помахай рукою, правою, лівою. Добре. Ну, відчиніть тепер двері, хай ця птичка відлетить звідсіля...!»

На побачення в'язня приводять у винятково незграбному одязі: заношені бавовняні штани якогось невиразного біляво-сірого кольору, що мають лише одного гудзика; замість пояса — підперезаний шнурком; довжина штанів трішки нижче колін.

Є часті випадки побиття в'язнів.

Петра Вінса — першого дня прибуття до табору 14 травня ц. р., тяжко побив прапорщик Фурлет (в таборовому магазині, де П. Вінс мав одержати таборове вбрання, прапорщик Фурлет за запит П. Вінса підібрати одягу до росту, знову повалив його на землю і почав його давити і бити. П. Вінс зірвався на ноги і закричав: «Як ви смієте мене бити? Хто вам дав право?»).

10 червня П. Вінса знову побито, жорстоко, до не пізнання. Після того його відіслали в карцер (ШИЗО). Петро Вінс проголосив голодівку, з вимогою припинити побой.

Родичі П. Вінса дізналися про все те щойно 20 червня і вислали телеграми Брежнєву, Косигіну, міністру внутрішніх справ СРСР і генеральному прокуророві СРСР, вимагаючи

припинити жорстокі, з метою помсти, побой. П. Вінс хворіє на хронічні хвороби, пройшов п'ять операцій. Зараз його здоров'я і його життя в небезпеці. Відповідальність паде на владу СРСР. (Телеграма сім'ї Вінс — див. в прилогах)

Василь Барлядану — в днях 17-19 травня мав побачення з дружиною і дочкою. Він виглядає дуже погано, терпить на болі серця і голови; порушення рівноваги і чуття в правій руці і в правій нозі.

Дружина В. Барлядану, Валентина Барлядану, вислала до МВД УРСР заяву-скаргу про погане лікування мужа. Після того, при кінці лютого 1978 р., В. Барлядану обслідувала медична комісія, в складі якої був також лікар з Дніпропетровської СПБ (спеціальна психіатрична лікарня). Зміряли тиснення, поговорили про Барлядану і запропонували йому підписати акт медичного обслідування. Він відмовився. В кінці квітня ц. р. Валентина Барлядану вислала скаргу міністру внутрішніх справ СРСР — Щолокову.

В психіатричній лікарні

Микола Плахотнюк

Микола Плахотнюк — довгі роки перебував в Дніпропетровській СІБ, в 1977 р. його переведено до Казанської СІБ. Протягом минулого року, на пропозицію психіатрів лікарні, в Київському обласному суді двічі розглядалася справа зміни способу психіатричного лікування М. Плахотнюка, у зв'язку з поправою його психіатричного здоров'я. Але суд — суддя Дишель — виніс рішення про продовження примусового лікування.

6-го квітня ц. р. Верховний суд УРСР постановив продовжувати примусове лікування М. Плахотнюка, спрямовуючи його до психіатричної лікарні загального типу (громадська лікарня) в Києві або в околицях Києва, в селі Глеваха. М. Плахотнюк пише (лист з 5 червня), що адміністрація Казанської СІБ вже виготовила «путівку» для переведення його в Київську психіатричну лікарню.

НА ЗАСЛАННІ

Вячеслава Черновола — відправлено на заслання в Якутію, в невелике Якутське селище — Чашпанда. Дібратися туди важко, більшу частину дороги треба користуватися літаком (термін ув'язнення В. Черновіл відбув в Мордовії, в таборі суворого режиму. Хворіє на цілий ряд затяжних хронічних хворіб). Ось декілька виїмків із його листів.

«Приїхав на місце 2 березня, а виїхав 11 січня... Всю дорогу доказував, спираючись на закон, що не можна держати довше в переїзді, як 10 днів...»

«...Привезли в міліцію (Нюрба) і

заявили, що відправлять 25 км до совхозу для виконання тяжких фізичних робіт. Я відповів, що задумую залишитися в Нюрбі, де дещо краще життя (в цій Чашпанді навіть немає харчівні, а в магазинах камбала (?), в помідорах і морська капуста...). Фізичної роботи не можу виконувати через стан здоров'я (в мене артрит в плечах і хронічний фарингіт, навіть неласкава таборова медична обслуга встановила обмеження тяжких робіт). Відповіли, що єдина місцевість, де мене можуть влаштувати жити — це Чашпанда (побачили б ви оце животіння). Не фізичних робіт в районі немає, а навіть особи з вищою освітою (жінки летунів, геологів) змушені сидіти без праці, або працюють прибиральницями.

Писав ...Бігаю в розшуках за самостійною працею, але де не піду, там уже все попереджене...»

«...Від 10 травня вже працюю... «різноробом» з дозволом на легші фізичні праці... перебираю картоплю

на пів гнилу. Сморід, холод (від 2 до 3) вологість. Довідався від співпрацівників, що одержують по 20-50 рублів в місяць (це з зарахованням 60% північного коефіцієнта) ...Якщо не одержу гварантованих 112 рублів, подам заяву на звільнення...

Декілька днів тому, директор міської середньої школи скликав сходи-ни вчителів, де офіційно заборонив заходити до мене і розмовляти зі мною, заявляючи присутнім вчителям, що в моїй квартирі встановлено апаратуру, яка все чує і все бачить, а в Нюрбі сидять лише біля екрану і оглядають...»

«...Хочу, щоб мене перевели в Південний Сибір, де є решта поселенців, як також і тутешній клімат не є для мого здоров'я...»

В березні дозволили В. Чорново-леві виїхати до тяжко хворих роди-чів, в його матері був вже ін-сульт. Але йому дозволили ви-їхати лише на 7 днів, від 20-27 бе-резня. Недавно у В. Чорновола по-мер брат. Сестра хвора на туберко-льозу і бідує через брак опіки, але не може розлучитися з тяжко хво-рою (після 2-го інсульту) матір'ю і хворим батьком. Прохання, на про-довження реченця перебування, йо-му не узгляднили (див. Прилоги — Заява Чорновола до МВД).

Василь Стус, Магаданська область, Теньківський район, селище імені Матросова. В останніх днях травня Стус одержав вістку, офіційну теле-граму, що його батько, який прожи-ває в м. Донецьк (Україна) є близь-кий смерті. Нормально Стуса повин-ні б були відпустити на деякий час до батька. Але його не відпустили,

Василь Стус

а в додаток 31 травня його заареш-тували цілу добу в КПЗ (камера особливого ув'язнення). Друзі В. Стуса, довідавшись про такий стан, звернулися з проханням і вимогами, щоб його відпустити до батька. Ви-слано телеграми начальникові КГБ Андропову, міністру внутрішніх справ Щолокову, а також начальни-кам КГБ і РОВД Тенькінського ра-йону. Серед тих, що вислали теле-грами на піддержку В. Стуса були Стефанія Шабатура, Ірина Кали-нець (на піддержку своїх вимог во-ни почали голодівку. Голодівку дер-жав також і сам В. Стус), а також

Адреси політв'язнів на засланні

(як подані в оригіналі)

ШАБАТУРА Стефанія Михайлівна
г. Макушино, Курганської області,
ул. Дем'яна Бедного 76, комната 12,
общезитне ІМК-37
почтова адреса: 641610 г. Макушино,
Курганської обл., почта до востребования.

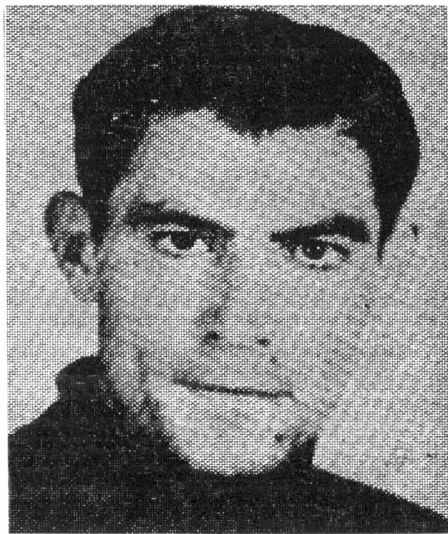
А. Сахаров

академік, лавреат Нобелівської премії А. Д. Сахаров. 7-го червня дозволили врешті Стусові відлетіти до Донецька...

Ось текст однієї з телеграм: «Вчора я зверталася до вас з проханням, сьогодні я протестую проти нелюдського відношення і свавілля тенькінської адміністрації, яка відбувається не без вашого відома. Заявляю протестну голодівку, з вимогою відпустити політичнозасланого В. Стуса до вмираючого батька. — Стефанія Шабатура».

СТАСІВ-КАЛИНЕЦЬ Ірина,
673433 Ундино-Посельє, Балеїський район, Читинська обл., ул. Советская 132, кв. 2.

СТУС Василь, 686071, Магаданська обл., Теньгинський район, пос. имени Матросова, Центральная 37, комната 33.

ЧОРНОВІЛ Вячеслав Максимович,
778258, Якутская АССР, Ленинський район, пос. Чалпанда, почта до востребования.

Указ Президії Верховної Ради СР СР з 26 липня 1966 року про адміністративний нагляд (прилюдний нагляд міліції) дає право продовжувати нагляд над звільненим в'язнем кожного разу ще на шість місяців, аж до погашення судимости. Згідно з т. 8 статті 55 КК СРСР, для погашення судимости потрібне рішення суду, стверджуючи, що колишній в'язень став на шлях виправлення. У випадку в'язнів сумління — людей, засуджених за переконання — доказом «виправлення» є відмова від своїх переконань.

Таким чином, деякі колишні політв'язні стоять перед альтернативою: або відмовитися від своїх поглядів, від себе самого, або жити у вічній офіційній неволі, під вічним прилюдним наглядом міліції.

Хоч у Рарянському Союзі немає закону про заборону на професію, колишні політичні в'язні часто не мають змоги отримати працю за професією, це зокрема відноситься до осіб з високою освітою.

Іван Кандиба (член Української групи «Гельсінкі»). Село Пустомити Львівської області. Перебуває понад півтора року під адміністративним наглядом. 23 березня ц. р. минув третій піврічний строк нагляду. Ніякої формальної причини для продовження нагляду не було: І. Кандиба ретельно дотримувався приписаного режиму. 22 березня його сповістили про продовження нагляду над ним: «Під сучасну пору, на підставі існуючих доказів, видно, що

Іван Кандиба

піднаглядний не бажає стати на шлях виправлення». Перед цим відбулися такі події:

26 січня Кандибу відвідав «сам» генерал Полудень, начальник УКГБ Львівської області. На протязі півтора години він переконував Кандибу відмовитися «нарешті» від своїх «хибних поглядів», виступити в пресі й у телебаченні з покаяттям за доконані «злочини» і «помилки», засудити своїх «заблуканих», або

«злочинних» товаришів і почати жити, «як усі чесні радянські громадяни».

30 січня місцевий «опікун» І. Кандиби, капітан Поліщук, викликав його у міліцію і повідомив, що два громадяни Австрії звернулися до радянських властей з проханням дати Кандибі дозвіл на виїзд з СРСР. (Ще в 1976-77 роках про бажання І. Кандиби виїхати з СРСР з огляду на переслідування його, повідомлено широку громадськість. Тоді повідомлено теж, що влада не дає йому дозволу). Капітан Поліщук радив Кандибі відмовитися публічно від допомоги невідомих йому людей. Кандиба не погодився. Він сказав: «Я буду вдячний чужинцеві, який допоможе мені виїхати з СРСР».

20 березня капітан Поліщук викликав І. Кандибу на «розмову» і дав йому зрозуміти, що продовження, або скасування нагляду буде залежати від його «поведінки», від того, що він «зробить доброго для радянської влади». Поліщук запропонував Кандибі публічно осудити «хибні погляди й помилки, вчинені ним і його товаришами». «Вже час змінити погляди, — сказав Поліщук, — ваші погляди перешкаджають вам влаштувати собі нормальне життя».

Іван Кандиба не зробив «відповідних» висновків, і адміністративний нагляд продовжено ще на півроку, до 23 жовтня 1978 року з суворішим режимом ніж попередні:

У 1976 році йому не вільно було виходити з квартири від 9-ої веч. до 7-ої ранку, в 1977 році — від 8-ої веч. до 7-ої ранку, в 1978 році — від 7-ої веч. до 7-ої ранку.

Завданням нагляду, як писав Л. Лук'яненко у заяві до Верховної Ради СРСР, є, з допомогою різних причипок, допровадити піднаглядного до межі суду за порушення правил адміністративного нагляду... тримати його в постійному нервовому напруженні, не дати йому займатися суспільною роботою, ізлювати його і поступово поставити на коліна... Це якраз й хочуть зробити з Кандибою.

Ось ще декілька прикладів засобів тиску: 24 квітня І. Кандибу відвідав брат. Вони стрінулися у центрі села й пішли на квартиру. Незабаром приїхав лейтенант РОВД Мачурад для перевірки документів; брат Кандиби не мав при собі пашпорта, його забрали на міліцію для з'ясування хто він і зажадали написати пояснення. 27 квітня «опікун» Поліщук прийшов до Кандиби на роботу з суворим попередженням: не вчинити ніякої диверсії під час травневих святкувань. 30 квітня у школі, де працював Кандиба робітником-опалювачем, скінчився сезон опалювання і 4 травня Кандибу звільнили. 5 травня «опікун» Поліщук викликав Кандибу на «розмову» і сказав, що влаштування на роботу залежить від його «поведінки». 4 травня викликали до Львова в слідчий відділ КГБ у справі Л. Лук'яненка; залитували про документи Групи, на яких був підпис Кандиби.

Кузьма Матвіюк, засуджений за «антирадянську агітацію і пропаганду» відбув 4 роки в Мордовському таборі суворого режиму, звільнений влітку 1976 року, під сучасну пору

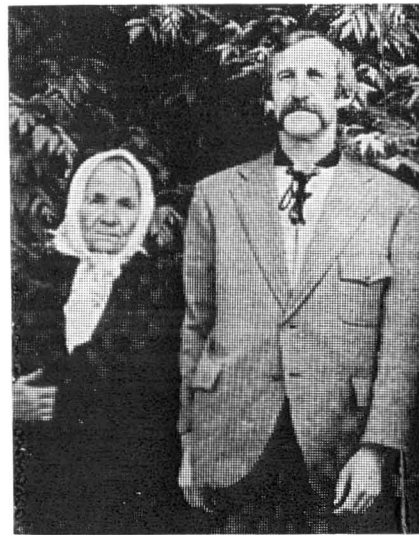
безробітний. Труднощі влаштуватися на роботу зумовлені політичними мотивами.

К. Матвіюк має вищу технічну освіту, перед арештом працював викладачем в сільсько-господарському технікумі в Умані. Після звільнення йому не дозволили вернутися до Умані; він був змушений оселитися в Олександрії; жив з родиною (дружина і двоє дітей, одна дитина — мале немовля) у сирій підвальній кімнаті. Щойно шість місяців після звільнення дістав роботу техника-інструктора. У серпні 1977 року знесено з нього адміністративний нагляд і тоді він переїхав до села Шубків Ровенської області, там отримав роботу (наукового-співробітника) на дослідній сільсько-господарській станції, обіцяли йому також помешкання. На роботу його прийняли радо, бо спеціалістів було обмаль. Але, коли він відмовився, на жадання КГБ, скласти заяву покаяння, з роботи його звільнили. Потім, його і дружину (біолог) прийняли на дослідню сільсько-господарську станцію у Хмельницькій області, але, кілька днів пізніше — звичайно, після відповідних інструкцій КГБ, Матвіюкові відмовили в роботі, родині — в квартирі. В березні ц. р. Матвіюк звернувся в справі трудовлаштування до Президії Верховної Ради УРСР і до Прокуратури УРСР. Йому пояснили, що займатися науковою чи педагогічною працею він не може (йому не дозволять) через його «політичне» минуле. Президія Верховної Ради може допомогти йому влаштуватися на роботу, але не

може запобігти звільненню, якщо воно буде інспіроване КГБ.

Під сучасну пору К. Матвіюк живе в однокімнатній хаті своєї матері, у якій відкрита туберкульоза. Адреса: Хмельницька обл., Новокозачинівський р-н, село Іляшовка.

Віталій Калиниченко (член Української групи «Гельсінкі») арештували 7 квітня ц. р. й тримали в ув'язненні два тижні за «хуліганство», яке полягало у тому, що Калиниченко відмовився піти на збори присвячені обговоренню нової конституції. (Калиниченко — колишній політв'язень, був звільнений після відбуття 10-річного строку; перебуває під адміністративним наглядом. Намагається виїхати з СРСР; в 1977 році відмовився від радянського громадянства).

В. Калиниченко з своєю бабусею

ПЕРЕСЛІДУВАННЯ З ІДЕОЛОГІЧНИХ МОТИВІВ

Борис Мельник. Київ, шофер такси. В квітні 1978 р., його викликали декілька разів в КГБ з приводу «антисовєтських» розмов, які він мав би провадити зі своїми пасажирами.

Мирослав Гавдо (село Бутин, Сокальського рай.). В кінці березня ц. р. декілька робітників КГБ провели обшук, забрали фотокопію перекладу на російську мову книжки Тіволі (Італія) «Катехизм шукання правди». У зв'язку з цим, у місяцях березні-квітні М. Гавдо допитували декілька разів в КГБ. Слідчий вимагав від нього підтвердити, що вилучена книжка належить його синові Василеві Гавдо, який проживає у Львові. М. Гавдо відмовився таке свідчення дати.

Василь Гавдо (м. Львів), на початку 1978 р. Львівське обласне УКБГ допитувало його і вимагало підтвердження, що він вчиться підпільно (таємно) на українського католицького священика. В. Гавдо заявив, що це плітки й нічого подібного він не робить.

Вадим Скуратовський (Київ), літературний критик, співпрацівник журналу «Всєвіт». Вкінці квітня ц. р. звільнений з праці. Це наступило після публікації його статті (в третьому номері названого журналу) «Шевченко на тлі світової літератури». Спершу його обвинувачували в тому, що стаття — «ідеологічно хибна». А потім звинувачували його в «плагіаті».

Григорій Міняйло (Київ), біофізик, завідував лябораторією в НИИ ім. акад. Странеско, — 24 квітня його звільнено з праці. Це сталося наступного дня після того, як Міняйло організував поїздку двох лікарів-спеціалістів до поважно хворої матері політичного в'язня В. Чорновола (Чорновіл зараз є на поселенню в Якутії). В неприсутності Г. Міняйла, проведено в лябораторії перевірку, де за стан лябораторії є відповідальний Міняйло; стверджено недостачу коштовного об'єктива, імпортованого приладдя.

Євген Обертас. В травні 1978 р., з ініціативи КГБ, на загальних зборах колективу Київського інституту електродинаміки (де працює Обертас) обговорювано питання «поведінки» Е. Обертаса на суді Матусевича (кінець березня 1978 р.). Він виступав на суді в характері свідка і там заявив про своє лояльно-дружнє відношення до підсудного, який був його товаришем. Збори осудили таку поведінку як «ворожу радянській владі». Е. Обертасу запропоновано відмовитися від своїх висловів на суді, написати відповідну заяву і, таким чином, «виправити» свою «поведінку». Збори дали Е. Обертасу деякий реченець для «виправлення». (Про Е. Обертаса є окремий розділ «Слідство в «справі» Лук'яненка»).

Грицяк Євгеній Степанович — 18 лютого 1978 р. ще раз подав заяву до Верховної Ради УРСР з проханням на дозвіл йому і його сім'ї ви-

їхати на постійно за кордон (він має визов з Ізраелю). В травні 1978 р. він все ще не одержав відповіді. Грицяк жонатий, має двоє дітей. Бувший політв'язень: був засуджений і звинувачуваний в «антисовєтськїй агїтації і пропагандї». Вже після відбуття присуду і повороту з ув'язнення, працював на заводі інженером. Його працюю були вдоволені, він одержував відзначування, в місцевих газетах про нього писали, як про здібного ділового спеціалїста. Одначе, після того, як він вперше заявив пр бажання виїхати з країни і продовжував настирливо добиватися дозволу на виїзд — почались переслїдування і пакости. Його звільнили з праці, в газетах Західньої України появилися статті, які очорнювали Е. Грицяка. Зараз він без праці, живе на селі Снятинського рай. Івано-Франківської області. Терпить на хворобу серця.

Вадим Смогитель — 22 березня 1978 р. Верховний Суд УРСР затвердив йому присуд три роки позбав-

лення волі за «злосливе хуліганство». (Звинувачення це сфабриковане; Смогителя переслїдують з політичних мотивів. Важливіша причина переслїдування В. Смогителя є пов'язана з його бажанням емігрувати з ССРСР — гл. Інформаційний Бюлетень н. 1. В Інформаційному Бюлетені н. 1 зайшла помилка: Смогитель не кермував хором Київського університету (керівником був Нераденко); він був тісно пов'язаний з тим хором, брав участь в його діяльності як музикант, композитор. В 1965 р., разом з покійним вже поетом Василем Симоненком і художницею Аллою Горською, В. Смогитель брав активну участь в поході того хору по березі Дніпра аж до Канева, на могилу Тараса Шевченка. Після походу — за влаштування по селах концертів української пісні, В. Смогителя не зарахували до Київської консерваторії і він виїхав на Волинь, де організував в одному колхозі хор і був там півтора року його керівником.

СМЕРТЬ ХУДОЖНИКА РОСТИСЛАВА ПАЛЕЦЬКОГО

10 березня 1978 року в селі Троцькому Одеської області був убитий, у власній хаті, художник Ростислав Палецький.

На підставі існуючих інформацій, цього дня до нього до хати прийшов якийсь підозрілий чоловік, схожий на кримінального злочинця. Сусіди Палецького оповідали, що він приніс з собою горілку і змушував Палецького пити з ним. Коли він відмовився, невідомий гість почав його бити. Коли дружина Палецького, Марія Лазорівна, вернулася з роботи вона застала чоловіка вже неживого. Він лежав у калюжі крові з переломаним черепом. У нього були теж поломані ребра.

Влада розповсюджує чутки, що Р. Палецький помер від кровотечі в мозку, яка наступила коли він, у п'яному стані впав і вдарився. Останнім часом по селі ходять чутки, що подружжя Палецьких — безпросвітні п'яниці. Міліція провадить слідство, під час якого М. Л. Палецький заборонено виїжджати з села.

Ростиславу Палецькому було 47 років. Він був у розквіті творчих сил, творив картини, які завжди полонили глядача глибоким змістом, яскраво забарвленим національним кольоритом. Його праці добре відомі в Україні і поза її межами. Він

мав теж офіційне признание. Проте ні одна газета, навіть районна чи обласна, не надрукувала про нього некрологу.

За неперевіреними даними — картини Р. Палецького виставлялися за кордоном. Відомо, що він мав намір внести заяву про дозвіл на виїзд з СРСР.

Трагічна смерть Р. Палецького навіває важкі спомини про передчасну смерть Алли Горської, талановитої художниці-монументалістки, яка загинула в цілком інших обставинах, від тих, які офіційно були подані до відома.

Алла Горська

Втрата цих обидвох художників, які встигли сказати свої неповторні слова в українському мистецтві — є втратою національною.

ПРО ГЕЛІЯ СНЕГІРЬОВА

Із слідчої тюрми КГБ (Київ, Володимирська 33) перевезено 30 березня 1978 р. Г. Снегірєва в Октябрську лікарню в Києві. В нього параліч нижньої частини тіла.

Першого квітня в газеті «Радянська Україна» була надрукована стаття «Соромлюсь і засуджую» автором котрої, нібито, був Г. Снегірєв.

Ця стаття була передрукована двома радянськими газетами: «Літературною газетою» — 12 квітня та «Вістями з України» — 6 квітня. В останній газеті, призначеній для закордонних українців, у вище названій статті пропущено фразу, в котрій спаралізований Г. Снегірєв дякує слідчим КГБ «за виявлену кваліфіковану медичну допомогу...»

Нікого з рідних і друзів в шпиталь не допустили. Дружині пощастило побачити його через вікно...

Через декілька днів його перевели в Н. І. Інститут Неврохірургії для операції (раковий опух в частині хребта).

Після операції, яку зробили йому врівні з грудними кісточками хребта, 10 або 11 квітня його поновно завернули до Октябрської лікарні. Тепер дружину до нього допускають. Їй запропонували забрати чоловіка до дому, але вона, не маючи змоги забезпечити належну медичну допомогу, не відважилася на це погодитися.

Як стало відомо, Снегірєв не є автором опублікованого в газеті покаяння.

В дійсності, він, будучи в слідчій тюрмі і вже спаралізованим, написав таке: «...я обіцяю не брати участі в жодних політичних виступах і прошу спрямувати мене в шпиталь для лікування...»

Снегірєву 50 років, до арешту він був квітучим і здоровим, з виїмком хвороби сітки очей. Згідно прогнози лікарів, стан Г. Снегірєва є безнадійний. Однак він вповні є свідомий і горішна частина тіла і руки працюють справно

Українська Громадська Гельсінкська Група написала про Г. Снегірєва окрему заяву з датою 7.4.1978 року.

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

Генеральному Прокуророві ССРСР
Міжнародному Червоному Хрестові
Комісії Прав Людини ООН

Звертаємо увагу Прокуратурі СС-СР, а також міжнародним компетентним органам прав людини на потрясаючий факт кримінальних вчинків в'язничних лікарів державної безпеки України. Справа ось у чому.

В жовтні 1977 р. співробітниками КГБ УРСР заарештовано українського письменника Гелія Снегірьова, якого звинувачують в антирадянській діяльності. 29 жовтня 1977 р. він проголосив протестаційну голодівку. На дев'ятий день його почали насильно годувати, хоча він продовжував голодувати 29 днів. У висліді таких терпінь і насильства, Гелій Снегірьов потерпів удар паралічу і перетворився в стовідсоткового інваліда.

Використовуючи катастрофічний стан здоров'я письменника, слідчий Чорний та його співробітники, примусили його написати покаєння, а опісля перевезли в Октябрську лікарню в Києві. До нього не допускають друзів ні знайомих і є підстави підозрівати, що Г. Снегірьов знаходиться в смертельному стані.

Світова практика голодової терапії давно вже виявила (про це відоме всім лікарям), що насильне годування є злочинним, недопустимим і

часто доводить до смертельних наслідків (згадаймо хоч би смерть Гоголя від насильного переривання посту).

Навіть з найбільш деспотичних країн з пошаною відносяться до протестаційних голодівок, бо це єдина духовна зброя, повністю ізольованих від світу людей. Тільки звичнені люди можуть рішитися на таке грубе переривання протестаційної голодівки, наражуючи людину на духове пониження і смертельну небезпеку.

Такі факти у в'язничній практиці в нашій державі — повсякчасні!

Ось чому трагічний кінець голодівки Гелія Снегірьова змушує нас звернутися до лікарів світу з проханням — протестувати проти злочинних вчинків лікарів-лиходіїв органів державної безпеки.

Вимагаємо від прокуратури СС-СР прослідити справу Гелія Снегірьова і притягнути винуватих до суворої відповідальности.

7.4.1978

**Українська Громадська Група
сприяння виконанню Гельсінкських
угод**

ПРИЛОГИ

ЛИСТИ І ЗАЯВИ

ВЯЧЕСЛАВ ЧОРНОВІЛ

До міністра внутрішніх справ
Щеколова

Заява (березень 1978 р.)

У моїх рідних, які проживають в селі Ольховець, Звенигородського району, Черкаської області, виникли незвичайно складні умови: помер брат, мати прибита двома ударами, батько хворіє, в сестри відновився туберкульоз і їй конечний серйозний догляд, але вона не може лишити без опіки матір.

При тому всьому, мене відпущено додому з заслання, з Ленінського району Якутії, тільки на 7 днів до 27 березня, що є менше за реченець, що передбачає закон.

Прошу дати доручення продовжити мені побут в селі Ольховець щонайменше на такий строк, щоб я міг дати необхідну поміч рідним, хоча б на один місяць.

Я згідний, щоб супроти мене в селі примінили режим заслання.

Ваше рішення вважатиму за вияв існування соціалістичного гуманізму.

Вячеслав Чорновіл

ІГОР КАЛИНЕЦЬ

Предсідникові ПВС УРСР

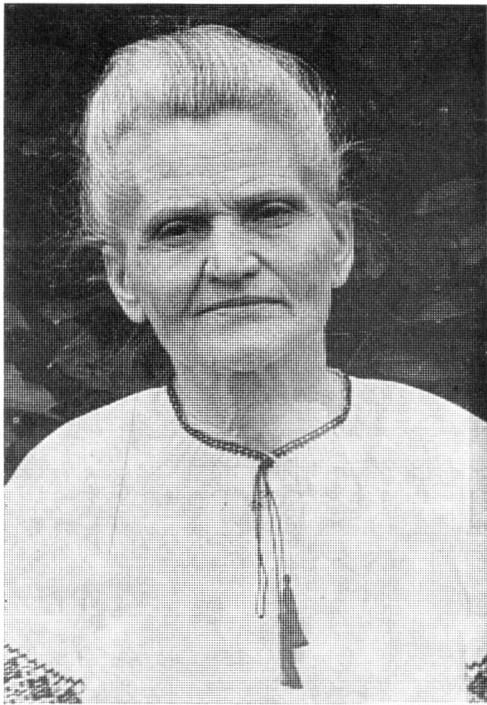
Заява (23 лютого 1978 р.)

Я не маю жодної надії, що моя заява полегшить долю поновно арештованого Левка Лук'яненка — українського патріота, члена Української Групи слідкування виконання Гельсінкських угод. Мені совість не дозволяє мовчати, коли в Україні надаліше продовжуються арешти (маю на думці Руденка, Тихого, Мариновича, Матусевича). Я, а також моя дружина, та багато других — жертви необоснованих, незаконних переслідувань, ми жертви судових процесів і жорстокости «покарання». Приміром, Л. Лук'яненко одержав 15 років за намір застосувати право записане в конституціях СРСР і УРСР. Я не сумніваюся, що й цим разом він стремів лише до одного, а іменно: щоби радянські органи дотримувалися власних законів.

Мені виглядає, що одного дня часи зміняться і припиняться переслідування дисидентів — українських патріотів. Заявляю протест проти арешту Л. Лук'яненка і надіюся, що голова Президії Верховної Ради Української РСР визнає свою відповідальність перед нацією і потрубується про те, щоб Радянська Україна не зачислялася до тих режимів, які засуджують всі демократичні суспільства.

(Цю заяву сконфісовано таборовою адміністрацією за «очорнювання внутрішнього ладу країни»).

ОКСАНА МЕШКО

До Президії Верховної Ради УРСР

Заява (березень 1978 р.)

9 лютого 1978 року представники республіканського КГБ зробили у мене обшук по «справі» адвоката й публіциста Л. Лук'яненка, члена Української громадської групи «Гельсінкі».

Подібно, як й минулого року, обшук відбувся після психологічного тиску і застрашування: на світанку агент КГБ по-зłodійськи увійшов до моєї квартири, відчинивши її ключем мого мешканця. Один відкривав, вісім інших заховалися при вході сусіднього дому; вдерлися до хати; я була в ліжку й майже роздягнена.

До речі, мушу сказати, що з сусідського, незамешканого дому, вже від двох літ стежать за мною: ціла вахта службових осіб фотографує, записує на магнітофон, підслуховує.

Дев'ять осіб з КГБ робили обшук 20 годин, перевернувши все догори ногами. Це вже сьомий обшук на останніх кілька років!

Як і попередні обшуки він нічим не обґрунтований. Його «трофеї» — записні книжечки з адресами, особиста кореспонденція з І. Кандибою, документ Групи про арешт Л. Лук'яненка, проєкт листа до Предсідника Верховної Ради УРСР про позасудове переслідування колишнього політ'язня К. Матвіюка, копія скарги засудженого художника П. Рубана до заступника прокурора УРСР Оконенка і моє звернення до 35-ти країн-учасниць Београдської конференції в обороні арештованого Л. Лук'яненка.

Забирали все, що не мало ніякого відношення ні до політики, ні до справи Лук'яненка, записуючи в протокол: «...кляпчик паперу, що починається словами...» і, звичайно, забуваючи записати чим він кінчався. Таких «кляпчиків» забрали понад 30; фотоплівку з машинописним записом забрали, не читаючи, а як вже там її вони прочитали, мене не повідомили до цього часу.

Забрали навіть список Міжнародних конвенцій, що їх ратифікував і підписав наш уряд!

Я вже не один раз писала до Вас і ще раз повторюю, що у мене немає ніяких антирадянських матеріалів. Як член Групи «Гельсінкі» я дбаю про репутацію правозахисних функ-

цій нашої Групи. Адже тільки КГБ і закриті суди дозволяють собі розглядати документи нашої правозахисної Групи, як «антирадянські акції, спрямовані на шкоду престижу радянської влади» і т. п.

Цим разом капітан Пристайко і підполковник Ганчук учинили сенсацію з моєї «схованки» у сніговому заметі, — вони його фотографували, протоколювали: у «схованці» лежали мої особисті листи, два документи Групи і книжка XX вік, редакції марксиста Роя Медведєва.

І як вони втішилися — не знахідкою, вона ж ніякої вартости немала, але самим фактом викриття «схованки»! Вона, в деякій мірі, була відшкодованням за всі їхні зусилля.

Невже ж я повинна соромитися за вияв беззаконня зі сторони властей? «...радянські закони висловлюють волю народу й основні напрями політики партії і держави...» (Л. Брежнєв). Так, громадянам СРСР й досі не відмовляють права жити у страху — і люди примушені ховати навіть таке, що за радянським конституційним законом не підлягає конфіскації.

14 лютого 1978 року після п'ятигодинного допиту, мені прочитали списаний в КГБ документ-протокол «попередження», виписаний на друкованому формулярі, з вибраними документами зі справи мого, засудженого в 1972 році, сина О. Сергієнка. Копії «попередження» мені, звичайно, не дали і я відмовилася підписати його, заперечуючи «антирадянськість» пред'явлених мені документів. Бо ж чи можна, наприклад, Історію Русів, пам'ятку історіогра-

фії України періоду феодалізму (ця праця невідомого автора є у відкритих фондах публічних бібліотек), видану багато років перед революцією, вважати «антирадянським документом»? Або копію офіційної заяви до прокуратури УРСР з 1971 року письменника Б. Антоненка-Давидовича, Івана Дзюби, В. Чорновола у справі В. Мороза?

Надмірно легко причіплюється тим, чи іншим документам ярлик «антирадянського».

На мене наполегливо готують справу — в КГБ викликають друзів і знайомих; їх допитують не тільки про мене, але й про мого засудженого сина Олександра. Допитують людей, зондують їх, шукаючи між ними майбутніх свідків обвинувачення; рівночасно розповсюджують про мене неістотні небилиці, що мов я «оунівка», «бандерівка» і врешті: «...у неї руки в крові». При тому категорично заперечують, що мене реабілітувала прокуратура УРСР в 1966 році. Запугують людей, забороняють відвідувати мене, або допомагати мені у господарстві, коли я хвора, — що у моєму віці дуже невідрадне. Одним словом, використовують усі засоби натиску на людей, з якими я маю будь-який зв'язок.

Звертаюся з проханням до найвищого законодавчого органу Української Республіки припинити незаконні і позасудові переслідування мене й мого ув'язненого сина.

Я, як член Групи «Гельсінкі», маю обов'язок боронити правопорядок, що його нам гарантує Конституція і Гельсінкські угоди. Нічого

незаконного я не роблю і ніякої підривної роботи не проваджу. І навіть робітникам КГБ приділяти мені стільки «уваги».

О. Сергієнко

Прохаю теж дати вказівки органам КГБ — якщо це в компетенції Верховної Ради УРСР — повернути мені всі, вилучені у мене й мого сина Олександра Сергієнко особисті листи, літературно - публіцистичні статті, зошити з віршами радянських поетів, фотографічну відбитку **Історії Русів** та інші записи, незаконно забрані у мене під час вищенаведених обшуків, оскільки вони не відносяться до судової справи і не є антирадянські.

ВАЛЕРІЙ МАРЧЕНКО

Директорові Інституту урології,
Київ 1976 р.

Я звертаюся до Вас не тому, що хворію на невилічиму запалення нирок і терплю на браку кваліфікова-

ної медичної допомоги; і не тому, щоб одержати звільнення від виснажливої роботи. Якщо в нічому не зумів допомогти депутат Верховної Ради УРСР, академік медицини, Микола Амосов, якщо другі Ваші колеги все що змогли, то переслали мої заяви до ГУПТУ, то, очевидно, і Вам нічого не вдасться зробити.

В мене скоріше прохання-пропозиція. Справа ось в чому: недавно я одержав анкету, прислали мені її сюди з дому. Хтось з Вашого інституту, чи сповняючи службову повинність, чи використовуючи просто мене як експеримент для дисиртації,

поінтересувався: що я і як я?

Нічого, спасибі. Поки живий. І можу ще відповісти на питання, які непокоять медиків в Києві і викликають вороже відношення в наглядців виправно-трудоного табору ВС 389/35.

І так, анкета.

Скарга: загальне послаблення, скоро втома, біль голови (постійний і дуже докучливий), болі в поясиці (в часі загострення хвороби — часте віддавання мочі).

Перебіг хвороби після перебування в інституті (я пролежав там зимою 1973 року).

Лікування в медичних станицях (коли, яка ефективність):

За три роки в концтаборі мені вдалось чотири рази потрапити в шпиталь. Там видавали невіграмон (на жаль, неефективний, для моєї форми хвороби). А необхідних ліків, як 5-НОК, леслинефрил, допегит — в таборівій аптеці не існують.

Лікарства, які прислали мені з дому в поси́лці, повернули назад: таку полегшу закони і МВД навіть не передбачають для зеків. Моїй матері, в час приїзду на побачення, вдалося умолити місцеве начальство і передати мені необхідні лікарства, але це був виїмок.

Лікування в санаторіях (коли, в яких, яка ефективність).

Це питання приймаю, як насмішкву.

Загострення захворювання

Після наглого переходу на півголодну мірку таборового харчування (з позбавленням кантини) влітку

1974 р.; після перебування в карцері в грудні 1974 р.; у висліді постійного недоїдання і перемерзання на тяжкій роботі (знали б ви, як тут вимагають виробити плян) влітку 1975 р.; після перевозу автомашиною по страшній дорозі, коли мене напав приступ, а конвоїри відмовились випустити мене на «малу потребу» — в грудні 1976 р.

Перестуди:

Тепер уже менші. Завдяки кампаніям внутрі і поза табором, ношу теплий одяг. А крім того, я працюю. Виявляється, що праця не тільки звільняє, а й гартує.

Режим.

Пробували б ви йому не підчинятися.

Харчування.

Воно просто не передбачається нормальними законами МВД. А написані на плакатах всі медичні терміни, являються нічим іншим, тільки фарисейством (євфемизм). З таким же самим успіхом ІТУ можна назвати санаторією, а наглядців — виховниками. Децю уліпшене харчування, вартости біля тридцять рублів, одержується в кращому випадку через місяць. А неласкаві місяці — це жажлива зековська пайка за 12 рублів на місяць. Овочі, городина. Я їх коштував одного минулорічного дня, коли бачився з рідними. Почувши це все, Ви також будете заперечувати, що я хронічно голодую. Тепер Вам ясно, що означає мати право набуття продуктів відживлен-

ня на 5 рублів? А цього «ларька», як в нас говорять, я був позбавлений в перший рік перебування в таборі ВС 389/35 — шість місяців.

Вивари трав і т. д. На оце питання відповідати «було б смішно, якщо б не було так сумно». Я назбирав і насушив (на незанятих причах в секції) пуп'янки з берези, а наглядач прийшов та й викинув, говорячи, що — «не дозволено».

Законом оформлено також заборону займатися в таборі городництвом.

Мій тиск крові за останній рік підвищився до 160/110 і не думає падати нижче 150/110. Наш лікар оптиміст від уродження, каже, що це нічого. Ну, а постійно зіпріле лице останнім часом, це постійний атрибут мого зовнішнього вигляду.

Більше запитів в анкеті немає. Але я не кінчаю, а звертаюся з проханням, про що згадую на початку листа. Оскільки 5-НОК (лік найбільш конечний для мого нефриту) немає в шпиталі табору ВС 389/35, а також в Пермському медичному відділі МВД, а також писали з Києва, що і там немає, прошу Вас особисто допомогти дістати це лікарство.

Якщо ж виявиться, що в Радянському Союзі це дефіцитний товар, тоді можна звернутися до Міжнародного Червоного Хреста. Вони, напевно, мені дадуть.

З віддалених місцевостей

Валерій Марченко
Журналіст, ув'язнений

ШІСТЬ ЗАЯВ ВАЛЕРІЯ МАРЧЕНКА

(Валерія Марченка привезли 27 вересня 1977 року в Київський КГБ, де держали його пів року, вимагаючи від нього покаяння).

12.X.1977.

Прокурор УРСР Глух.

Перебуваю в Києві і користаючи такою можливістю, прошу вас мене прийняти. На мою думку, в час слідства і судової розправи, в моїй справі не були додержані необхідні юридичні норми, а ви саме давали санкцію на мій арешт. По друге, вам належало б почути з першої руки про подробиці мого довгого перебування в Уральських таборах. Воно дивно було довідатися, що ви особисто не зустрічалися ні з одним із тих, з якими звела мене судьба в концтраційних таборах.

І якщо караючі функції очевидні, то де ж тоді ідейно-виховна і профілактична робота прокурора республіки. Надіюся, що для розмови зі мною, ви не знайдете багато часу. Це побажане ще й тому, що державний підхід обговорення проблем дисидентів в житті радянського суспільства помітне у виступах і Генерального Секретаря ЦК КПРС Л. Брежнева і Голови Комітету ГВ при СМ СРСР В. Андропова.

* * *

8.11.1977 р.

ЦК КПСС

В цей день, день 60-ої річниці, я Валерій Марченко, висловлюю свій рішучий протест проти:

1) діючої практики репресії проти інакшесудомачих (що суперечить підписаним договорам в Гельсінках);

2) жорстоких умов перебування політ'язнів в концтаборах та в'язницях;

3) 25 і 30 річних (світовий рекорд) термінів ув'язнення за політичну боротьбу;

4) відсутности свободи слова, друку, маніфестації;

5) відсутности вільного виїзду за кордон;

і оголошую одноденну голодівку.

* * *

9.11.1977

Голові КГБ УРСР Федорчуку

Скоро, очевидно, мені час в етап. Не буду описувати страждань людини з хворими нирками, коли випивши воду ти віддаєш моч і спроможний видержати не більше двох-трьох годин і ти є залежний від влади конвоєра, який думає, чи випустити ув'язненого до туалети, чи ні.

Якщо ж не пити зовсім, тоді мучить спрага і тоді хворого на нефрит так висушує, що опісля доводиться цілими тижнями не віддавати мочі. Але, як заявив ваш безіменний Василь Васильович, «21 днів етапу — то ж не страшно». Зрозуміло, що ви дотримуетесь тої ж думки (інакше це не був би КГБ) і тому безглуздо звертатися до почуттів.

А що я назад на Урал поїду напів голодний — не новина. Так всупереч усім радянським законам і актам, мене не попередили своєчасно про мету і час етапу, мене захопили в дорогу 7 вересня і з половини

місяця я був примушений жити на тюремній пайці. До речі у вас в ізоляторі, не покараний, я міг купити харчі тільки 26 жовтня. Але я звертаюся до вас тільки в одній справі. В дорозі мені необхідний життєводний посуд — будь яка пляшка, щоб я не мусів чекати, аж конвоїр поведе мене до туалети. В Росії вже зима, а я не маю шалика. Це важливе для мене, тимбільше, що на пересилках я зможу ним загортати спину і таким чином можливо буде перенести холод. Названі речі (ув'язненим дозволено їх мати) з дому передадуть в любий час. Необхідно лише дозвіл, громадянинне начальнику.

Примітка: речі дозволено передавати. На етап повезли 27 березня 1978 року.

* * *

19.XII.1977 р.

Прокуророві Руденкові

Звичайна цікавість штовхнула мене звернутися до вас. Я прохаю від Генегального прокурора тільки відповіді на питання, яке виникло у зв'язку з наступним. Два місяці тому я відіслав Прокуророві УРСР Глуху заяву, де просив прийняти мене, щоб з'ясувати досить важливі (для такої відповідальної особи, в першу чергу!) моменти, а саме: додержання законних норм під час мого слідства та судового розгляду, порушення радянської законності в місяцях ув'язнення українців на Уралі. Своє звернення я мотивував тим, що гр. Глух особисто давав санкцію на мій арешт і крім того, я був дуже здивований, що ні з одним з тих,

з ким мені доводилося зустрічати в к/таборах він, володар наших доль, не бажав зустрітися. А ось про зустрічі з вами згадують. Хоч, відомо з того не було жодних наслідків, але в даному випадку важливіший сам факт. Як бачите, підстави для контактів з дорадником юстиції цілком поважні, тимбільше, що за минулі два місяці не було ніякої відповіді від Прокуратури УРСР. Читаючи ж недавно Головний закон, я звернув увагу на такі слова: «Відповідальні особи зобов'язані у визначені терміни розглядати пропозиції і заяви громадян, давати на них відповіді і приймати необхідні заходи. Беручи під увагу все вищенаписане, прошу вас відповісти: Конституція СРСР — живе, працює, діє?»

* * *

26.12.1977 р.

Міністру юстиції УРСР В. Г. Зайчуку

Громадяниніні міністрі!

Скільки разів я зустрічав в пресі ваші виступи, присвячені різним подіям. У них ви часто вживали дзвінкі справедливі слова. Це, власне, й примусило мене звернутися до вас. Я, ув'язнений, не буду торкатися порушень законів чи жорстоких умов перебування в к/таборах, хоча це не було б зайвим. Хочу тільки запропонувати один варіант мого ув'язнення з максимальною користю для народу.

Я — єдиний спеціаліст в ділянці перекладу азербейджанської класичної літератури (нового періоду). Крім мене, на Україні ніхто цим не займався і зараз не займається. Тим

часом, маючи в тому певний досвід (книги: «Страшні історії Сулеймена Сан Ахундова», «Веселка», 1971, «Мертві» Джамиля Мамадукулі Заде, «Мистецтво» 1972, збірник «Азербейджанська пісня», «Музична Україна», 1971), я міг би благополучно продовжувати свою працю, заключивши договір з одним з республіканських видавництв для видання, наприклад «Вибрані твори» Дж. Мамедкулізаде. Відомо, що в ІТВ для ув'язнених передбачена робота за фахом. Більше того, недавно прийнята конституція СРСР (її видатну роллю в діяльності і виправно трудових закладів, надіюся, доказувати не треба) говорить про право вибору професії, про дальше підвищення кваліфікації. Я не бачу перешкод, які заважали б здійсненню задуманого. Адже в безумовному виграші буде українська культура, яка національна по формі і соціалістична по змісту. Крім того, важлива й інша сторона справи. Я важко хворий на ширки. Робота в таборі на заводі мені не під силу. Я не здібний виконувати встановлену норму (яка, до речі, вже двічі підвищувалася і це без обов'язкових КЗОТу технічних удосконалень!). Невиконання норми, не дивлячись на те, що я маю III-у групу інвалідності, використовується адміністрацією, щоб мене покарати. І треба відмітити наслідки зусиль тих, які привчають мене до праці, не примушують на себе чекати. Зараз я скалічена людина, так як не годний витримати і двох трьох годин, щоб не опорожнити мочевий міхур. В'ялість і дальші симптоми захворювання стали для

мене постійними. Ось, власне, і все, що я хотів сказати у зв'язку з вашими виступами. Було б чудово, якби своїм словам «дотримання законності», «гуманізм» — ви примінили конкретний зміст. Я маю на увазі реалізацію мого прохання.

* * *

20.3.1978 р.

Голові Верховного суду УРСР О. Н. Якименку

Це просто заінтриговує. Я вже пишу заяви до вищих інстанцій з єдиною ціллю — знайти відповідальну особу, яка не порушувала б радянський закон. Прокурор УРСР Глух порушив, міністер справедливості УРСР Зайчук — порушив, лишається ще ви.

А справа ось у чому. Більше чотирьох років добиваюся свого присуду. Перед етапом суди, в мене відібрали всі запаси, а то я процитував би, на підставі якої статті та параграфу кодексу, я маю право одержати вирок на руки. Одначе тепер доводиться просити без дослідного нагадування відповідних законів. Так ось, більше чотирьох років, на прохання віддати мені вирок (як і іншим засудженим, які знаходяться зі мною на Уралі) — приходиться стандартна відмова голови Київського облсуду. Я категорично, з усіма в консеквенції того наслідками, прошу вас видати мені на руки мій вирок.

Ви, можливо, забажаєте відрізнитися від ваших мовчазних колег і пришлете мені якусь записку. Але попереджую, якщо ви збираєтеся написати «засуджений правильно» то будете неоригінальним.

ДВА ЛИСТИ ВАЛЕРІЯ МАРЧЕНКА

Мамо, рідна, прости мені! Я часто відганяв думки від себе про те, як ти мене любиш? Що я означаю в твоїм житті? Бачиш, тоді моє життя було б схоже на пекло. Я відганяв від себе ці думки і ось зараз вперше, раптом відкрито, наче роз'ятрену рану, побачив тебе в сльозах... і повірив, що подібної муки я не переживав, скільки себе знаю. Я вернувся в камеру і запитав у Бога, навіщо існує весь оцей світ, коли страждає така людина, як ти? Навіщо тоді існую я, невже ж для того, щоб спричинювати біль найулюбленішій істоті? Оце прокляті питання, на які я самий не спроможний відповісти. І я мучуся над ними і ще над одним: як втримати мою пошану і любов до матері, як не стратити себе в ім'я наших чудових відносин?

Я не хочу приєднатися до тих багатьох, котрі не витерпівши терпіння і не втримавши на стежині порядності, хапаються за рятівничий аргумент «ми не одні такі». Ти в мене — єдина, і я не бажаю нікого і нічого слухати, щоб ради біологічного існування біля матері, можна перекреслити себе духово. Надіюся, що й ти, після нелегких роздумів, погодишся зі мною. Невже матері потрібний моральний недолік, котрий на запит: «чи жив майбутні 30 років лицеміром?» — мусів би позичати в Сірка очей... погоджуватися щось лепетати про хворобу і про невитривалість? Хіба такого життя треба бажати для сина? Я не вірю в це! Я не знаю ні одного з моїх друзів, хто б так обожав матір.

Але я знаю, моя рідна, достойна найвищих, найкращих слів. І я не хочу, щоб ті слова вимовлялися нечестивими устами. Поки є ще сили, я буду стреміти, щоб цього не сталося. В тебе був і буде син, який (як мало хто) любив свою матір, котрому цю любов з нею виплеканими вартостями, допомогла встоятися в найтяжчі хвилини і також заслужити право називатися людиною. Це, дякуючи тобі, моя чудова. Я впевнений, що це є незрівняно сильніше від намовлювань-аргументів, які ти несла на побачення. Не думай про них, вони не гідні моєї матері. Нам, матусю, ще не мало прийдеться жити на цьому світі, то ж будьмо достойні його краси і почуваннями і поступованнями.

28.X.1977 р. Київ КГБ

Добрий день, мої любі! Прибув до кінцевого пункту призначення і зразу оце пишу. Після всіх переживань, тут, здається, ніби дома. Все звикле, все знайоме. Той самий випадок, коли в'язниця — немов рідна хата. Немає лише декого з найближчих, але вражіння, немов вони на хвилинку кудись вийшли.

А як приємно поготорити з друзями. На Уралі зараз холоднуvато, впав сніг, кажуть третій раз весна приходить. Із 36-ї зони посилав я до дому листа, чи дістали? Подорож змучила мене жажливо, а зовнішньо — ні в байці розказати, ні пером описати. Добре, що тут мене трохи підтримали. Світлий празник зустрічали по родинному — кожний з незвичайним теплом говорить про друзів, радісні дні в цій безпросвітній

неволі. І звідкіля оце береться людська довготерпеливість чи то видержимість!

Я виїхав з Києва 27 березня. Тільки відіслав тобі листа, поготорив на пращання з виховником і — в дорогу. В 36-ій зоні сказали, що лікар, котрому ти давала лікарство, вже там не працює, здається пішов на пенсію. Так ось є потреба на такі лікарства: 5-НОК, легоміцин, рябина чорноплідна. Мені забрали в 36-ій всю пресу і періодики за 6 місяців минулого року. Цікаво читати деякі обіцянки - передбачення, коли про них можеш судити з віддалі часу. Доїхав до етапу без пригод, вражень дійсно в мене маса, якбудь не опишеш. Трохи є нездоровий, покликали в лікарню, але без належної сили переговори не можуть закінчитися успішно. Дуже став я в'ялий. А від приступів тиснення болить голова, що за прокляте місце! Цікаво буде слідувати за реакцією декого, коли узнають, що був у Києві і там пропонували помилування.

Я ненароком написав «цікаво», ні, жалюгідно обсервувати людську підлість, коли признаються: а я б написав усе, що сказали. Слава Богу, що не на таких світ держиться. Рідна, напиши мені листа не на скоро, як це було з першим. А я трохи прийду до себе і сам незадовго зберуся на щось грандіозне. Цілую всіх.

Син Валерій Марченко
30.4. — 24.5.1978 р.
Урал, учр. ВС 389-35

Примітка: Лікарство післала матір в учр. ВС 389-35 і завернули. Світлий празник — паска.

Д. ДЕМИДІВ

Начальнику ИТУ — 36 м-ру Журавкову.

ЗАЯВА (березень 1978 р.)

6 лютого 1978 р. начальник бригади ст. л-т. Белов покарав з-к Здорового за не виконання норми праці. Коли ж Белов заявив з-к Слободяну, що буде робити старання перед адміністрацією про заборону наступного чергового побачення або заборону закупу продуктів в крамничці, оформлено такі причини для покарання Слободяна: невиконання норм визначеної праці і неприбуття на працю по полудні 4.2.78.

У зв'язку з цим, я вирішив звернутися особисто до Вас, так як я покищо не є певний, чи ініціатива належить самому Белову, чи вона санкціонована Вами. Ви знаєте, що ані в Кодексі Законів про працю, ані в ИКТ, ні в правилах внутрішнього розпорядку, не існують вимоги виконувати норми праці. Значить, адміністрація колонії не в праві розглядати невиконання норми праці, як порушення режиму й застосовувати в цьому випадку дисциплінарні методи. Законодавець недвозначно висловлюється в цьому питанні, вимагаючи від засудженого лише добросовісного відношення до праці. Виховно-трудоий закон створений не для індивідуального застосування до конкретної особи — Здорового чи Слободяна. Треба мати на увазі, що

працю засудженого належить оцінювати не лише кількістю продуктивності, але й іншими категоріями. Законодавець розуміє, що існують різниці людських темпераментів, швидкості рухів, здібностей, вренгті, стану здоров'я. Не випадково ж, що хтось знаходить своє покликання в праці в'язничного контрольора, а хтось в судовому законодавстві чи космонавтиці. Отже, розглядати відповідні статті закону в пляні зобов'язання засудженого виконувати норми праці — в усіх випадках було б невірним і протизаконним.

З-к Здоровий приступив до праці недавно. Його невиконання пов'язане з відсутністю при звичасня, а норма відпрацювання, як ви знаєте, надзвичайно висока.

У випадку Слободяна, вимагати виконання норми праці, це не тільки безправно, але й не по людському. Слободян тяжко хворий, не сдержує необхідно лікування. Спеціально хочу відмітити, що захворів він вже в місцевостях позбавлення свободи; ні язви, ні хвороби горла і вух в нього перед арештом не було. А весною 1977 р. Ви післали Слободяна на тяжкі роботи (котити дерева, носити дошки) і хоча він старався дістати медичну допомогу з огляду на різке погіршення здоров'я, Ваш заступник м-р Федоров нахабно втрутився в діло медично-санітарного відділу і заставив Слободяна, в якого кровавив улькус шлунка, продовжувати працю на лісорубці. Результат Вам відомий: криза здоров'я Слободяна довела до негай-

ного відставлення до центральної лічниці ВС-389. Хвороби язви у Слободяна не вилікували, він хворіє, як і передше. Він звертався з проханням за кваліфікованою медичною допомогою, але без успіхів. А вимагають від нього виконувати норму, розчислену на фізично повноцінну людину. Зверніть увагу: Слободян виконував норми на 75 відсотків. Навіть в період кривавого свавілля культу особи не вимагали обов'язкового виконання норми на 75%. Навіть тоді, в цьому відношенні до Слободяна не було б ніяких претензій з боку адміністрації. Повторюю: Слободян — хворий, але належного лікування не одержує. Не його вина, що ваші лікарі «працюють», коли їм забагнеться, не дотримуючись розкладу, ними ж встановленого. Не його вина, що в суботу 4 лютого 1978 р., коли він почував себе настільки погано, що не міг вийти на працю, його не оглянув лікар, не дав звільнення з праці.

Цей факт говорить про ще одне

— про безвідповідальність лікарів. В той час вони були зобов'язані негайно оглянути Слободяна, хоч би для того, щоб переконатися про відсутність в нього кровотечі. В багатьох недоглядах я обвинувачую і себе й моїх товаришів. Бо я не повинен був тільки спостерігати безрезультатні намагання Слободяна дістати медичну допомогу, факти терпіння тяжко хворої людини. А я тільки спостерігав. Тепер я знаю, що з мого боку потрібна була найгостріша і розумна реакція тому, що справа йшла про життя людини, а не тільки про порушення ще одного абстрактного закону. Існують такі ситуації, коли не можна залишитися на боці: ситуація з Слободяном якраз і є такою.

Звертаюся до Вас тому, що, поки що, я не певний, чи до Вас належить ініціатива переслідування тяжко хворої людини і за порушення законів.

Прошу Вас г-е м-р, проявити здоровий глузд і справедливість.

Група українських політичних в'язнів — Воркута 1975

СТЕФАНІЯ ШАБАТУРА

Генеральному Прокуророві СССР
Копія: Начальникові КГБ Мордовської АССР

В день політичного в'язня, 30.10.1977, проголошую протестаційну голодівку проти всіх видів політичних репресій в Радянському Союзі і вимагаю:

Припинити переслідування і арешти тих, яких провина була в тому, що вони стали на захист прав людини, не відмовляючись від переконань;

припинити знущання над політичними в'язнями в концентраційних таборах Радянського Союзу, втім числі і над особами творчих професій, оскільки адміністрація табору, за вказівками КГБ, систематично винищує твори поетів, художників інквізиторськими вогнищами радянського режиму;

вимагаю повернути поетові В. Стусові відібрані від нього авторські праці;

вимагаю повернути мені понад 200 моїх праць, насильно відібраних у мене адміністрацією і КГБ-385 в 1975 році.

Держави з фашистським минулим твердо стали на шлях демократизації, а Радянський Союз ще не відмовився від фашистських методів сталінського режиму.

Прийшов час проголосити амністію для всіх політичних в'язнів у Радянському Союзі.

28.10.1977

НІНА СТРОКАТА

Голові Президії Верховної Ради СССР

Прошу вказати мені спосіб для поладження формальностей, які належить виконати, щоб виїхати з СССР разом з моїм чоловіком Святославом Йосифовичем Караванським, який вже розпочав 29-й рік тюремно-таборного ув'язнення.

Зі своєї сторони заявляю, що достатні підстави для депортації Караванського можна знайти, переглянувши його особисту справу:

відбуття 25-літнього строку в час тоді зобов'язуючого законодавства, яке не передбачало позбавлення свободи на більше чим 15 років;

Наявність заробітніх підрахунків до часу введення законодавства, котре відкинуло систему підрахунків;

приміщення зворотної сили закону, який такої (сили) не мав.

Таруса, вересень 1977 р.

Н. А. СТРОКАТА

Секретарю Таруського Райкому
КПРС

А. С. Венікові

ЗАЯВА

Вийшовши з в'язнично-таборової неволі, я була насильно змушена поселитися за межами рідної для мене Української Землі.

Місцем примусового для мене поселення стала Таруса.

Тут, далеко за межами таборово-в'язничної зони, я знову стала об'єктом всіх різновидностей досудово-несудових репресій, які застосовують у Радянському Союзі у відношенні до осіб, які не дотримуються ортодоксальної ідеології.

Тут — в Тарусі — у відношенні до мене застосовують нелегальну заборону на мою професію: лікар з 23-річним стажем практичної дослідної і вчительської діяльності, автор 24 наукових робіт, я працюю касиром.

Тут — в Тарусі — я позбавлена всіх видів конституційного і дійсного права: моє мешкання не є неторкальне; моє жіноче самопочуття понижується тими, хто діє в імені держави, байдужий до прав і зацікавлень його індивідумів; відвідування християнських храмів і відправа обрядових культів православ'я для мене неможливі тому, що храмів в Тарусі і її околицях немає, а виїзд за межі Таруси мені заборонений.

Я вважаю, що партійній адміністрації Таруського району прийомі репресивної системи, яка діє на те-

рені району, відомі не зовсім повністю. Тому я спробувала ознайомити Вас — першого секретаря партійного Райкому з деякими аспектами мого громадянського статусу. Але сьогодні я жалію не про те, що Ви не змогли (чи не бажали) зберегти мене від знущань та переслідувань з боку органів діючих від імені закону, який вони систематично і свідомо свавільно використовують. Я жалію за тим, що починаючи діалог з Вами, я наївно повірила в можливість Вашої непоінформованості і можливість доброї волі в партійного адміністратора ідеократичної держави.

Зустріч з Вами і знущання, які я відмічаю після цієї зустрічі, привели мене до того:

незносимо визнавати себе громадянином держави, якої керівники вважають, що безпека й авторитет держави можуть бути забезпечені арсеналом понижуючих засобів догляду;

незносимо визнавати себе громадянином держави, діячі якої переконані, що «існуюча практика» вища конституційних гарантій;

неможливо визнавати себе громадянином держави, в якій умови вільного життя не відрізняються від умов в'язнично-таборового режиму.

До цього висновку привело мене все вищенаписане і я з жалем заявляю мою готовність відмовитися від громадянства держави, яка, на жаль, є моєю Батьківщиною.

Вважаю, що тепер є мій обов'язок вказати на всіх тих, які винуваті в моєму бажанні бути особою без громадянства. В числі перших винува-

тих перед мною є і Ви — перший секретар Таруського РК КПРС.

Політв'язень Радянського Союзу

Лікар

Н. А. Строката

Таруса, 29.06.1977 р.

Н. Строката

Авторам проєкту радянської конституції — 77,

Всім, хто підтримує цей проєкт — свідомо, невідомо, з добродушності чи з неуважності.

Попередні конституції «Країни Рад» вже проголошували різні свободи, навіть і такі, які в силу своєї природності не потребують санкцій держави, а тим більше санкцій партійних угруповань.

Однаке конституційні права — Права Головного Закону — підмінені антиконституційним законотворенням, плоди якого мають бути повсякденно використувані, та ще й таким винаходом радянської правотворчості, як підзаконні акти.

Ці акти, які ніколи не проголошувались народові, в дійсності є надзаконні. Їх чорна тінь покрила сторінки конституції з урочистими і брехливими обіцянками для народу, якому надано дивне прізвище від визначення державного укладу — радянський народ...

Народ, якому дано протиістотне незнання, а не зрозумілий Дух Закону, готов оплескувати і конституцію і гімн. Новий гімн буде супроводжати життя радянського народу очевидно вже до остаточної перемоги комунізму, який повинен принести загибель Державі і тим самим і його конституціям. Держава, як інс-

титуція земської влади, можливо і не захоче відмирати, зате якою б не була меншість — релігійна, національно-соціяльна, в основі ж ідеологічно-радянська держава з її конституцією 77 вже тепер призначена на загибель...

Накинена під великодержавним тиском ідея Свободи як самозрозуміла необхідність, витворила радянську людину, яка з часом, тепер вже без особливого примусу, з активною пасивністю голосує за який завгодно головний, другорядний, законний чи підзаконний акт. При тому, ця більшість — неофальсифікована. Вимуштрована ще з перших днів історії Країни Рад заманюють до знищення тих, хто не належить ні до адміністративно-бюрократичної меншості, ні до більшості, прийнявши безглузду назву «радянський народ», разом з другими нісенітницями конформістського парламентаризму. Іменем безпрецедентної конформістської більшості, проєкт радянської конституції безумовно буде перевтілений в односторонньо схвалений закон. Але сьогодні ще, здається, не пізно захопитися ідеєю покращати проєкт, позбавлений особливості Духа і Форми, цілковито позбавлений інтересів до індивідуму, до гарантійних зобов'язань Держави перед кожним суб'єктом фундаментального Права. Проповідники ідеї покращання конституційного режиму країни давно вже дістали своєрідну назву — дисиденти.

Знаю, для вас вони не радянський народ, не більшість, про яку можна сказати, що вона представляє собою народ; вони — як і має бути

мають назву — меншість. Оця меншість, яку ви зневажаєте, але яка страждає надлюдським болем за долю цієї безкрайної і невпорядкованої країни. Не диво, що голос чутливої меншості — переконливий, він здобуває все більшу силу; бо це є голос совісті, голос, який проповідує вічні і священні ідеї. На зов цього голосу відгукнеться в кінці-кінців радянська людина...

Я особа, яка належить зараз до цієї меншості і не підходить під конституційні гарантії. Я вимагаю дати мені можливість виїхати з Радянського Союзу в яку завгодно країну, яку я виберу, керуючись власною і незалежною оцінкою про конституційні гарантії вибраної мною країни імміграції.

Хочу надіятися, що дістану можливість залишити Радянський Союз, разом з моїм чоловіком Святославом Йосифовичем Караванським, який вступає в 29-й рік ув'язнення за насильні дії по відношенню до керівної меншості Радянського Союзу.

Ніна Строката-Караванська

політв'язень Радянського Союзу
в 1971-75

дружина українського поета-в'язня
лікар

член Американської Асоціації

Мікробіологів

член Української Громадської

Групи Сприяння виконанню

Гельсінкських Угод

Вересень 1977 р. З місяця примусового поселення:

Таруса, Калужська область
вул. Луначарського 39

ВАСИЛЬ СТУС

(Виїмок із листа із заслання)

«...Наша місія — в крайному випадку заявити, що в пляні прав людини і прав нашого народу не все є в порядку... Честь нації сьогодні формують не Драчі і Коротичі, а українські демократи, яких кинули за ґрати, ...хоча не виключено, що нам загрожує повторення 1972-го року...

В телеграмі і листі до Андропова я перерахував усі випадки викрадення листів, обмеження у виборі місця поселення і роботи та ін. У відповідь, через кілька днів прибув працівник районного КГБ, який сказав, між іншим, що я політичний труп і буду нести відповідальність за написане Андропову...»

НАДІЯ СВІТЛИЧНА

бувний політв'язень, під наглядом (вїмок з листа):

«Дорога подруго,

Повідомляю, що сьогодні о 2-ій год. і 20 хв. я не нарушила умов адміністративного нагляду (не опускати дому від 9 год. вечера до 6 год. ранку), на власному кріслі-ліжку народила я козака Івана, вагою 3 кг. 700 гр., довжиною 50 см., власноручно перерізала і зав'язала пуп, поскільки Ярема — акушер невисокі кваліфікації і був здатний мені тільки подати простирало і здивовано подивився, коли почув голос новонародженого».

(Ярема — 9-річний син Світличної. Дорослі Павло і Ольга — себто чоловік Світличної і його сестра — дещо раніше вийшли з хати задзвонити в лікарню і зловити таксі; в Н. Світличної вилучений телефон)

ПРО ПЕТРА ВІНСА

телеграма (22.6.1978):

Москва — Брежнєву

Москва — Кремль, Косигіну

Москва — Міністру внутрішніх справ по місцях ув'язнення

Москва — Генеральному Прокурору СРСР Руденку

Копія: Рівно, начальнику МВД

Рафалівка, Ровеському начальнику закладу ОР 318/76

Обурені знущаннями, жорстоким побиттям 10 червня 1978 р. нашого сина, внука, брата — Петра Вінса охороною табору ОР 318/76 — організацією провокації кримінальними злочинцями, яких підтримує адміністрація табору. Після побиття загнали в ШИЗО дорогою знущання, голодує, життя в небезпеці. Це вже друге побиття. Місяць тому прибувши до табору зістав побитий прапорщиком Фурлетом, який тепер став лейтенантом і практикує систематичне побиття. Вимагаємо особливого розслідування, посвідки про здоров'я п'ять операцій прикладені до справи. Вимагаємо примінити необхідні засоби про життя і здоров'я, відповідальність падає на Вас. Розцінюємо заплановане винищення родини, явний геноцид. Про встановлені засоби відповідь на адресу: Київ-114, Сошенка 11-б Вінс.

Родина Вінс

Е. СВЕРСТЮК

До Міжнародного Червоно Хреста

ЗАЯВА

Я звертаюся до Міжнародного Червоного Хреста (стиль відповідей Виконкомун Червоного Хреста і Червоного Півмісяця мені вже відомі) з приводу якості медичного обслуговування в таборах для політв'язнів чч. 35 і 36. Ось факти за 1977 рік. На початку лютого 1977 року С. Ковальов мав побачення з рідними з огляду на підозру захворювання раком і потреби термінової операції. Коли побачення брутально припинили, він проголосив голодівку, вимагаючи продовження побачення і скерування на операцію до Ленінградської лікарні. Його посадили в ізолятор і цілий місяць тримали під наглядом прапорщиків, а 1 березня 1977 року, в стані голодівки, забрали на етап. На мою заяву до Президії Верховної Ради СРСР про невиконання людського обов'язку супроти хворого, прийшла відповідь: «Супроти Ковальова закону не порушено».

3 січня 1977 року в центральній лікарні — себто у приміщенні камерного типу — без вентиляції, де немає лікарського догляду, помер хворий на серце політв'язень К. Луц. Лікарня у віддалі 5 кроків від табору, але його поклали туди щойно кілька днів перед смертю.

14 березня 1977 року в центральній таборівій лікарні, марно чекаючи на операцію шлунка, помер А. Плейш, людина середнього віку, яка витримала 70-кілометрову подорож

по вибоїстих дорогах у залізній коробці - «воронці» з Кучіно до Всевятської. Д. Демидів і О. Сергієнко — туберкульозники, — які були з ним в одній камері, дивлячись на його муки, відмовилися від дальшого «лікування» у цій страшній камері. І хоч проба Манту підтвердила, що у них активна форма туберкульозу, 23 березня 1977 року їх перевезли з лікарні до табору ч. 36 і посадили в карцер на 15 днів. На мою заяву до обласної медичної інстанції УВД, що це злочин в'язнити важко хворих у карцері, прийшла відповідь від начальника управління ВС-389 полковника Микова, що їх покарання обосноване.

3 січня 1977 року зробили операцію грижки В. Підгородецькому. У квітні його виписали з лікарні з незагоєною ропною ранною. Завідуючий лікарнею Шелія з якихсь міркувань вигнав зі свого кабінету хворого, якому потрібне було післяопераційне лікування. У висліді, у В. Підгородецького погіршилася недуга серця.

Про лікарню установи 389 ходять лиховісні чутки. Про її завідуючого — також. Навіть на підставі показаних тут фактів видно, що таборове медичне обслуговування цілковито підпорядковане каральному режимові. Справа не тільки в охороні в'язнів від щоденних моральних і нервових травм, стосованих режимом (прякий приклад: начальник режиму 36 табору майор Фьодоров погнав усіх інвалідів другої групи на роботу, а Д. Басараба щоденними викликами поставив перед дилемою: або робота, або інфаркт). Справа в то-

МИХАЙЛО МЕЛЬНИК

Українській Групі сприяння виконанню Гельсінкських договорів

З того часу (а було це 12-13 років тому), коли я усвідомив, що уявляє собою день 22 травня, я щороку відзначаю це свято. Кульмінаційним моментом цього свята було покладення квітів на п'єдесталь пам'ятника Г. Т. Шевченка в Києві. Але від якогось часу відзначування цього дня відбувається у супроводі делікатно сказавши, найрізноманітніших вибриків у відношенні до тих, які відзначають цей день. Наприклад, для мене святкування 22 травня пов'язане з усуненням мене з аспірантури в 1972 році, зі звільненням з роботи в школі ч. 109 міста Київ у 1973 році, з виключенням з партії в 1973 році й з розповсюдженням офіційними діячами різного роду сплетень серед мешканців села в якому а народився і де живе моя

ЗАЯВА

му, що отримати меддопомогу в таборових умовах, де лікар відіграє найменшу роллю і взагалі стає підозрілою особою, якщо відважиться виконувати тільки свої лікарські обов'язки, є неможливо.

Усі ці міркування змушують мене звернутися до Міжнародного Червоного Хреста з проханням: згідно зі своїм правом і компетенціями перевірити наявність права на лікування політ'язнів СРСР.

8 травня 1977

табір ч. 35

Євген Сверстюк

родина. У зв'язку зі святкуваннями 22 травня я, у значній мірі, заслужив на постійну увагу до мене органів міліції, КГБ і т. п. Наприклад, на передодні 22 травня 1977 року керівники Броварського райвно (районовий відділ освіти), на доручення райкому партії, викликали мою дружину, яка працює в школі, разом з директором школи. Там її пригадали, що вона навчається в університеті (деяких студентів виключили з вузу за те, що вони ходили 22 травня до пам'ятника Шевченка), працює в школі і, що вона моя дружина, отже повинна вплинути на мене, щоб я не ходив 22 травня до пам'ятника Шевченка. Дільничний міліціонер т. Майорко, в свою чергу, викликав мене ранком 22 травня 1977 року до себе і (після довгих зволікань) заборонив мені покласти квіти перед пам'ятником Шевченка цього дня.

Цього року, 22 травня, я піду до пам'ятника Шевченка навіть тоді, коли подібний натиск на мене буде повторений. Тому я вважаю доцільним з'ясувати, чому я святкую 22 травня. ...

22 травня — день похорону поета-революціонера — згідно з його заповітом — «на Україні милій», після того, як його останки перевезли з Петербургу. Відтоді могила Шевченка стала святістю для кожного українця і не тільки українця. ...

І яким же дикунством і варварством зі сторони сильних світу нашого, і якою духовною убогістю і рабським плазуванням зі сторони нашого народу є заборона відзначати цей день?

Звичайно, як у таких випадках буває, заборону пояснюють інтересами держави, соціалізму і т. п. І, почувши такі аргументи (на зразок того, що 22 травня за кордоном відзначають українські буржуазні націоналісти), приходять на думку слова цинічної щирости лиховісного Барбароси: «Хай мої вояки завойовують будь-що, а мої історики та юристи найдуть спосіб, щоб виправдати це». Коли б хтось сказав, що треба заборонити відзначувати день народження Маркса під претекстом, що цей день відзначають різні лівацько-терористичні групи — це виглядало б дико і смішно. Правда?

То ж чому не дико і не смішно забороняти відмічати 22 травня під претекстом, що хтось одіозний за кордоном теж відзначає цей день?

Безпідставні й такі аргументи, коли нам говорять: «Чому властиво 22 травня? Чому не день народження Шевченка, або якийсь інший важний момент, пов'язаний з життям Шевченка?» ...

Коли б перенесення тіла Шевченка на Україну й похоронення його тут 22 травня не було важною подією, то чому тодішні діячі української і російської культур зробили це? ...Заборона відзначати цей день є обікраданням культурно-історичної спадщини українського народу, наругою над ім'ям Шевченка. Тому, що заборона відзначати 22 травня — не єдине явище в системі обмеження, що його зазнає українська культура, український народ. Наприклад, високопоставлений функціонер науки, з високої трибуни, накинувся на визначного українського поета О.

Олеся лише тому, що свого часу поет був послом Української Народної Республіки в Австрії (див. статтю М. Шамоти в журналі **Комуніст України**, 1972, ч. 5); в кращому випадку ми замовчуємо і не друкуємо творів видатних діячів нашої культури В. Винниченка і М. Грушевського під претекстом, що вони були лідерами Української Народної Республіки; в школах і вузах майже зовсім не навчають історії України, а підручники історії в цілому перекручують наше минуле; наша українська мова — це другорядна мова в республіці; наші республіканські газети — це провінційно-шабляонові органи, які навіть не мають своїх кореспондентів за межами республіки; сучасне українське кіно — це в найкращому випадку матеріал для **Перцю**; систематична і повсюдна русифікація, яка поруч з брутальними, вишуканими методами (осягти соціалізму й науково-технічного прогресу, авторитет Леніна і т. п.), набрала сьогодні таких обсягів, які навіть не снилися російським царям (наприклад, у Броварах на вісім діточих садків є тільки два українськомовні, а втручення у цю справу Михайла Стельмаха нічого не допомогло); зафіксоване у новій конституції СРСР положенням про «нову історичну спільноту людей — радянський народ» є тою ширмою, за якою дедалі більше наступають на національні права й культуру різних народів Радянського Союзу (за винятком російського).

Дуже типовим показником культури... може послужити тираж республіканської газети **Літературна**

Україна, найбільш масового органу, який лучить сучасну українську літературу з читачем. Так ось, тираж цієї газети майже такий як тираж газети для глухонімих **Наше слово**. ...І не ховаймося за загальні показники економічного й матеріального розвитку, бо хоч це й дуже важні показники, які мають вплив на духовну культуру, вони її не заміняють. І не ховаймося за цитати різних авторитетів, бо Ленін писав у статті «Про національну гордість великоросів», що більшовикам не чуже почуття національної гордості. ...

Так само не можна протиставити національність соціалізму. Соціалізм — закономірно — в процесі свого втілення у тій чи іншій країні набирає окреслених властивостей, що впливають з своєрідності історичного, економічного і культурно-психологічного аспектів даної нації. ...А що соціалізм, вирішуючи важливі питання людства (хліба, миру, морально-етичні, соціальні, національні, релігійні тощо) на вищому порівняльно з попереднім устроєм рівні, не вирішує одначе всіх цих питань цілковито, і зрозуміло, що життя постійно ставить перед громадянами соціалістичного суспільства різні проблеми, між ними теж національно-культурного порядку. І гарантією найкращої розв'язки таких проблем є активна участь у їх вирішенні широких верств суспільства на засаді взаємодопомоги, взаємного довір'я і, врешті, взаємної толерантності — такої толерантності, щоб не вбивати, не калічити, не доводити до відчаю своїх співгромадян. І ось такої елементарної толе-

рантності у нас на Україні немає якраз до тих, які усвідомили свою національну приналежність і людську гідність, яких не може не хвилювати те, що в нашому найпередовішому суспільстві є багато дечого з вищесказаного, а теж такі казуси: серед української інтелігенції є особливо багато безробітних професіоналістів, а значна частина цієї інтелігенції (між ними відомий український письменник М. Руденко) в той чи інший спосіб ...запроторена в радянські тюрми і табори (до речі — в таборах суворого режиму українців є більше як 50%); не тільки П. Ю. Шелеста скинули з посту і публічно оплювали тільки за те, що він, будучи комуністом, усвідомив, подібно як і комуністи Росії, Італії, Франції... свою національну приналежність і відповідальність перед своїм народом; але в СРСР «іногородців», у тому числі українців, останніми роками почали навчати, що вони повинні вважати своєю батьківщиною (до речі — жодні колонізатори в жодних Африках ніколи не догадалися до такого). Перераховувати подібні факти можна б продовжувати і всі вони мають пряме відношення до культури нашого народу і його майбутності. При цьому вищенаведені факти, які я навіть боюся назвати правдивим ім'ям (і називаємо утиском) мають місце не в перехідному періоді (20-30-их років), коли була неймовірно важка й складна ситуація у державі і на міжнародній арені, не під час Великої Вітчизняної війни й у повоєнний не легкий час, а 20 років після історичного XX з'їзду КПРС. ...тоді,

коли соціалізм цілковито переміг (у перемогу якого український народ вніс вагомий вклад), а Радянський Союз став наймогутнішою державою у світі. Себто сьогодні існують усі підстави звернути увагу на справу життєвого значення, на яку раніше не було часу, засобів — умов.

І ніякі міліції та прислужники «гуманізму й прогресу» в цивільному одязі, жодні заборони й найдикиші засоби вбивання людської гідності, жодні судові присуди не припинять святкувань 22 травня. Тому, що вже сама дика заборона робить цей день особливим, підносять його до ваги випробування сили духа українського народу в боротьбі за власне існування, за зміцнення, за продовження роду свого — виходячи з тих досягнень, що їх має тепер соціалістична Україна. Ця заборона змушує призадуматися навіть типового обивателя і, скоріше чи пізніше, примусить думати і того, хто вважає, що думати без наказу згори шкідливо й небезпечно. ...Критерій істини (в тому числі правдивість нової конституції) — практи-

ка. А брутальне насильство, звичайно, може привласнити собі ролю захисника гуманізму й прогресу, але те за що воно бореться вже не буде ні гуманізмом, ні прогресом.

11 травня 1978

Михайло Мельник,
історик-сторож, с. Погреби,
Броварський р-н, Київська обл.

П. С. 12 травня, коли цей лист вже був написаний, мене викликали в І-ий відділ райвоєнкомату, де мені, всупереч тому, що я комісований (звільнений комісією) вручили повістку, що мене забирають на кілька тижнів (починаючи від 15 травня) до військового табору. Головна причина цього — 22 травня. Я відмовився взяти повістку, бо зміст її суперечить моїй військовій картці. Мені загрозили, що прийдуть по мене з міліцією. І таке може бути... Недаром мій народ має поговорку: закон, як дишло — куди повернеш, туди й вийшло.

12 травня 1978.

ПОРУШЕННЯ ЛЮДСЬКИХ

ПРАВ

«У серпні 1975 року голова Асоціації радянських юристів повідомив Генерального секретаря Міжнародної Амнесії:

«...Хочемо довести до вашого відома, що ми не маємо заміру обмірковувати те, що ви називаєте книгою (мається на увазі звіт Міжнародної Амнесії за 1975 рік, у якому поміщені матеріали про умови тримання в'язнів сумління в СРСР), а що насправді є вульгарною фальсифікацією і наклепом на радянську дійсність і соціалістичну законність».

Ми обстоюємо, що не можна ставитися з повним довір'ям до заяв Асоціації радянських юристів. Про розбіжність між цими заявами з дійсністю свідчать, зокрема, арешти і закриті суди-розправи над членами груп «Гельсінкі».

Репресії, спрямовані супроти за-сновників Української групи «Гельсінкі» Миколи Руденка й Левка Лук'яненка та інших її членів, стали можливими через брак достатньої уваги і через байдуже споглядання вільного християнського світу на крикучі порушення елементарних людських прав і свобод у нашій країні.

Ми подамо тут деякі приклади, які характеризують не тільки порушення прав людини, але теж порушення власних законів.

1. Терміни позбавлення волі

Від 1959 року кримінальне законодавство допускає позбавлення волі на час не більший як 15 років. Подаємо прізвища наших земляків, які перебувають (або не так давно ще перебували) в ув'язненні більше як 15 років (згідно з вироками, які були винесені до 1959 року).

Катруся Зарицька

Катерина Зарицька. Після 25-річного ув'язнення, звільнена в 1972 році. З тих 25 років майже 20 перебула у в'язничній камері.

Одарка Гусяк. Відбула 25-річний строк, в тому 19 років у тюремній камері. Звільнена в 1975 році.

Святослав Караванський. У 1965 році його ув'язнили знову, щоб відбув присуджений йому строк, бо був «помилково» звільнений в 1960 році, до закінчення 25-річного строку позбавлення волі згідно з вироком з

1944 року. Але, коли в 1974 році Караванський закінчив 25-річний строк, його не звільнили, бо йому винесли новий вирок і він й далі перебуває в ув'язненні. Дружина Святослава Караванського, в жовтні 1974 року зверталася до Президії Верховної Ради СРСР з проханням звільнити її чоловіка й дозволити йому виїхати за кордон. З проханням про звільнення Караванського звертався теж до Президії Верховної Ради СРСР учений-біохемік П. П. Лисовська.

Григорій Гірчак. У січні 1978 року звільнений після 25-річного ув'язнення.

Василь Підгородецький, засуджений в 1952 році, відбуває 25-річний строк покарання.

Михайло Сорока

Михайло Сорока. Помер у 1971 році у Мордовському таборі, відбуваючи 25-річний строк ув'язнення (від 1952 року).

Степан Сорока. Відбуває 25-річний строк в Уральському таборі (Пермська область).

Дмитро Басараб. Відбуває 25-річний строк. Має бути звільнений в жовтні 1978 року (Уральський табір ч. 35).

Дмитро Верхоляк. Закінчить 25-річний строк у 1980 році. (Уральський табір).

Микола Курчик. Закінчить строк у 1978 (9) році. (Мордовія, табір особливого режиму).

Онуфрій Кулак.

II. Місця ув'язнення

Основи кримінального законодавства СРСР передбачають позбавлення волі без депортації за межі союзних республік (які формально мають статус незалежних держав). В той же час, стаття 6 виправно-трудового кодексу РСФСР говорить так:

«...засуджених за особливо небезпечні державні злочини відсилається для відбуття покарання до ІТК, які є призначені для того роду злочинців, незалежно від того, в якій союзній республіці вони жили до арешту й де були засуджені».

(У радянській правовій системі вияв інакодумства часто кваліфікується як «антирадянська агітація й

пропаганда»; ця стаття відноситься до «особливо небезпечних злочинців»).

Таким чином, на основі виправно-трудового кодексу одної з радянських республік, громадяни інших республік, зокрема Української, відбувають покарання за її межами (прізвища українців, які відбувають покарання у Російській Федеральній республіці, подані в інших документах Групи).

III. Місця заслання

Місця заслання, як правило, знаходяться за межами України. Українців скеровують на заслання (часто після закінчення строку ув'язнення в таборах Мордовії, Уралу або у Владимірській тюрмі) в Сибір, Якутію, Забайкалля, на Далекий Схід (Магаданська область та інші), в Північний Казахстан та інші райони дуже далеко віддалені від України, де панує інша мова, де є інший побут, клімат і т. п. Це набагато збільшує ступінь покарання так засланого, як і його родини.

Подасмо прізвища деяких українців, які зараз перебувають на засланні:

Ірина Калинець (Стасів) — Забайкалля. Відбула 6-річний термін у Мордовському таборі. (Засуджена за статтею «антирадянська агітація й пропаганда»).

Стефанія Шабатура — Північний Казахстан. Відбула 5-річний термін в Мордовському таборі (стаття — «антирадянська агітація й пропаганда»).

Ірина Стасів-Калинець

Василь Стус — Далекий Схід, Магаданська область. Відбув 5-річний термін у Мордовському таборі (стаття — «антирадянська агітація й пропаганда»).

В. Стус на засланні

Вячеслав Чорновіл — Якутська АРСР. Відбув 6 років у Мордовському таборі (стаття — «антирадянська агітація й пропаганда»).

Ірина Сенік

Заслання чекає **Ірину Сенік**, інваліда, — під сучасну пору перебуває в Мордовському таборі. Для неї умови заслання — на чужині й самоті, часто в дуже невідрадних побутових умовах — можуть бути важкі, як умови таборової неволі, де вона була разом з іншими українками.

У січні 1979 року на заслання мають післати **Олександра Сергієнка**, який хворіє туберкульозом. (Під сучасну пору він є в уральському таборі).

О. Сергієнко

Іван Світличний на засланні

Івана Світличного, після закінчення терміну ув'язнення, 15 квітня ц. р. вислали етапом на заслання — прямо з лікарні (він перебував у центральній таборівій лікарні у зв'язку з інфекційною жовтячкою і загостренням хронічного запалення нирок). І. Світличний прохав, з огля-

ду на його стан здоров'я, призначити йому місце заслання на Україні. Дружина Світличного просила таборове начальство вислати І. Світличного на заслання не звичайним етапом, а літаком (звичайний етап — дуже вимучуючий і дуже важкий навіть для цілком здорової людини). І. Світличного відправили звичайним етапом. На початку червня він прибув, ледве живий, в Алтайський Край.

Згідно з радянським законодавством, засланець може просити про часовий виїзд з району призначеного поселення. Але дістати дозвіл — справа складна. Так у травні ц. р. Василь Стус з великим трудом дістав дозвіл поїхати до смертельно хворого батька. Щоб дістати дозвіл, він провадив голодівку, його підтримали інші засланці (з інших закутків країни), а теж друзі на волі. Він дістав дозвіл на дуже короткі відвідини батька в Донецьку (два дні?).

Вячеслав Чорновіл в березні ц. р., у зв'язку з важким захворюнням матері (інсульт), дістав дозвіл виїхати з глухого селища в Якутії до Київської області — але на такий короткий час, що він ледве встиг доїхати до місця і вернутися назад. Так, що такі дозволи іноді мають видимо знущальний характер.

IV. Місце замешкання після звільнення. Адміністративний нагляд

Після відбуття ув'язнення політв'язні позбавлені права на замешкання у багатьох місцях і областях. Обмеження на прописку провадиться за неопублікованими (таємними) наказами. Обмеження у виборі місця замешкання, а теж неможливість отримати житло є перешкодами, через які колишні в'язні сумління не можуть вернутися туди, де вони жили до часу арешту, зокрема у великі міста. Це створює перешкоди для з'єднання родин. Крім того, таким засобом витискається з культурних центрів думаючих людей.

У місті чи селищі, де колишньому в'язневі сумління, або колишньому учасникові національно-визвольного руху дозволено поселитися, устанавляється над ним адміністративний нагляд (прилюдний нагляд міліції). Ця міра покарання, яка не впливає з вироку, визначується адміністрацією виправно-трудової установи, в якій політв'язень відбував свій строк. Адміністрація дає рішення про встановлення нагляду над тими, які, відбуваючи покарання, «не стали на шлях виправлення».

Правильник нагляду позбавляє піднаглядного чимало елементарних людських свобод: невільно, наприклад, вийти за межі місця поселення — міста чи селища, невільно виходити зі свого житла у вечірні години й вночі (наприклад, від 8-мої год. вечора до 6-7 ранку і т. п.), невільно відвідувати клуби, кіно, ресторани і т. п. Треба раз у тиждень, в означений день і годину го-

лоситися в міліцію. Порушення правилника нагляду карається позбавленням волі на час до двох років.

Під сучасну пору під наглядом живуть:

Надія Світлична, звільнена в травні 1976 року. Вагітність і народина дитини (в кінці травня ц. р.) не звільнили її від нагляду.

Ніна Строката, звільнена в грудні 1975 року. Важка недуга не звільнила її від нагляду і від різних покарань — штрафи, арешти до 15 діб — за порушення нагляду (у багатьох випадках інсинуйовані міліцією, або КГБ).

Іван Кандиба, звільнений в січні 1976 року.

Левко Лук'яненко, звільнений, після відбуття 15-річного строку, в січні 1976 року. Нагляд тривав аж до його другого арешту в грудні 1977 року.

Микола Боднар. Після звільнення у листопаді 1977 року, поселився у батьків у невеликому селищі Тульчині Черкаської області. Над ним встановлено відразу нагляд, хоч жити у батьків він не міг і на протязі кількох місяців він був змушений тинятися, шукаючи за житлом і роботою.

V. Трудовлаштування

При трудовлаштуванні до засланих, а теж до колишніх політв'язнів

стосують звичайно дуже сильну дискримінацію. Хоч у СРСР немає закону про заборону, або обмеження на професії, але, як правило, колишні політв'язні позбавлені можливості працювати за фахом: часто не враховується теж стану здоров'я. Отже, Ніна Строката, лікар, науковий робітник-мікролог, змушена працювати касіром у невеличкому музеї, з мізерною платнею.

Здібний філолог **Надія Світлична** — працювала двірником, прибиральницею.

Ірині Калинець (талановитий філолог, поет, терпить від астениї), яка перебуває на засланні, запропонували роботу кочергара, або доярки. Талановитий філолог, поет і перекладач **Василь Стус**, важко хворий, працює у шахті. Талановитий журналіст **Вячеслав Чорновіл**, тяжко хворий, перебирає гнилу картоплю у зимному й вогкому приміщенні, дістає за це мізерну платню. **Микола Боднар** був згідний на будь-яку роботу, але щойно після кількомісячних безнадійних пошуках, влаштувався нарешті різноробом на заводі і дістав ліжку в гуртожитку.

**Українська Громадська Група
слідкування виконання
Гельсінкських Договорів**

ЗВЕРНЕННЯ ДО РОБІТНИКІВ ЗСА

Дорогі товариші праці!

У цьому листі я буду говорити просто і щиро; буду говорити від себе і від імені моїх однодумців, тим самим висловлюючи переконання тої частини робітничої кляси Радянського Союзу, яка не тільки прокинулася вже з ідейно-політичного одурманення, і яка шукає самовизначення і самовиявлення.

Гадаю, що вже настав час на таку розмову.

Усім відомо, що сьогоднішній мир, якщо не цілком, то дуже близько став перед дилемою: To be or not to be — перед альтернативою, яка безпосередньо відноситься до кожної людини окремо і до всього людства.

Крім того, робітництво ЗСА і Радянського Союзу мають за собою великий досвід, обмін яким може мати серйозний вплив на розвиток світових подій.

Ми (радянські робітники) можемо і повинні у вас (американських робітників) повчитися що і як треба робити, себто, якими методами боротися за наявне підвищення свого матеріального й духовного добробуту.

Ви ж можете у нас повчитися, як і чого не треба робити, себто до чого можуть допровадити надмірні політичні тенденції в робітничому русі і як дорого за все це приходиться

платити, в першу чергу робітництву.

На жаль, існуючий в нашій країні режим і всі його платні і безплатні прихильники за кордоном робили і роблять усе можливе (дезінформація, фальсифікація, брехня, наклепи, шантаж і под.), щоб представити наш досвід у викривленому вигляді розуміючи, що пізнання його правдивої суті відкриє багатьом очі на т. зв. «розвинуту форму соціалізму в СРСР». Немає підстав сподіватися, що радянське керівництво і його пропагандивна машина не буде у майбутньому користуватися тими ж методами впливу на суспільство, світ не буде й далі ставити перешкоди, щоб встановити прямий і безпосередній обмін досвідом між нашими народами.

На чому ж полягає наш досвід у світлі пробудження свідомости радянського робітника?

Я дозволю собі, не аналізуючи всіх аспектів нашого дійсно колозального досвіду, зупинитися на його головних, істотних питаннях.

Передреволюційна історія Росії вказує, що російський робітничий рух мав, якщо не в загальних масштабах, то бодай в основному, політичний характер, до чого причилися політичні партії, які намагалися використати робітничу клясу для своїх чисто політичних інтересів.

Як правило, профспілкові організації були засновувані партійними функціонерами, або під їх безпосереднім керівництвом. Політично-демагогічна хвиля поклатала зашморг на незалежність профспілкового руху тодішньої Росії у самому його зародку.

Найяскравіше й найвиразніше виявилось це в більшовизмі: в його концепціях «соціалістичної революції», «держави диктатури пролетаріату», в його практичній діяльності. Згідно з цими концепціями, робітничка класа розглядається як фізична сила, здібна дати більшовицькій партії владу і тому профспілкові рухи оцінюються як політичний додаток. Робітництву настирливо накидали думку, що тільки «соціалістична революція» і «держава диктатури пролетаріату» здібні вирішувати економічні й інші, нерозв'язані капіталізмом, проблеми, себто побудувати «комуністичне суспільство», де не буде економічного, національного і політичного утиску.

І так, захоплення політичної влади стало альфою і омегою для жовтневого більшовизму.

І хоч вже тоді серйозні критики більшовицьких доктрин вказували, що т. зв. «держава диктатури пролетаріату» це, в найкращому випадку, помилка Маркса, а в найгіршому — перемога найреакційнішої частини капіталізму, а іменню — Державного Капіталізму — який неймовірним тягарем ляже на плечі робітництва. Як говорить та ж історія, лєнінців це мало бентежило. Головне: вони мали партію, вождя і фанатичну жаждобу влади

Лютнева революція не тільки повалила самодержавство, але й показала всі болячки, всю гнилизну, всю патологію цілого суспільного організму Російської імперії. І, як сказав поет:

«І заварилася каша,
І почалася метушня...»

Ось у цій «каші» і у цій «метушні» здійснилася т. зв. «Велика жовтнева соціалістична революція», точніше — більшовицький переворот.

Почалася нова сторінка історії Російської держави, що її назвали «Радянською Росією», а потім — Союзом Радянських Соціалістичних Республік.

Факт, що частина робітничої класи брала активну участь в установленні й обороні більшовицької держави, ще далеко не свідчить про те, що «свідомий пролетаріат» створив цю державу і визначив її дійсний характер.

Існує багато переконливих доказів, що РКП(б) з першого дня приходу до влади, в ніякому разі не керувалася докорінними потребами робітництва, а чисто партійно-державними інтересами, які визначували так внутрішню, як і зовнішню політику радянського уряду.

Незабаром після «перемоги Жовтня», робітничка класа, себто та його основна частина, яка не перейшла на службу державно-партійного чиновництва, відчула на собі всю силу «диктатури пролетаріату» (розгром «Робочої опозиції», придушення Кронштату й ін.). Ці події повчальний приклад і свідцтво того,

як насправді влада відносилася до свого «гегемону». І, звичайно, це не було «зрадою», «помилкою», «підступом». Тут скорше пародія на т. зв. «пролетарську державу».

Розуміючи, що для кріпкого і цілковитого політичного панування у країні, потрібне панування економічне, партія більшовиків починає насильну, цілковиту і загальну націоналізацію промисловости, торгівлі й сільського господарства, і тим самим перемінює державу в єдиного господаря всіх засобів виробництва, і так вже необмеженого політичного володаря. І так постає політично-економічна система тоталітаризму (Державний капіталізм — попередник Західньо-європейського тоталітаризму).

Ставши повновласним і єдиним господарем в країні, ВКП(б) ставить собі ще більш грандіозні цілі: піднести економіку і промисловість відсталой Росії до рівня найбільш розвинутих країн Європи (Англія, Німеччина, Франція), що не тільки було б гарантією сили Радянської імперії, але теж допомогло б цій силі розвинутися.

Але, щоб піднести економіку дуже відсталой країни і ще знищеної світовою і громадською війнами, та ще в найкоротшому часі до рівня промислово розвинутих європейських держав, потрібний був капітал, капітал і ще раз капітал, якого, як відомо, більшовицький уряд не мав. І тому багатьом здороводумаючим людям на Заході пляни більшовиків видавалися, у кращому випадку, фантазією. Тоді Захід не знав

справжнього затиску більшовизму. Більшовики були не тільки великими демагогами, але й великими практиками.

Вони знали, що джерелом усіх багатств (капіталів) є праця і вони вирішили витиснути з праці все потрібне для здійснення своїх вельми грандіозних плянів. І, як ми вже вище сказали, партії потрібні були колосальні капітали і такі капітали могла йому дати найдешевша праця. Відомо, що найдешевша праця все була рабська, примусова праця. І т. зв. «партія робітничої класи» без викидів сумління рішається на цей крок під кличем «будівництва соціалізму в СРСР».

Знищення приватного сектора в промисловості, торгівлі, сільському господарстві (колгоспи) позбавило десятки мільйонів вчорашніх дрібних власників засобів існування і вони, щоб не вмерти з голоду, були готові продати працю своїх рук за найнижчу платню. Ці тероризовані, знешлені і голодні люди заповнили заводи, фабрики, будівництва. І ось так постала найдешевша в світі робоча сила.

«Пролетарська держава» поставилася до цього новоствореного пролетаріату як до «контри», «буржуазії», «куркульства» і створила на виробництві жорстоку «дисципліну праці», де вчорашні «революціонери-пролетарі» перетворилися у партійців-наглядачів, а штучно створена робітничка класка — в покірний об'єкт найбільш хижацької, непродуктивної експлуатації. Проте й ті заходи виявилися недостатні. Твориться і

практикується у всесоюзних масштабах горезвісна система радянських трудових концтаборів, де мільйонна армія політичних і кримінальних в'язнів за пайку хліба в нелюдських умовах споруджують «гіганти» перших «сталінських п'ятирічок»: добувають золото, метал, вугілля та інше, так дуже потрібне для «комуністичного завтра» (книжка А. Солженіцина **Архіпелаг ГУЛаг** та інші твори).

Система примусової праці («Праця — найперший обов'язок») стала загальною і законною. Таким чином держава стала не тільки власником усіх багатств у країні, але й власником праці, яку використовує за власними уподобаннями і власною сваволею.

Робітничу клясу Радянського Союзу в дійсності звели до становища робочої худоби — без права на власну думку, без права на боротьбу за поліпшення свого життєвого рівня, без права обурюватися і протестувати.

У протилежність до робітничої кляси постає багаточисленна кляса державно-партійної буржуазії, явище чисто радянського виробництва.

Як бачимо, пророкування старих критиків більшовизму справджується (Кропоткін, Плечанов та інші).

На початку 1941 року мету, яку поставила собі ВКП(б) в основному осягнуто. Створена промисловість, в більшості воєнна, могла забезпечити Червону Армію сучасними засобами ведення війни, перетворити Радянський Союз у другу, після Німеччини, мілітарну державу в Європі. Звичайно, у загальних масштабах

індустрія Радянського Союзу залишилася значно позаду передових європейських країн, не говорячи вже про Америку. Тільки Бог один знає скільки це коштувало радянський народ і в першу чергу — робітничу клясу (Промадянська війна, голоди 1921, 1933 років, репресії, смертність в концтаборах, фінська та інші кампанії).

Така ось була «остаточна перемога соціалізму в СРСР»!

Така ось була наша передвоєнна дійсність!

Ні один народ у світі не приніс стільки жертв у Другій світовій війні, як радянський. Це загальновідоме. Але світ не знає, або майже не знає, як мало скористала робітнича кляса СРСР з перемоги над гітлерівським фашизмом. Найбільше виграла радянська держава, радянський капітал, пануюча кляса державно-партійної буржуазії.

Життєвий рівень робітників в Радянському Союзі був на межі злиднів аж до 60-их років. Хрущовський період небагато зробив у цій справі, навпаки (підвишка цін на м'ясо, масло, молоко та інше, заколоти робітників Новочеркаська, Караганди, Одеси, Куйбишева і т. д.).

Щойно за останні 10-15 років помітно збільшилися заробітні платні робітників, а теж доходи колгоспників, хоч життєвий рівень робітників залишається далеко позаду від життєвого рівня західних робітників. А все ж таки сьогодні можна сказати, що робітничу клясу Радянського Союзу вже наїлася хліба. А в умовах радянської дійсності це вже дуже, дуже важне.

Ось коротко про наш досвід.

Усвідомлення і зрозуміння сили і зосередження радянського капіталу вельми важне так для робітників США, як і для робітників СРСР. З тим важко не погодитися.

Як вам відомо, у нашій країні ще в 60-их роках почався процес критичного переусвідомлення і переоцінки радянської дійсності, її ідейно-політичної плятформи, процес, який став основою сьогоднішнього дисидентського руху (інакодумства) і який має широке признання на Заході і популярність у нашій країні. Не дивлячись на різні репресії стосовані владою (судові процеси, психіатричні лікарні, утиски і т. п.), цей рух не зломано ні морально ні фізично. Він живе і розвивається та має вплив на радянське суспільство, в тому числі на кращу частину робітничої класи (Постання у Москві «Вільної профспілки»). Все це є незаперечним доказом, що цей рух має реальний ґрунт і висловлює потребу радянського суспільства для нових форм свого існування.

У нас є підстави вірити, що рух борців за права і свободи в СРСР у недалекому майбутньому стане широким суспільним рухом, та що робітнича класа прийме в ньому активну участь.

Робітництво Сполучених Штатів Америки може багато допомогти ра-

дянській робітничій класі у справі її визволення своєю активною підтримкою і солідарністю з рухом інакодумства у нашій країні.

Ви можете теж допомогти справі боротьби за Свободу в Радянському Союзі, відмовляючи у будь-який підтримці існуючому в нашій країні тоталітарному режимові, бо його зміцнення є зміцненням фізичного і духовного тиску в СРСР, а це означає зміцнення економічної і воєнної сили радянського капіталу, а це означає — загальна війна.

Ми зробили багато, пожертвували не одним щоб створити глобальні засоби знищення. Ми створили ці засоби своїми власними руками.

І це правда.

Сьгодні, поки ще не пізно, ми повинні усвідомити це собі і зробити все можливе, щоб ці засоби нас не знищили, не знищили світу. А це ми (американське і радянське робітництво) можемо зробити тільки разом, коли точно усвідомимо де і хто дійсний ворог світу і свободи, усвідомивши, що він — наш спільний ворог.

Я і мої однодумці віримо, що робітництво Сполучених Штатів виявить нам моральну і фізичну підтримку у нашій дуже важкій, але й не без перспективи, боротьбі.

Василь Стасів

З ІСКРИ ЗАЙМЕТЬСЯ ПОЛУМ'Я

Відбувся ще один огидний злочин проти борців за права людини і громадянина в ССРСР.

Ми говоримо тут про Васильківський судовий процес, який відбувся 22, 23, 24 і 27 березня 1978 р. над членами Української Громадської Групи Стрияння Виконання Гельсінкських Договорів — Миколою Матусевичем та Мирославом Мариневичем.

Мабуть за всю свою тисячолітню історію, місто Васильків біля Києва, вдруге бачило незвичайне явище, яке здивувало і вразило його мешканців: перше сталося в стінах Миколаївської Церкви в 1925 р., коли Муравйов Апостол читав маніфест «Южного общества»; друге — судовий процес 22 березня 1978 р., над молодими борцями за громадські права в ССРСР Матусевичем і Мариневичем.

І хоч ці події розділені епохами і вони дуже відрізняються по формах і масштабах, однак є характеристична риса, що їх єднає: страх держави перед протестом своїх громадян.

З ранку 22 березня Васильків почав наповнюватися чутками: «Сьогодні суд над Матусевичем!», «Будуть судити злодіїв», «Суд над державними злочинцями», «Будуть судити американських шпигунів» та ін., та ін.

Суд в м. Василькові, як і в любому радянському місті — справа нормальна і звична, так би мовити, на порядку денному. Але в цей день

зацікавлення обивателя було викликане не самим фактом суду, а незвичайною метушнею організацією безпеки біля будинку суду та на довколишніх вулицях. Посилені відділи міліції та дружинників, службові автомашини, міліцейські «воронки», мотоцикли, дижурні автомашини снувалися по дорозі Київ-Одеса. Прибували все нові групи «працівників» в цивільному, відчувалась напружена атмосфера.

Перед 10-ю годиною ранку будинок суду був оточений цілим кільцем служителів закону і порядку. «Оце так так! Скільки ж цих злодіїв?» — дивувались мешканці. Деякі додавали та пояснювали: «Чули, приїде Сахаров?» Були й такі, що виправдували «пильність» влади «спробою» американців висадити десант... та іншими детективними викрутасами. Люди товпилися, їх відтискали, але вони терпеливо чекали початку суду, як чогось самого незвичайного.

Незвичайним було для радянської дійсності самим звичайним — «відкритий суд» відбувався закритим. Через щільно замкнені двері, на залу суду пропускали тих з перепустками, яких строго перевіряли. Батьки Матусевича (вони місцеві, батько — агроном, мати — вчителька) навіть не були повідомлені про день початку суду над сином, лише повідомили їх другого дня, викликавши як свідків. Батьків впустили в залу суду, коли прийшла черга допиту. Але на лавці підсудних сина Миколи не було.

На початку судового розгляду підсудного «вигнали» зі залі за т. зв. «образу суду» і він був відсутній до час винесення присуду. Таким чином, він був позбавлений останнього слова, а під час суду — і самозахисту.

Підсудний Маринович щойно на другий день суду, довідався зі свідчень, що його обманув суддя Дішель — його друзі і рідні даремно старалися потрапити на залю суду, але їх не пропустили. Він схвилювано заявив: «Я відмовляюся брати участь у судовому процесі». Подібною заявою він стримано відповідав на всі наступні запитання судді та прокурора. Отже, і другий підсудний практично не приймав участі в судовому розгляді, хоча і був присутнім на судилищі.

Навіть з цих фактів можна безпомилково зробити висновок, що суд не дошукувався істини, а обмежився до формальних справ. Його рішення, себто присуд, був передбачений завчасно, більш компетентними органами.

Хто ж ці «державні злочинці», що так налякали владу і збудили м. Васильків?

Як не дивно, Матусевич та Маринович не були ні підкакантропами, ні зверхганстерами, ні військовими нацистськими злочинцями, ні терористами. І все це правда.

Вони є, самі по собі, нормальні і звичайні люди: зовнішньо гарні і симпатичні, інтелігентні і чесні молоді люди, яких в нашій країні стає все більше й більше.

Вся їх «незвичайність» і «відщепленість» полягає в тому, що вони

стали інакшесудомцями. Інакшесудомцями не для моди чи гарного слова, а для ідеї в ім'я прав людини та правдивого демократизму. І саме страшне для влади є це, що їх незвичайність стала непохитною ні перед шантажем і погрозами слідчих органів КГБ, ні перед судовим процесом.

Їх воля, дух свободолюбства, національна свідомість, переконаність в слушності роботи Групи «Гельсінкі», стали сильніші від усяких методів морального і фізичного тиску, що над ними практикували протягом цілого року у в'язниці КГБ.

М. Матусевича і М. Мариновича обвинувачують по ст. 62 ч. 1 УК УРСР. Їх звинувачено в агітації та пропаганді, себто у виготовлюванні і поширюванні антирадянських, брехливих документів, які очорнюють радянську дійсність. Мова йшла про кілька письмових документів Української громадської групи «Гельсінкі», які забрали від них в часі обшуків. Суд не вдавався в аналіз цих документів. «Злочин» Мариновича і Матусевича, як і других членів Групи, полягав у тому, що вони стреміли сприяти виконуванию Гельсінкських угод, не даючи владі заховати порушення людських прав.

Їх засуджено до максимальних строків покарання, передбачених цією статтею, а саме — по 7 років таборів суворого режиму та по 5 років заслання. Максимальна мірка покарання, як правило, дається кожному членові «Гельсінкі», тільки в залежності від того чи засуджується людина вперше чи вдруге (тоді максимальне покарання: 10 років ИТЛ

особливого режиму та 5 років заслання).

Хиба це не вимовний доказ того, що це не судовий розгляд, а розправа?! Суд не встановляє ні ступені винуватості, ні питомої ваги в Групі кожного її члена, а також обставини та нового законоположення у зв'язку з Гельсінкськими угодами, в силу яких і виникла Група. А тому ми маємо підстави розцінювати таку судову практику у відношенні до інакшедумців, як розправу, пімсту, як злочин, що виконується в ім'я закріплення існуючого режиму, по своїй суті дуже реакційного і антирадянського.

Страх, тільки страх влади перед рухом за права людини в Радянським Союзі, де ці права 60 років поганьблені, є поясненням на всі судові процеси в Дружківці, Василькові, Люблино, а наступний мабуть буде в Городнянським районі Чернігова.

І можливо, це вповні обоснований страх радянської держави, яка вже

давно втратила контроль над своїм бюрократичним керівництвом.

Самі по собі Солженіцини, Сахарови, Руденки, Орлови, Лук'яненки та інші дисиденти, ім'я яких легіон, для т. зв. радянської влади, яка розпоряджає велетенськими засобами в переслідуваннях — не страшні.

Але страшний є їхній дух, душевна близькість до багатьох співвітчизників, де їхні ідеї правди, вільнодумства, демократизму знаходять відповідний ґрунт і мовчазну, покищо, підтримку.

І тому тоталітарний режим, як банкрут, вживає фізичні репресії, судові і несудові переслідування дисидентів, і так розплачуючись, дійшов до необачної втрати морального, ідейного і громадського престижу. І один з неперевершених тому доказів — це закриті суди над членами Групи «Гельсінкі» і той світовий резонанс, який вони дістають. Ми віримо, що із іскри займеться полум'я. І ця віра допомагає нам в нерівній боротьбі.

ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО

«Як для поодинокі людини,
так і для нації, свобода
являється кінцевою метою».

Р. Тагор

Тут ми будемо говорити про людину, яка більшу частину свого свідомого життя посвятила боротьбі за свободу і справедливість. Ми будемо говорити про людину, яка вже скоро вісімнадцять років підлягає репресіям і різноманітним переслідуванням. Підлягає тільки за те, що ця людина направила свій голос, свій талант, свою добру волю на захист свого поневоленого народу, про який він сказав: «Я люблю Україну більше власного життя».

Ми говоримо про Левка Лук'яненка, члена Української громадської групи сприяння Гельсінкським угодам, що ось вже сьомий місяць є під слідством в тюрмі КГБ.

Як відомо — Лук'яненко — юрист, адвокат. Юрист не тільки по професії, але й за покликанням. Саме покликання визначило нележку, але благородну долю цього, в усіх відношеннях, незвичайного чоловіка. Після закінчення в 1958 р. юридичного факультету Московського університету ім. Ломоносова, Лук'яненко добивається призначення праці на Україну, вважаючи, що тільки там він зможе працювати на повну силу.

Будучи комуністом (він вступив до КПРС в армії в 1951 р.) — Лук'я-

ненко щиро вірив, що ідеали комунізму і волі ідентичні, і реалізація цих ідеалів є найперший обов'язок і покликання комуніста-громадянина. По своїй природі, по вихованню, Лук'яненко — гуманіст, йому чужий дух кар'єри, бюрократизму, насильства.

Вибравши для себе спеціальність адвоката Лук'яненко вважав захист людини, його прав і волі, головною сферою своєї діяльності. В підході до людини, до прав і обов'язків, він завжди і непримиримо керувався своїм внутрішнім кредо: «не людина для закону, а закон для людини», себто закон — це тільки один з інструментів людської діяльності, в ім'я закону ні за яких обставин не можна жертвувати людиною — в цьому полягала вся суть гуманізму молодого Лук'яненка.

Розвінчання «культу особи», розкриття його трагічних наслідків, які відбулися на всіх ділянках радянської дійсності, розкрило очі багатьом та послужило поштовхом початковій процесу «переоцінки цінностей», критичній оцінці не тільки досвіду побудови соціалізму в ССРСР, але також і його ідейної плятформи.

І, звичайно, все це не могло не залишити впливу на таку людину, як

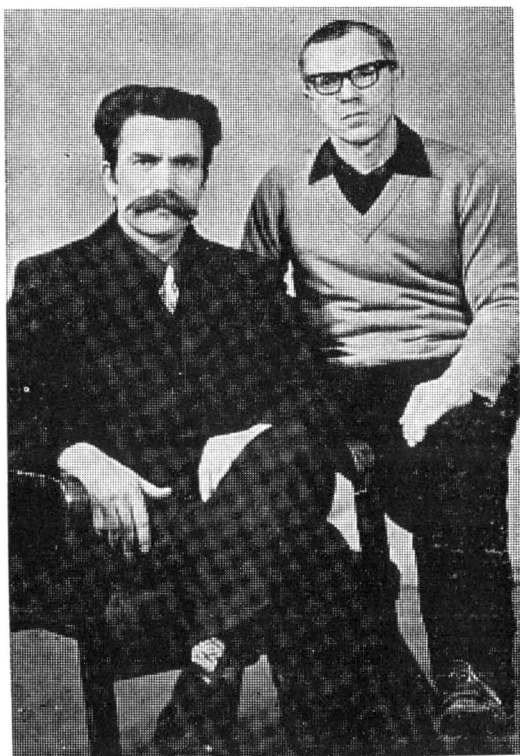
Лук'яненко, який глибоко цікавився не тільки правовими питаннями, але також соціально-політичними проблемами нашого суспільного життя.

Будучи ще студентом, Лук'яненко бере активну участь в суспільному і партійному житті. Старанно вивчає класиків марксизму-ленінізму, економіку, мистецтво, філософію, керуючись принципом («...»), він всетаки не перетворюється в схолястика і чиновника Він шукає... Він практично переоцінює дійсність. «...На рівні самої високої творчості процес цей розглядається не інакше, як глибокий критицизм» (Винер).

В цьому відношенні науковий підхід Лук'яненка був близький Винерівському, хоча це були дуже відмінні люди і працювали в різних сферах людської діяльності.

І так, адвокатська практика з одного боку і критична переоцінка політики та ідеології КПРС, розкриття культу особи, нерозв'язання національної проблеми українського народу з другої сторони — переконують Лук'яненка в тому, що КПРС, як єдино правляча партія вже не може, в силу свого бюрократизму і багажу минулого, в повній мірі заступати інтереси українського народу. І цілком природно, що Лук'яненко бачить нові шляхи, нові можливості і реалізації інтересів трудящих; а інші рішення, що ставить перед проблемами України. Таку можливість він бачить у створенні нової політичної сили — партії «Українська Робітничо-селянська спілка», яка, виходячи з марксистсько-ленінської плятформи, могла б в світлі сучасності рішати **мирним шляхом**

не вирішені революцією проблеми, а також назриваючи в радянський час питання економіки, культури, освіти, з майбутнім перетворенням всього суспільно-політичного життя країни на демократичних принципах і на національних основах.

Л. Лук'яненко і І. Кандиба
друзі-однодумці

Проект програми цієї партії написав Лук'яненко і зачитав в листопаді 1960 р. З проектом ознайомились його однодумці: Іван Кандиба, Степан Вірун, Йосип Вороницький, Олександр Лібович, Василь Луцьків, Іван Капиш; четверо з них були членами КПРС. В програмі пропонувався проведення референдуму

про вихід України з ССРСР (право виходу республік є передбачене статтею 14 конституції ССРСР), плянувалось соціально-економічна реорганізація, якто перетворення сільського господарства на початках на індивідуальні господарства на добровільній базі селян. В проєкті програми був основний аналіз і розгляд політичного, економічного та національного становища України в порівнянні двох історичних періодів — царської Росії та ССРСР. В програмі різко критикувалась політика великодержавного шовінізму, яка провадилась однаково, як царськими, так і радянськими урядами.

Лук'яненко був переконаний в тому, що дух часу відповідає таким змінам.

Якою ж несподіванкою для учасників цієї групи був їхній арешт в січні 1961 року! Всі вони були засуджені на довгі роки позбавлення волі «за зраду батьківщини», «за антирадянську і націоналістичну пропаганду».

Сам автор проєкту Програми, Лук'яненко, був засуджений на кару смерті, яку пізніше замінено 15-а роками позбавлення волі. Не будемо тут говорити, як почував себе Лук'яненко в камері смертників, де він перебув 67 днів скований в наручниках, не почувавши себе винним.

В умовах важкого довгого ув'язнення, не дивлячись на постійне переслідування, провокації і все те, чим так багата в'язнично-таборова система «батога і медівника», Лук'яненко лишився вірним собі, своїй совісті, таланту, інтуїції. Вірний своїй

Л. Лук'яненко в концтаборі

благородній і важкій місії — захищати людину, нарід, ідеали, які є понижені в суспільстві дійсного соціалізму.

В умовах таборів, в'язниць, карцерів та всього іншого, Левко Лук'яненко не припинює творчої роботи. Знову критична переоцінка вже власного досвіду на фоні досягнень періоду науково-технічної революції. Творча робота для Лук'яненка це не епізод, не період, але вічно активне життя, із самою продуктивністю і вічним горінням. Всі його союзники заражувалися його величезною працездатністю, широчезним діапазоном його зацікавлення. А все ж таки, не дивлячись на його інтелектуальність і великий запас знання, Лук'яненко залишився дуже скромним, він не хотів «сяяти», він — дуже ніжна і добра людина, готовий скоріше простити і зрозуміти і скоріше простить, чим посудить.

Співчуття до людських страждань,

сердечна доброта і терпеливість до чужих переконань, не заважали йому бути непорушно стійким, коли справа торкалася моральних принципів та інтелектуальної честі. Він воістину і по праву належить до кращої частини інтелігенції духа, яка завжди і за всяких обставин випромінювала світло — світло істини, облагородженої дійсним гуманізмом. Це світло випромінював Лук'яненко в темряві ув'язнення, до цього світла тяглися «зеки» радянських концтаборів, але це світло люто ненавиділи всі ті, для кого єдиною умовою їх існування і діяльності є темрява. Чорна злоба не лишилася за колючим дротом, подібна таборовому бушлату. Після звільнення Л. Лук'яненка в 1976 р. 21 січня в м. Чернігові, його з першого дня з в'язничного нагляду передали під адміністраційний нагляд міліції і неофіційний КГБ.

Злоба катів переслідувала Л. Лук'яненка на кожному кроці, в уніформі і без уніформи, відкрито і таємно.

Довкруги Лук'яненка «на волі» витворювалася задушлива, неможлива атмосфера нагляду, спроб провокацій та шантажу. Його позбавили можливості працювати за фахом, і в той сам час під страхом в'язничних покарань, примусили працювати фізично, намагаючись зламати його духово. Катам не вдалось зрозуміти, що ніякими способами не погасити світло, якщо воно запалене Божою іскрою.

Левко Лук'яненко ввійшов в Українську Громадську Групу сприяння виконанню Гельсінкських угод,

зразу після свого звільнення, як тільки Група зорганізувалась. До самого моменту його арешту, 12 грудня 1977 р., він займав у ній провідне становище, він став душею і речником після арешту її провідника Миколи Руденка. Разом зі своїми родичами він звертається в Президію Верховної Ради УРСР, протестуючи проти намірів катів, щоб примінити психотерапію до психічно здорової і повноцінної людини — публіциста Валентина Мороза. Із його публіцистичного пера появилися біля двадцять статей, із яких відомі на Сході: «Відкритий лист до професора Рубіна», «Рік свободи», «Проблеми інакшедумства», а також написана в захист художника Петра Рубана стаття «Зупиніть кривосуддя». Ця стаття в значній мірі мистецтвознавча, розкриває нову грань таланту Л. Лук'яненка — глибоке розуміння мистецтва та його значіння для народу.

Валентин Мороз

В усіх його творах, на жаль мало відомих передовій демократичній частині його сучасників (статті його

наповнили полиці архіву КГБ), ще повніше розкривається багатогранність особи Лук'яненка, багатогранність його таланту.

І все це осяяне світлом справжнього почуття любови до людей. Неможна не згадати, що Левко Лук'яненко в останні роки свого ув'язнення прийшов до християнства, до свого джерела — джерела світла, яке дві тисячі років освітлює темряву нашого земного існування.

Дванадцятого грудня Л. Лук'яненка поновно арештували... Органи КГБ знову відновили проти Левка Лук'яненка кримінальну справу по ст. 62 УК УРСР. Його притягають до судової відповідальності тільки за те, що він продовжує йти надаліше свого призначення, за покликом гворчої інтуїції і, нарешті, за покликом тих глибинних сил свого народу, завдяки яким Український народ не зійшов з історичної сцени, вистояв і продовжує не тільки стояти всупереч усім силам реакції думас про своє майбутнє, своє краще вільне Завтра.

Кримінальні переслідування Левка Лук'яненка та інших членів Групи «Гельсінкі» — акт зухвалого беззаконня, акт грубого порушення букви та духу Гельсінкських угод.

Якщо радянська влада не має інших засобів боротися з інакшесдума-

ючими, крім фізичного насильства — самої аморальної форми боротьби з ідейними противниками, то це найбільш яскраве свідчення, що пануюча офіційна ідеологія немає рівнозначних духовних цінностей в своєму арсеналі боротьби.

Як не згадати слова Р. Роллана: «Суспільство, в якому немає місця непокірним, це суспільство передчасно засуджене на загибель, бо воно стає звихненим, воно повертається назад».

Левкові Лук'яненкові, якого вже раз судили по політичним мотивам, тепер грозить максимальний строк — п'ятнадцять років таборів і висилки. Це доживотне ув'язнення; йому зараз п'ятдесят років.

Позбавлення свободи Лук'яненка і йому подібних, це насильство над правами кожної людини, де б вона не була і до якої нації не належала б. Це реальна загроза волі нашого Завтра.

Хочеться закінчити словами великого гуманіста нашого віку Рабіндраната Тагора: «Якщо коли-небудь обездолені і покривджені затратять рішучість і право протиставитися сильному, не зважаючи на жорстокі засоби тиранії, в цей день ти зрозумієш, що наша епоха вповністю збанкрутувала».

ВИКОНАВЧОМУ КОМІТЕТОВІ СОЦІАЛІСТИЧНОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛУ

До всіх соціалістів у всьому світі!

Зв е р н е н н я

Дорогі товариші та друзі!

20 липня 1978 року Чернігівський обласний суд засудив основника Української Групи сприяння виконанню Гельсінкських угод в ССРСР — соціаліста Левка Лук'яненка на десять років особливого режиму з наступними 5 роками заслання у віддалених місцях Радянського Союзу. Таким чином завершилося ще одно найтяжче порушення радянського «правосуддя» проти свободи, справедливості, демократії та соціалізму.

Хто ж такий Левко Лук'яненко і за які «тяжкі злочини» він підтав під таке тяжке покарання?

Левко Григорович Лук'яненко народився в селянській родині, в 1928 р., в селі Храпівка, Городянського району, Чернігівської області. Лук'яненко був і «жовтеням», і «піонером», як і всі його однолітки. Дитячими очима він бачив найбільшу трагедію українського народу — голод 1933 року, який знищив 7 мільйонів людських жертв. Десятилітніми очима він бачив 1937 р. — страшний рік єжовської сваволі. Друга світова війна опалила юність Левка Лук'яненка; він знає, що таке гітлерівський фашизм. Знає, що таке війна для звичайного солдата. 1944 р.ж. Шіснадцятьлітнім юнаком він

пішов на фронт, він боровся за звільнення Європи від гітлеризму. Перемогу Левко Лук'яненко зустрів на австрійській землі. До 1952 р. він служив у лавах Радянської Армії, де вступив у комуністичну партію. По демобілізації пішов учитися на юридичний факультет Московського університету ім. Ломоносова.

Смерть Сталіна, тим паче «розвінчання культу особи», багатьом відкрила очі на ряд характерних сторін радянської дійсності. Молодий Лук'яненко належав до тих небагатьох радянських комуністів, які вже не хотіли, не могли закрити очі на культ Хрущова і йому подібних, як того вимагали наступні настанови партійного керівництва. Ці люди критично дивилися, оцінювали радянську дійсність, її соціальну структуру, її ідейно-політичну плятформу. Так зароджувалося в радянській спільноті свідоме «інакшедумання», чи, як то називають його тепер на Заході — «дисидентство». Ще за керівництва Хрущова в ССРСР виникали опозиційні легальні, півлегальні та підпільні групи і організації, в основному соціалістичного характеру в центрі, національно-соціалістичного — на околицях.

Найбільш характерним представником національного соціалізму тих часів була створена Левком Лук'яненком, І. Кандибою, Вируном та іншими — Українська Робітничо-Се-

ляньська Спілка.

Одним з основних пунктів програми УРСР (на жаль ми не можемо подати точної цитати, бо той документ зберігся лише в архівах КГБ та Суду) був пункт цитати, був розвиток національної свідомості українського народу, включно з самовизначенням, з наступним виходом зі складу СРСР, тому що сучасний Союз не сприяє в повній мірі економічному, соціально-політичному і культурно-національному розвитку України. (Радянська конституція дає кожній союзній республіці право вільного виходу зі складу Радянського Союзу).

В економічних справах Спілка виступала за розвиток трьох секторів господарського життя країни: громадського (соціалістичного), державного і приватного, даючи кожному зокрема вільне поле розвитку, хоч і надаючи перевагу громадському секторові, себто — соціалістичному.

В політиці УРСР, виступала за обмеженням зі сторони громадськості централістичних тенденцій державності і за більшу демократизацію всього громадського організму, де б усі члени громадянства, їхні організації і партії мали рівні права й можливості брати участь у громадському житті та брати активну участь у керівництві держави.

У справах національних: що всім націям і національним меншинам, які проживають на території самостійної України, муситься дати рівні права і можливості, себто — грома-

дянські права, а також широкі права і можливості для розвитку національних особливостей. Спілка виступала проти великодержавного шовінізму і як проти скрайньо реакційного націоналізму, вважаючи, що один і другий приносять лише зло народам, а перш за все — трудящим.

В програмі вказувалося, що УРСР не ставить собі за мету здійснення своєї програми методами насильства. Єдино правильним шляхом до здійснення своїх цілей Спілка вважала шлях розвитку громадської свідомості в даному напрямку, використовуючи всі легальні, а в нагній потребі й нелегальні форми агітації та пропаганди.

Ось коротко вся суть програми організованої Лук'яненком та іншими членами Української Робітничо-Селянської Спілки.

Розвиток соціалізму, його демократизація, як в країнах Західної, так і в деяких країнах Східної Європи, стверджує, що дух програми Української Робітничо-Селянської Спілки ніяк не заперечував загальних принципів і тенденцій соціалістичного руху. Навпаки, це наочний приклад того, що дух демократичного соціалізму в Україні не вмер, а продовжує шукати форми свого самовизнання, себто — продовжує жити і боротися.

В 1961 р. членів Української Робітничо-Селянської Спілки заарештовано й звинувачено як кримінальних злочинців, за «зраду батьківщини та антирадянську пропаганду і

агітацію». Львівський обласний суд засудив Лук'яненка на кару смерти, а Кандибу на 15 років позбавлення волі; решту членів засуджено від 11 до 7 років позбавлення волі. Верховний суд УРСР замінив смертну кару Л. Лук'яненкові на 15 років посправно-трудових таборів (ІТЛ).

Тим судовим актом ще раз було грубо порушено основне право українського народу: право на самовизначення, себто — на свою свободу.

Тим судовим актом було брутально потоптано право спільноти на свободу в рішеннях економічних, політичних та інших справ.

Тим судовим актом було потоптано елементарні права і свободи людини, які надаються у «Загальній декларації прав людини», а також права і свободи проголошені Радянською конституцією.

І, нарешті, судовий процес над Лук'яненком і його однодумцями був актом злочинності радянської влади проти демократії і соціалізму, поборниками яких вона (та влада) ніби себе уявляє.

Ні слідство, ні суд, ні п'ятнадцятилітнє перебування в установах ГУЛ'ага не могли зломити духа Левка Лук'яненка. До нього з повним правом відносяться слова Т. Шевченка: «Караюсь, мучусь, але не каюсь...» слова, в яких виявилась непокірність українського духа; завдяки якій Україна вижила, живе й продовжує боротьбу за свою волю, свою гідність, своє самовизначення. І, якщо на українській землі є такі люди, як Лук'яненко, а вони без сумніву є, Україна не позбавлена майбутности.

Звільнившись з ув'язнення в 1976 р., перебуваючи під явним і таємним наглядом, кожночасно ризикуючи життям і волею, Лук'яненко взяв найактивнішу участь у створенні Української Гельсінкської Групи, властиво був її творцем і провідником.

Крім того всього, він писав талановиті рецензії і статті в захист Мороза, Рубана, Руденка та інших. Він звертався листовно, скаргами і заявами до радянських органів влади, розкриваючи грубі порушення в СРСР прав і свободи людини.

Він запалював своїх друзів і однодумців своєю енергією, своєю добротою, своєю вірою в ідеали свободи, справедливості, в ідеали гуманізованого соціалізму. Він шукав нових шляхів розвитку демократичного соціалізму в Україні. Він стремив до інтернаціональної єдності всіх дійсних соціалістів. Він живе і він бореться.

Такий, коротко, портрет громадського діяча України, соціаліста-адвоката Левка Лук'яненка.

Нова судова розправа радянської влади над Левком Лук'яненком — ще один незаперечний доказ того, що режим політичної влади, який існує в нашій країні, не має нічого спільного з дійсним соціалізмом, ні з демократією в її загальноприйнятому розумінні.

Ми закликаємо всіх соціалістів, усіх симпатиків соціалізму, виступити в захист нашого друга, справжнього борця за ідеали розкріпаченого соціалізму, борця за ідеали свободи і справедливості!

Удар по Лук'яненкові — це удар по соціалізму, де б він не був: Німеччині, Франції, Італії, Штатах (Америці), Англії, Японії... Це удар по робітничому рухові в усьому світі, це удар по рухові за національну свободу.

Ми закликаємо вас, дорогі товариші, усвідомити цю істину.

Ми закликаємо вас до справжньої інтернаціональної солідарності з борцем за соціальне і національне розкрячення в Радянському Союзі.

Ми закликаємо вас не до єдності гарних слів, а до єдності дії — боротьби зі світом насильства.

Ми хочемо вірити, що Соціалістичний Інтернаціонал усвідомить, що це боротьба не лише «наша внутрішня справа».

Ми хочемо вірити, що ви не залишите нас сьогодні один на один з

озброєним до зубів радянським тоталітаризмом.

Тільки в такому разі світовий соціалізм може своє існування, як прогресивної сили сучасності, здійснити.

Червень 1978 р.

Члени Групи Сприяння Виконанню Гельсінкських угод в УРСР

Пояснення:

1) Жовтенята — діти дошкільного віку, охоплені комуністичною дитячою організацією;

2) Піонери — діти шкільного віку — члени дитячої комуністичної організації;

Обидві вони — ведуть діяльну й активну підготовку комуністичної людини; це є вишкіл-підготовка до комсомолу, до комуністичної партії.

УКРАЇНСЬКА ГЕЛЬСІНКСЬКА ГРУПА ПРОТЕСТУЄ ПРОТИ ДИСКРИМІНАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У СПРАВАХ ЕМІГРАЦІЇ

Питання еміграції з Радянського Союзу завжди було болючим для керівництва КПРС. Всьому світові воно представляло більшовицьку революцію як ту подію, до якої з давних-давен прагнули трудящі кляси всіх країн світу і яка нарешті стала в колишній російській імперії.

За його твердженням більшовицька революція вперше в історії людства втілила в життя кращі ідеї філософів, економістів, соціальних реформаторів минулих часів і знищила споконвічне зло — експлуатацію людини людиною, знищила соціальні антагонізми, забезпечила найвищі темпи економічного розвитку, створила умови для всебічного розвитку особи і т. ін. і т. под. Одно слово, революція створила на грішній землі те, що досі було тільки у мріях

Позаяк більшовики вважали себе ідейними спадкоємцями Маніфесту комуністичної партії, Паризької комуні і 1-го інтернаціоналу, то свою перемогу і свій лад вони вважали за взірць для всіх інших країн світу і (відповідно до ідеї пролетарського інтернаціоналізму) прагнули й інших ним ошчасливити. Для цього після революції перейшли до послідовного, наполегливого і все ширшого розхвалювання своїх заходів по перебудові всіх сторін суспільно-

го і сімейного життя та радянського ладу. У десятках розвинутих країн створено компартії, що допомагали створювати у своїх країнах миф про ідеальність радянського суспільства. І той факт, що з Радянського Союзу не емігрували люди, правив за підтвердження бездоганності радянських порядків.

Справді, з раю ніхто не тікає. Виїжджають звідти, де погано. «Еміграція, — каже словник іншомовних слів — 1) масове переселення з якоїнебудь країни в іншу, викликане різними причинами: економічними, політичними, релігійними та ін.), неминучий супутник експлуаторського суспільства», (Держ. видав. політ. літератури, Київ, 1955 р.).

Через те, що Радянський Союз не експлуаторське суспільство, для нього й непритаманна еміграція.

Немає причини для еміграції і з національних мотивів, бо національне питання вирішене найсправедливішим чином раз і назавжди.

Так виглядала справа зі слів комуністичної пропаганди. А щоб живі свідки не спростували її, кордони наглухо закрито.

Півстоліття Захід слухав оди на честь великих досягнень вільних радянських народів і громадян, а в середині Союзу окремі сміливі втікачі, «здоровившись у прикордонних

пастках і на колючих дротах, мовчки йшли на 10-15 років в «архипелаг» ГУЛАГ.

У 70-их роках становище змінилося. У наслідок розширення міжнародних зв'язків стало неможливо потайки запроторювати людей до тюрми. У словниках з'явилася дефініція слова «еміграція» як «виїзд в іншу країну на постійне або тривале проживання» (**Політичний словник**, Київ, 1976 р.), що вже не суперечить декларованому міжнародно-правовими актами праву громадянина безперешкодно покидати свою країну і знову повертатися до неї.

Теперішнє керівництво вже не називає прагнення людини емігрувати зрадою і за висловлення самого цього бажання не судить, але вживає багато заходів для зменшення еміграції та знищення еміграційних настроїв. При цьому ми констатуємо різний підхід уряду до тих різних категорій громадян — потенційальних емігрантів: євреїв, російських дисидентів і неросійських вільнодумців.

Євреям, що висловили бажання виїхати на свою історичну батьківщину, уряд створює масу різних неприємностей, а часом і зовсім нестерпні умови життя, але в решті-решт упертих випускає; російських «незиправних» дисидентів виганяє з Радянського Союзу, а неросійських дисидентів спрямовує за ґрати.

Радянська держава підписала Загальну декларацію прав людини і Прикляцєвий акт Гельсінкської наради. Обидва ці славнозвісні документи проголошують право громадян на еміграцію незалежно від на-

ціональності, а керівництво СРСР до заяв про еміграцію підходить явно по-різному і залежності від національної ознаки.

Ми обурені з того, що природне прагнення євреїв до батьківщини своїх пращурів уряд перетворює на шлях тяжких випробувань; нас обурює, що виселення з Радянського Союзу російських дисидентів він намагається представити радянським громадянам як вигнання негідних; але нас найбільше обурює дискримінація за національною ознакою, що проявляється у повному позбавленні неросійських вільнодумців права виїзду з Радянського Союзу загальною.

Не зачіпаючи питання про дискримінацію нас, українців, в інших галузях життя, ми зазначаємо, що в питанні еміграції ця дискримінація виявляється в тому, що досі жоден український вільнодумець не дістав дозволу на виїзд для постійного проживання за кордоном. Навіть у тих випадках, коли людина відбула термін покарання за спробу полишити Радянський Союз і після звільнення продовжує домагатися виїзду, уряд не надає їй такої можливості. Ось приклади.

Віталій Васильович Калиниченко спробував був нелегально перейти радянсько-фінський кордон. Його затримали і засудили до 10 років позбавлення волі. В ув'язненні він постійно і офіційно заявляв про свій намір виїхати з СРСР після відбуття кари. Звільнившись навесні 1976 роки, він негайно поновив свої клопотання: відмовився від радянського громадянства, пише заяви, з 17 до

26 жовтня провів голодівку, але й досі не отримав дозволу на виїзд.

Євген Грицяк і відомий український письменник Олесь Бердник біля чотирьох років уже домагаються дозволу на виїзд.

Безуспішно домагаються дозволу на виїзд і Надія Світлична, Ніна Спруката. Іван Кандиба, Левко Лук'яненко, Володимир Затварський, Григорій Прокопович, Павло Кампів, Михайло Луцик, Йосиф Тереля, Василь Овсієнко, Вадим Смогитель.

Незаконна відмова уряду надати можливість виїхати за кордон штовхнула багатьох на шлях незаконного переходу кордону і тепер відбувають кару ув'язнення за це українці: Аполоній Бернічук, Олекса Мурженко, Василь Федоренко.

Йосип Тереля

Павло Кампів

Василь Федоренко

ЗАЯВА В. СТРИЛЦІВА НА ВИЇЗД З СРСР

(З архіву КОПІЛьУ)

To British Embassy
in Moscow

U. S. S. R., West Ukraine,
Region Ivano-Frankivsk,
Town Dolyna,
10, Franko Street, Flat 2,
V. Striltsiv

19-th September, 1977.

Gentlemen,
I ask you politely to help me, former
citizen of the Soviet Union, with my going to
immigrate to England.

British Embassy,
Moscow,
U. S. S. R.

Sincerely,
^{Sign}
(Vasyl Striltsiv
[va'sil 'stri:ltsi:v]),
teacher of English,
born 1929, alone,
person without citizenship

За клопотання на виїзд з СРСР з релігійних мотивів тепер відбуває чотирирічне ув'язнення Юрій Дзюба.

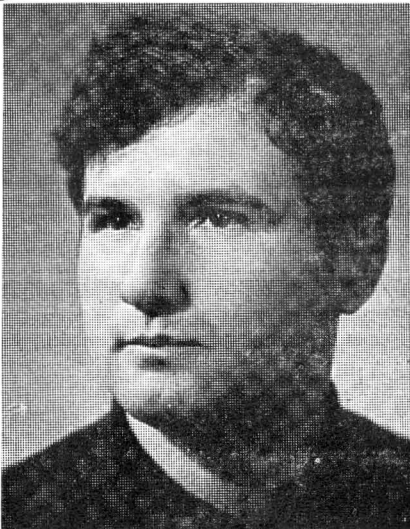
Із-за грубих порушень у Радянському Союзі Загальної декларації прав людини і створення для вільнодумців таких важких умов життя, які роблять неможливою бодай незначну продуктивну громадську, національну, літературну, релігійну чи якусь іншу публічну діяльність, низка політв'язнів-українців уже тепер, перебуваючи в ув'язненні, заявили про свій намір емігрувати після відбуття терміну ув'язнення. Це зокрема такі люди: Юрій Романович Шухевич, Іван Олексійович Світличний, Василь Омелянович Романюк, Дмитро Басараб, Дмитро Верхоляк, Олександр Федорович Сергієнко, Григорій Герчак, Володимир Васильєвич Василик, Зіновій Михайлович Красівський, Іван Шовковий, Андрій Маркович Турик.

Юрій Шухевич

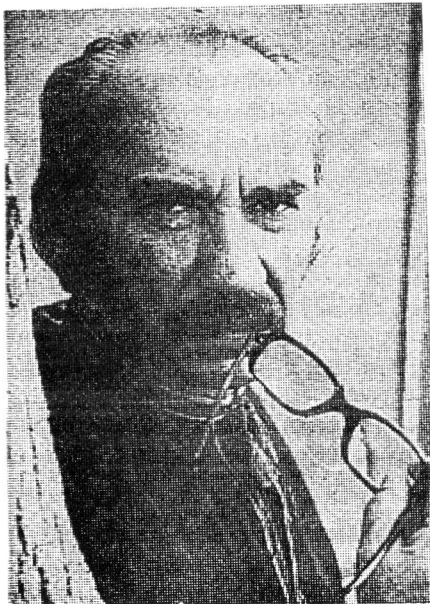
Іван Світличний

Юрій Дзюба

о. Василь Романюк

Зіновій Красівський

Погляньте: після арешту трьох членів Московської громадської групи — Орлова, Гінзбурга, Шаранського і двох українських — Руденка і Тихого, на Україні арештовано ще двох членів Групи: Матусевича і Мариновича.

Потім українців Руденка і Тихого засуджують відповідно до 12 і 15 років неволі, засуджують Барлядану і арештують Терелю, а членів Московської групи В. Турчина і Т. Ходорович та активіста російського правозахисного руху К. Любарського відправляють на еміграцію.

Далі: українця Снегірова арештують, москвичу Подрабинеку пропонують виїхати з СРСР.

12, 15 років неволі і еміграція — це, звичайно, зовсім різні покарання. Така величезна різниця обумовлена особливостями правозахисного руху в Росії, з одного боку, і на Україні — з другого. В Росії він спрямований супроти незаконного обмеження демократичних прав громадян. На Україні він має на меті те ж саме плюс наші національні проблеми. Оцей плюс і робить український правозахисний рух в очах владоможних бюрократів шовіністичної великоросійської закваски особливо небезпечним, бо загрожує зруйнувати давній пропагандивний міф про найсправедливіше вирішення усіх національних проблем (на всі майбутні часи) і почати його нове обговорення новим поколінням українців і в нових історичних умовах.

Через те, що «суверенна» УРСР не встановила дипломатичних відносин навіть з основними європейськими країнами і Міністерство закордон-

них справ УРСР не проводить відповідної роботи за кордоном, виїзд кількох десятків українських вільнодумців сприяв би ознайомленню західньої громадськості з українськими проблемами. Це знає уряд СРСР і, як бачимо, не бажає допустити до такого ознайомлення. Але позаяк вищим критерієм добра і справедливості людей європейської цивілізації є благо не держави, а окремої особи, то при вирішенні конфлікту поміж державою і особою ми вимагаємо віддати перевагу благу особи, а не держави, і тому вважаємо, що ніякі міркування пропагандивного (престижевого) порядку не можуть бути достатньою підставою для примусового утримання особи в державі.

Мир в Європі не можна побудувати на брехні і таємних задумах правителів окремих держав: мир не можна збудувати на пригніченні народів, бо такий мир для пригнічених і безправних не означає щастя і вони будуть прагнути зруйнувати його.

Міцний і тривалий мир можливий тільки на справедливому ставленні до особи, в тому числі на повазі її права на еміграцію. Останнє служить способом розв'язання конфлікту між суспільством і особою в тому разі, коли особа не може змиритися з існуючими порядками, а су-

спільство не хоче змінитися для задоволення її вимоги. Суспільство має право залишитися само собою, але й особа має таке ж право на свій власний світогляд та його поширення. Становище, за якого людині не дозволено ні поширення свого світогляду, ні виїзд з країни становить верх несправедливості, бо зовсім позбавляє людину її індивідуальності, прирікаючи на духовну смерть. На жаль, у такому становищі опинилося багато українських вільнодумців. Це й примушує нас звернутися до Београдської наради для перевірки виконання Гельсінкських домовлень з проханням обговорити питання про дискримінацію українців у галузі права на еміграцію для того, щоб сприяти справедливому розв'язанню його урядом СРСР.

Члени Групи: О. Бердник, І. Кандиба, В. Калиниченко, Л. Лук'янецько, О. Мешко, В. Стрільців, Н. Строкатова.

Адреса Групи: 252086, Київ - 86, вул. Верболюзна, 16.

Грудень 1977 року

ПІСЛЯ СЛОВО

Сила новітньої визвольної боротьби українського народу на рідних землях є в її ідеях і в її постаннях.

Від часу постановля Української Гельсінкської Групи (9.11.1976), зразу почався організований наступ на її членів. Із десяти членів-основоположників арештовано 6: Микола Руденко і Олекса Тихий, Микола Матушевич і Мирослав Маринович, Лев Лук'яненко і Олесь Бердник; інші були весь час під адміністративним наглядом.

Кожночасно на місце арештованих членів Група проголошувала нових. Але в другій половині 79-го року КГБ зготовило черговий удар. В коротких відступах часу арештовує таких членів і співробітників Групи: Микола Горбаль, Віталій Калиниченко, Ярослав Лесів, Василь Овсієнко, Петро Розумний, Василь Січко, Петро Січко, Юрій Литвин, Василь Стрільців і Юрій Бадзьо.

У відповідь Група проголосила дуже широкий «набір» нових членів, з вимовними прізвищами: Святослав Караванський, Зіновій Красівський, Оксана Попович, Борис Ребрик, о. Василь Романюк, Ірина Сенік, Василь Стус, Вячеслав Чорновіл, Стефа Шабатура, Данило Шумук і Юрій Шухевич.

В той час Група начисляла 33-ох членів. Хто вони? Всі вони — це колишні в'язні, або ще в'язні, чи на засланнях. За ними 10, 15, а то й 25 років ув'язнення. За кожним з них неймовірна історія довголітніх пере-

слідувань, слідчих допитів, судів, ув'язнення, карцерів і інших страхіть звироднілої терористичної системи 20-го століття. Кожний з них немов окрема тема на пригодницьку чи фантастичну повість або фільмовий сценарій. Проте, вони живі люди, реальна дійсність сучасної України.

На сьогодні єдиною відомою організованою формою руху спротиву в Україні є Гельсінкська Група. І хоча людські права були вихідною політичною збросою Групи, то в політичній платформі є ясно поставлене питання повноцінної державної незалежності України. Питання прав людини в Україні і прав народу є нероздільними, вони себе взаємно деспонують і дають повніші і ширші перспективи в боротьбі.

Цю політичну зброю людських прав наші патріоти в Україні так пояснюють в «Інформаційному бюлетені» ч. 10:

«Звичайно, радянському урядові хотілося б загнати цю течію громадського спротиву на нелегальне становище, в підпілля і перетворити її в антидержавне угруповання, нарікши її протидержавною змовою, розправитися з нею. Хотілося б позбавити її імунітету гласности, законности, підтримки світової opinio. Під благородним претекстом зробити неприглядну роботу... і в той спосіб перешкодити легальним явним угрупованням людей доброї волі, які на-

смілювалися висвітлити явища радянської дійсності з позицій справедливості і загальнонародської правди».

Нав'язуючи до останніх слів, належало б відмітити, що український рух спротиву не обмежився лише до оборони та боротьби за права лише українського народу. Цей рух виніс вселюдські цінності, демократію, гуманність, свободу, справедливість і цим створено ширші перспективи для української справи, відкрито можливості співпраці з іншими народами, зокрема з меншостями України та забезпечено піддержку всіх прошарків суспільства.

В самвидавному документі з травня 1979 р. політв'язнів концтабору Сосновка читаємо характерне звернення до голів урядів і парламентів держав-учасниць Гельсінкської наради. Побіч в'язнів російських, литовських і єврейських зустрічаємо прізвища українців-членів УГГ: Ребрик Б., Шумук Д., Бердник О., Попович О., о. Романюк В., Руденко М, Сенік І., Шухевич-Березинський Ю.

В цьому документі в'язні солідарно ставлять вимоги і пишуть до держав-учасниць Гельсінкської наради таке:

— «...Щоб на порядок денний чергової зустрічі в Мадриді в 1980 р. було внесено питання про надання права вільного виїзду з СРСР особам української національності...

— «...Окупація України протягом 60 років супроводжувалася геноцидом українських патріотів і насамперед інтелігенції... Це винищення відбувалося зі згоди і схвалення так званого «уряду УРСР», який сприяв нищенню українців. Ця окупаційна ад-

міністрація коляборантів має таке саме право називатися урядом, як і створений Гітлером «Райхскомісаріят України».

— ...Якщо порівняти діяльність «уряду УРСР» з діяльністю українських емігрантських організацій виявиться, що справжню турботу про права й інтереси українського народу виявляє не «уряд УРСР», а патріотичні українські організації у вигнанні, а передовсім — найбільш представницька з них: СКВУ...»

В іншому самвидавному документі з другої половини 79-го року, 18 політичних українських в'язнів (серед яких 10 є членами УГГ), виступаючи як Український Національний Визвольний Рух, вказують на колоніальне становище українського народу і що УРСР є позбавлена політичного суверенітету і підпорядкована волі ЦК єдиної Росії: «Органи влади України це окупаційна адміністрація, що втілює на території України колонізаторську політику Москви».

В цьому документі даліше читаємо, що основною метою українських патріотів на батьківщині є «вихід України зі складу т. зв. СРСР і створення незалежної демократичної української держави».

Звертаючись до Ген. Секретаріату ООН, в'язні пишуть:

— «...включити українське питання на порядок денний нарад наступної сесії Ген. Асамблеї ООН та вжити всіх заходів для прискорення звільнення України від російської окупації...»

— ...уповноважнюємо президента СКВУ здійснювати весь комплекс

дипломатичної та іншої праці, що виявиться необхідним для виходу України з т. зв. СРСР і створення самостійної української держави».

Засуджений в грудні 1979 р. на 12 років ув'язнення Юрій Бадзьо (член УГГ, філолог, кол. член комуністичної партії) був автором незакінченої основної праці — «Право жити». В невияснених обставинах 1400 сторін рукописного тексту пропали. Бадзьо відтворив основні тези праці у формі «Відкритого листа» до Президії Верх. Ради СРСР і ЦК КПРС, що появився окремою публікацією ЗП УГГ.

Цей документ містить в собі особливо гостру, чітку і промовисту характеристику і аналізу сучасного стану в Україні.

«Кількарічне вивчення ідеологічних і практичних умов, у яких живе український народ, привело мене до дуже сумного висновку: нинішня партійно-державна ідеологія та політика в галузі національних узаємин відбирають в української нації, як і в решти неросійських народів Союзу РСР, їх основне й вирішальне право — право жити».

Бадзьо стверджує, що «джерелом і політичною сутністю доктрини зближення і злиття націй, ідеології так

званої інтернаціоналізації радянського суспільства є російський великодержавний націоналізм...» І далі:

«Ленін проголосив суспільним ідеологом етнічну асиміляцію народів. У політично-національних умовах Російської імперії та в контексті російських історичних традицій важко було придумати щось важливіше для прихильників «єдиної неделимої Росії», ніж злиття націй... Вона створювала можливість збереження на соціалістичному ґрунті єдиної централізованої держави, тобто самої великодержавної Росії... Політичні сили великодержавної нації завжди матимуть перевагу у вирішенні питання про державну долю залежних народів».

І на закінчення даємо слово Стефи Шабатури з далекого заслання в її «Заяві»:

«Здесятована Українська група «Гельсінкі». Всі сили (неправедні сили) доклала советська влада, щоб її ліквідувати і, здавалося, є підстави представникам влади говорити, що групи більше нема, однак, як десятки разів у нашій історії бувало про- б'є дзвін і люди підуть.»

Президія КОПЛ

З М І С Т

ВСТУПНЕ СЛОВО	Надія Світлична	5
ПЕРЕДМОВА	Мирослав Болюх	7
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ	Н. 1	11
ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЮЛЕТЕНЬ	Н. 2	23
ЗАЯВА		24
СВОБОДУ ЛЕВКОВІ ЛУК'ЯНЕНКОВІ		25
СЛІДСТВО У СПРАВІ Л. ЛУК'ЯНЕНКА		28
БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА Л. ЛУК'ЯНЕНКА		31
СУД НА МАРИНОВИЧЕМ І МАТУСЕВИЧЕМ		32
БІОГРАФІЧНІ ДАНІ		36
СУД НАД ВІНСОМ		37
ЗАСУДЖЕНІ З ПОЛІТИЧНИХ МОТИВІВ		39
СТАНОВИЩЕ КОЛИШНІХ ПОЛІТИЧНИХ В'ЯЗНІВ		47
ПЕРЕСЛІДУВАННЯ З ІДЕОЛОГІЧНИХ МОТИВІВ		50
СМЕРТЬ ХУДОЖНИКА Р. ПАЛЕЦЬКОГО		52
ПРО ГЕЛІЯ СНЕГІРЬОВА		53
ВІДКРИТИЙ ЛИСТ		54
ПРИЛОГИ, ЛИСТИ І ЗАЯВИ		55
Вячеслав Чорновіл		55
Ігор Калинець		56
Оксана Мешко		57
Валерій Марченко		59
Д. Демидів		66
Стефанія Шабатура		68
Ніна Строката		68
Василь Стус		71
Надія Світлична		72
Про Петра Вінса		72
Є. Сверстюк		73
Михайло Мельник		74
ПОРУШЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПРАВ		78
ЗВЕРНЕННЯ ДО РОБІТНИКІВ США	Василь Стасів	84
З ІСКРИ ЗАЙМЕТЬСЯ ПОЛУМ'Я		89
ЛЕВКО ЛУК'ЯНЕНКО		92
ВИКОНАВЧОМУ КОМІТЕТОВІ		
СОЦІАЛІСТИЧНОГО ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗМУ		97
У СПРАВАХ ЕМІГРАЦІЇ		101
ПІСЛЯСЛОВО		108

67
491

190122